

บทที่ 2

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคุณบะฮฺ

คุณบะฮฺคือการแสดงธรรมเทศนาให้ความเข้าใจและคำแนะนำแก่ผู้ร่วมละหมาดวันศุกร์ มีความหมายมากมายรวมถึงการปาฐกถาธรรมและคุณบะฮฺอื่นๆ มีประวัติความเป็นมาในประวัติศาสตร์ทั้งสมัยก่อนและหลังจากมาของศาสนาอิสลาม มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน คุณบะฮฺมักปรากฏในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา โดยมีเนื้อหาสำคัญเน้นให้ผู้ฟังได้รับความรู้ ข้อแนะนำ คำตักเตือนเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเพิ่มพูนอีหม่าน มีจรรยา มารยาทที่งดงาม ปฏิบัติตามสุนนะฮฺ ยำเกรงหรือตักวาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ให้เกิดความผาสุกทั้งโลกนี้และอาคิเราะฮฺ

2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคุณบะฮฺ

บรรดาอุละมาอ์และนักวิชาการร่วมสมัยได้ให้ความหมายของคุณบะฮฺออกเป็นความหมายทางภาษาศาสตร์และทางวิชาการดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายเชิงภาษาศาสตร์

คำว่าคุณบะฮฺ (كُتِبَ) เป็นคำนามในภาษาอาหรับที่มาจากศัพท์เทียบจากคำกริยาเป็นคำนาม (كُتِبَ - كُتِبَ - كُتِبَ - كُتِبَ) อ่านว่า เคาะฎะบา-ยัคฺญู-คฺญูบัน-คฺญูบะตัน ซึ่งในพจนานุกรมภาษาอาหรับ บรรดาอุละมาอ์ได้ให้ความหมายคำดังกล่าวมีดังนี้

อิบน มัสนูร ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณบะฮฺ คือ การกล่าวประโยคคำพูดบนมินบรในมัสญิดทุกวันศุกร์โดยผู้นำเสนอคุณบะฮฺแก่ผู้ฟังจำนวนหนึ่ง ด้วยการเรียบเรียงประโยคคำพูดที่นุ่มนวลและไพเราะ ผู้มีทักษะที่เชี่ยวชาญในการนำเสนอคุณบะฮฺเรียกว่า เคาะฎิบ (Ibn Manzūr, 1999 : 4/135)

อะฮมัด ริฎอ และอะฮมัด มุคตาร์ อุมร์ ได้ให้ความหมายคุณบะฮฺคือประโยคคำพูดที่นำเสนอโดยเคาะฎิบบนมินบรแก่ผู้ฟังจำนวนหนึ่งเพื่อให้ความรู้และความเข้าใจ โดยมีหลายประเภท คุณบะฮฺตามสถานการณ์และวัตถุประสงค์ของการนำเสนอ ซึ่งปกติเคาะฎิบจะนั่งชั่วคราวระหว่างสองคุณบะฮฺ (Ahmad Ridhā, 1958 : 2/296, Ahmad Mukhtār 'Umar, 2008 : 1/659-660)

รินฮาร์ต ดูซีย์ ได้ให้ความหมายว่า ประโยคคำพูดของเคาะฎิบที่เริ่มด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ กล่าวขออภัยพรแต่ท่านนบี ที่ได้นำเสนอด้วยการกล่าวตักเตือนเรื่องสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและศาสนาแก่ชนกลุ่มหนึ่ง (Rinhart Düzi, 1981 : 4/130)

อัล นูรญานีย์ ได้กล่าวในความหมายเดียวกันว่า คุณบะฮฺคือคำพูดที่ถูกเรียงจากผู้นำเสนอคุณบะฮฺที่มีทักษะคล่องแคล่วด้านการใช้ภาษาเพื่อให้ความกระจ่างแก่ผู้ฟัง โดยปกติผู้นำเสนอจะกล่าวประโยคเริ่มต้นและเชื่อมกับประโยคเนื้อหาด้วยการอรัมภทด้วยคำว่า إن شاء الله تعالى แปลว่า ซึ่งลำดับต่อไปนี้ (al-Jurjāni, n.d. : 87)

บรรดานักวิชาการเห็นว่าคฺฎบะฮฺไม่ได้หมายถึงการแสดงธรรมเทศนาก่อนละหมาดวันศุกร์เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงการกล่าวสุนทรพจน์ด้วยปากเปล่าที่ถูกเรียบเรียงแก่ผู้คนจำนวนหนึ่งบนแท่นมิมบรในมัสญิดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแนะนำ ชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับวิถีชีวิตและเรื่องอากิเราะฮฺ หรือด้วยการอ่านจากเนื้อหาที่ได้เตรียมไว้ (Luis Ma'lof, 1956 : 186)

ส่วนนักวิชาการท่านอื่นได้ให้ความหมายคำว่า คฺฎบะฮฺ คือการแสดงปาฐกถาธรรมก่อนพิธีละหมาดวันศุกร์ บางครั้งมีการเรียกอีกชื่อว่า คิฎบะฮฺ (كُتُبَة) แปลว่าถ้อยแถลงเพื่อให้ผู้ฟังได้รับความรู้ ข้อมูล และข่าวสาร ซึ่งคฺฎบะฮฺเป็นความรู้แขนงหนึ่งที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ก่อนอิสลามจนถึงปัจจุบัน และมีการสานต่อด้วยการพัฒนารูปแบบและวิธีการ ส่วนผู้นำเสนอคฺฎบะฮฺเรียกว่า เคาะฎิบ ڪَاطِبٌ ซึ่งเป็นผู้ที่มีทักษะในการนำเสนอคฺฎบะฮฺแก่ผู้คน (Halā Ammūn, n.d : 88-89 ; Rajab 'Abd al-Jawwād,2002 : 81)

จากการศึกษาความหมายของคำว่า คฺฎบะฮฺ ทางภาษาศาสตร์ข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้หลายความหมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และการนำไปใช้ หากนำไปใช้ในการแสดงเทศนาก็หมายถึงคฺฎบะฮฺที่แสดงโดยเคาะฎิบในวันศุกร์ก่อนพิธีละหมาด หากนำไปใช้ในการพูดในสถานที่ต่างๆ ก็หมายถึง การแสดงสุนทรพจน์ การปราศรัย การสอน การบรรยาย การให้กำลังใจ การแจ้งเพื่อทราบ การแถลงการณ์ การนำเสนอความคิดเห็นที่เกิดขึ้นระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังโดยใช้ภาษาพูดหรือภาษากายในการสื่อสารที่เข้าใจง่ายและเกิดประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ดังนั้นความหมายของคฺฎบะฮฺในทางภาษาศาสตร์สำหรับงานวิจัยฉบับนี้จึงหมายถึง การแสดงธรรมเทศนาโดยบรรดาเคาะฎิบก่อนพิธีละหมาดในวันศุกร์ทุกสัปดาห์แก่ผู้ฟังจำนวนหนึ่งที่รวมตัวในมัสญิด

2.1.2 ความหมายเชิงวิชาการ

ความหมายของคฺฎบะฮฺเชิงวิชาการตามทัศนะของนักวิชาการหลายแขนงที่มีทั้งแตกต่างและคล้ายคลึงกันดังต่อไปนี้

2.1.2.1 คฺฎบะฮฺในความหมายทั่วไป

อาลี มัฮฟูซ และอัลชะละบี ได้ให้ความหมายของคฺฎบะฮฺด้วยการอธิบายว่า คฺฎบะฮฺคือทักษะการนำเสนอหลักการศาสนาและการตักเตือนแก่ผู้คนจำนวนมากด้วยประโยคคำพูดที่ถูกเรียบเรียงเป็นระบบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องการและครอบคลุมทุกประเด็น ทำให้ผู้ฟังรู้สึกพึงพอใจและยอมรับในเนื้อหาทั้งขณะและหลังจากฟังคฺฎบะฮฺ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติสิ่งที่ดีงามและละทิ้งสิ่งที่ชั่วทั้งปวง ('Alī Mahfūz, n.d. : 13 ; Shalabi, 1987 : 13)

และอีกหนึ่งความหมายที่อาลี มะฮฟูซ ได้ให้ความหมายของคำว่า คฺฎบะฮฺหรือเรียกอีกชื่อว่า คิฎบะฮฺ คือการนำเสนอประโยคคำพูดแก่ผู้อื่นให้เข้าใจ ('Alī Mahfūz, n.d. : 13)

¹ หลักฐานที่บ่งชี้ว่าคฺฎบะฮฺเป็นการแถลงการณ์ จากอัลฮะดีษเล่าจาก ซัยด์ บิน อรกีอม رضی ว่า ความว่า วันหนึ่งท่านเราะฮูลุลลอฮ ullah ได้ยื่นต่อหน้าพวกเรา ท่านได้สรรเสริญพระองค์อัลลอฮ ullah หลังจากนั้นท่านก็ได้กล่าวว่า โอ้มนุษย์ทั้งหลาย แท้จริงฉันเป็นมนุษย์คนหนึ่ง เทวทูตจากพระเจ้าของฉันใกล้จะมาถึงฉัน ฉันก็จะตอบรับการมาของเขา ฉันขอฝากสองสิ่งที่คุณหนักแน่นแก่พวกเจ้า สิ่งแรกคือ คัมภีร์ของพระองค์อัลลอฮ ในนั้นมีทางนำและรัศมี จงยึดมั่นกับคัมภีร์ของพระองค์อัลลอฮ และจงนำพามันให้อยู่กับพวกเจ้า...ท่านได้กล่าวสนับสนุนและให้กำลังใจเรื่องคัมภีร์ของพระองค์ หลังจากนั้นท่านก็ได้กล่าวอีกว่า และครอบครัวของฉัน ฉันขอเตือนแก่พวกเจ้าในหนทางของอัลลอฮ เรื่องสมาชิกในครอบครัวของฉัน (บันทึกโดย Muslim, 2005 : 2408)

มะฮฺมูด ฮัมดีย์ ซักซุก ได้อธิบายคำดังกล่าวว่าการกล่าวประโยคคำพูดให้ผู้อื่นเข้าใจ ด้วยประโยคทั่วไปหรือในรูปกลอนเพื่อให้ผู้ฟังยอมรับหรือปฏิบัติตาม ด้วยเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ต่างๆ ตามทัศนะที่แตกต่างระหว่างบรรดาอุละมาอ์ (Mahmūd Hamdī Zaqqūq, 2003 : 602)

อิบรอฮีม มุสฏอฟา ได้ให้ความหมายของคำว่า คุฎบะฮฺ หมายถึง การกล่าวเทศนา การแสดงปาฐกถาธรรม กล่าวเป็นประโยคคือการแสดงธรรมเทศนาแก่คนทั่วไปด้วยประโยคคำพูดที่เข้าใจง่าย คำนี้จะกลายเป็นสภาพของนามเป็นคำว่า **كُطْبَة** ที่แปลว่า การพูดสนทนา (Ibrāhīm Mustafā, n.d. : 1/242-243)

2.1.2.2 คุฎบะฮฺในความหมายด้านการสื่อสาร

มุฮัมมัด อับู ซะฮฺเราะฮฺ กล่าวอธิบายคำดังกล่าวว่า คุฎบะฮฺคือศาสตร์การพูดที่ผู้นำเสนอควรศึกษาวิธีการต่างๆ ที่เป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการนำเสนอ เพื่อให้ผู้ฟังประทับใจ ในเนื้อหา ด้วยการศึกษาทักษะและวิธีการนำเสนอ บุคลิกลักษณะของผู้นำเสนอ ความรู้ต่างๆ ที่เป็นหัวใจหลักในการนำเสนอ และศึกษาวิธีการเป็นผู้นำเสนอที่ประสบความสำเร็จเสมือนกำลังสื่อสารกับผู้ฟังถึงแม้พวกเขาอาจพูดหรือถามใดๆ ทั้งสิ้น (Muhammad Abū Zahrah, 1934 : 1)

อัล ซัยดี ได้กล่าวว่าคุฎบะฮฺไม่จำเป็นต้องเป็นการนำเสนอในวันศุกร์เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงการส่งสารด้วยวาจาเพื่อให้ความกระจ่างและเข้าใจแก่ผู้อื่น เป็นการให้ความเข้าใจขณะพูดหรือเกิดขึ้นในอนาคตก็ตาม เป็นวาจาประโยคที่ถูกเรียบเรียงหรือกล่าวโดยไม่ได้เตรียมเนื้อหา ล่วงหน้าแก่คนจำนวนหนึ่งที่อยู่ต่อหน้าหรือผ่านสื่อที่สามารถฟังหรือชมได้ เป็นที่ประทับใจและเกิดปฏิกิริยาต่อผู้ฟังในทางใดทางหนึ่ง ถือเป็นแขนงหนึ่งของการตะวะฮฺอิสลามที่มีอิทธิพลมาก เช่น การนำเสนอคุฎบะฮฺวันศุกร์ คุฎบะฮฺวันตรุษ คุฎบะฮฺวันอะรอฟะฮฺ เป็นต้น (al-Zaydi, 2010 : 116)

จากการศึกษาความหมายคุฎบะฮฺข้างต้นพอสรุปได้ว่า คุฎบะฮฺคือประโยคคำพูดที่มีการนำเสนอแก่ผู้ฟังในวันศุกร์ก่อนละหมาด ทั้งนำเสนอด้วยปากเปล่าหรือด้วยการอ่านจากเอกสาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการตักเตือน ชี้แจง บอกเล่า ชี้แนะ แต่เมื่อก้าวถึงคุฎบะฮฺก็เป็นที่เข้าใจกันว่า เป็นคุฎบะฮฺวันศุกร์ที่มีเคาะฎิบนำเสนอตามเงื่อนไขและกฎว่าด้วยการคุฎบะฮฺซึ่งเริ่มต้นด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ กล่าวปราสาทพระเศาะละวาตและสลามแด่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ สิ้นเสียผู้ฟังด้วยการยำเกรงตักวาต่อพระองค์ ดูอาอ์แก่บรรดาผู้ศรัทธา อ่านอายะฮฺอัลกุรอาน เสริมด้วยหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลฮะดีษ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เป็นประโยชน์เพื่อให้ผู้ฟังได้รับความรู้ และเกิดการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ

2.2 คุฎบะฮฺที่ปรากฏในอัลกุรอานและอัลฮะดีษ

อัลกุรอานและอัลฮะดีษเป็นแหล่งที่มาของหลักฐานและบทบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาและวิถีดำเนินชีวิต เช่นเดียวกับเรื่องคุฎบะฮฺวันศุกร์ที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสในอายะฮฺที่เป็นตัวบทและอายะฮฺที่มีความหมายคล้ายคลึงกันดังต่อไปนี้

2.2.1 คุณบะฮฺที่ปรากฏในอัลกุรอาน

อายะฮฺอัลกุรอานที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงตรัสเกี่ยวกับคุณบะฮฺวันศุกร์ด้วยตัวบทมีเพียงอายะฮฺเดียวเท่านั้นคือ

﴿ وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِلًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْهٍوٍ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴾

(سورة الجمعة : آية 11)

ความว่า และเมื่อพวกเขาได้เห็นการค้าและการละเล่นพวกเขา ก็กรูกันไปที่นั่น และปล่อยเจ้าให้ยืนอยู่คนเดียว จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด สิ่งที่มีอยู่ ณ อัลลอฮ์นั้นดีกว่าการละเล่น และการค้า และอัลลอฮ์นั้นทรงเป็นเลิศยิ่งในหมู่ผู้ประทานปัจจัยยังชีพ

(สุเราะฮฺ อัลญุมอะฮฺ : อายะฮฺ 11)

ความเป็นมาของบทบัญญัติในอายะฮฺข้างต้นคือหลังจากที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้บัญญัติการละหมาดวันศุกร์ พระองค์ทรงให้ผู้ศรัทธาทั้งหลายรีบเร่งไปยังมัสญิดเมื่อได้ยินเสียงอะซานเพื่อรำลึกถึงพระองค์ด้วยการตั้งใจฟังคุณบะฮฺและร่วมละหมาดวันศุกร์อย่างพร้อมเพรียงกันที่มีสติพร้อมกับละทิ้งการงานทุกประเภทในช่วงเวลาดังกล่าว โดยเฉพาะการซื้อขายซึ่งเป็นงานที่คนส่วนใหญ่ประกอบกันจนกว่าละหมาดจะเสร็จสิ้น การปฏิบัติดังกล่าวย่อมเป็นสิ่งที่ดียิ่งหากทุกคนรู้และเข้าใจถึงบทบัญญัติที่มาจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ (al-Tabariy, 2001 : 637-642)

ส่วนสาเหตุการประทานอายะฮฺข้างต้นคือขณะที่ท่านนบี ﷺ กำลังยืนคุณบะฮฺวันศุกร์ในมัสญิดที่นครมะดีนะฮฺ มีกองคาราวานสินค้าจากเมืองขามที่นำโดยดิยยะฮฺ เบน เคาะลีฟะฮฺ อัลกัลบีย¹ พร้อมกับคนงานหลายคนได้เข้าสู่นครมะดีนะฮฺ คนงานบางคนก็ได้ตกลองแสดงการมาถึงของคาราวานสินค้า เป็นเหตุให้เศาะฮาบะฮฺ ﷺ หลายคนที่กำลังฟังคุณบะฮฺรู้สึกตื่นเต้นจนลุกขึ้นและรีบมุ่งหน้าไปยังกองคาราวานดังกล่าวโดยละทิ้งท่านนบี ﷺ ที่กำลังยืนคุณบะฮฺ มีเศาะฮาบะฮฺเพียงสิบสองคนเท่านั้นที่ยังนั่งฟังคุณบะฮฺรวมถึงอับบากรและอุมร์ ﷺ (al-Qurtubiy, 2006 : 20/477)² ซึ่งในเรื่องนี้ปรากฏในอัลฮะดีษที่เล่าจากญาบิร เบน อับดิลลาฮฺ ﷺ ว่า

¹ ดิยยะฮฺ เบน เคาะลีฟะฮฺ อัลกัลบีย ﷺ เป็นเศาะฮาบะฮฺที่ท่านนบี ﷺ เคยแต่งตั้งให้เป็นผู้ส่งจดหมายไปยังกษัตริย์กอยส์หรือเชิญชวนรับอิสลาม เป็นคนหน้าตาดี เคยร่วมสงครามหลายครั้งในฐานะอัศวินผู้กล้าหาญ ทำหน้าที่ในกรุงมะดีนะฮฺและอัลญะฮะฮฺ เสียชีวิตในสมรภูมิตองการรบประมาณปี ฮ.ศ. 45 ตรงกับ ปี ค.ศ.665ช่วงการปกครองของอุมายยะฮฺ เบน อับดุลมุลิก ﷺ (al-Zirikli, 2002 : 2/337)

² หลักฐานดังกล่าวปรากฏในอัลฮะดีษบันทึกโดย al-Bukhariy, 2005 : 936 ,2058,2063,4899 และหนังสือ อัสบาบุนนุซูล โดย (al-Wāhidī, n.d. : 364-365) ส่วนหลักฐานอื่นเล่าว่า สาเหตุการประทานอายะฮฺข้างต้นเนื่องจากขานนครมะดีนะฮฺประสบกับความหิวโหยและสินค้าราคาแพง ซึ่งขณะที่ท่านนบี ﷺ กำลังเทศนาคุณบะฮฺวันศุกร์ในมัสญิด มีผู้ขายคนหนึ่งชื่อ ดิยยะฮฺ เบน เคาะลีฟะฮฺ อัลกัลบีย ﷺ ได้นำกองคาราวานสินค้าจากประเทศขามาถึงที่นครมะดีนะฮฺด้วยการตกลองแสดงการมาถึงของเขา คนส่วนใหญ่ที่กำลังฟังคุณบะฮฺในวันนั้นรู้สึกตื่นเต้นและมุ่งหน้าไปยังกองคาราวานดังกล่าว พวกเขาได้ละทิ้งท่านนบี ﷺ ที่กำลังคุณบะฮฺจนเหลือเพียง สิบสองคนเท่านั้น รวมถึงท่านอับบากร อุมร์ และเศาะฮาบะฮฺอื่นๆ (al-Wāhidī, 2004: 245-246)

((أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَخْطُبُ قَائِمًا يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَجَاءَتْ عَيْرٌ مِنَ الشَّامِ
فَانْقَلَبَ النَّاسُ إِلَيْهَا حَتَّى لَمْ يَبْقَ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا فَأَنْزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ
الَّتِي فِي الْجُمُعَةِ ﴿ وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا أَنْفَضُوا إِلَيْهَا وَزَكَّوْكَ قَائِمًا ﴾))
(أخرجه مسلم ، 2003 : 863)

ความว่า ขณะที่ท่านนบี ﷺ กำลังยืนคุฏบะฮฺ มีกองคาราวานจาก
เมืองขามได้มาถึง คนส่วนใหญ่ก็หันและมุ่งหน้าไปยังกองคาราวาน
ดังกล่าว เหลือแค่สิบสองคนเท่านั้น (ที่ยังนั่งฟังคุฏบะฮฺ) หลังจากนั้น
นั้นอายะฮฺในซูเราะฮฺอัลญุมอะฮฺก็ถูกประทานลงมา ความว่า และ
เมื่อพวกเขาได้เห็นการค้าและการละเล่นพวกเขาก็รูกันไปที่นั่น
และปล่อยให้ยืน (คุฏบะฮฺ) อยู่คนเดียว

(บันทึกโดย Muslim, 2005 : 863)

การบัญญัติให้งดเว้นการซื้อขายและประกอบกิจการอื่นๆ ในช่วงนั้นเป็นการห้าม
สำหรับผู้ทั่วไปละหมาดวันศุกร์ที่มีคุณสมบัติครบตามเงื่อนไขเท่านั้น และให้รีบเร่งไปยังมัสญิดตั้งแต่
ได้ยินเสียงอะซานจนเสร็จสิ้นพิธีละหมาด ซึ่งอุละมาอ์ส่วนหนึ่งเห็นว่าหากมีการซื้อขายในขณะนั้นถือ
ว่าใช้ได้ แต่อุละมาอ์ส่วนใหญ่ อาทิ อิหม่ามมาลิก อะฮหมัด ดาหวัดอัลศอฮิรีย และอะฏออเห็นว่าการ
ซื้อขายในช่วงดังกล่าวใช้ไม่ได้ เพราะพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้บัญญัติให้ละทิ้งการซื้อขายมิให้เกิดขึ้นใน
เวลานั้น แม้การกระทำสิ่งอื่นใดที่ไม่เกี่ยวกับการฟังคุฏบะฮฺและการละหมาดวันศุกร์ก็ถือว่าเป็นที่
ต้องห้ามเช่นกัน แต่อุญญาตให้มีการบริจาคน้ำหรือการให้ยืมแก่ผู้ยากไร้ (Ramadāni, 2006 :
312-313 ; Mūsā Shāhin Lāshin, 2002 : 4/58-59)

เมื่อพิธีดังกล่าวเสร็จสิ้นแล้วการซื้อขายและกิจการต่างๆ ก็กลับสู่ภาวะปกติ อนุญาต
ให้ดำเนินการเพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงอนุมัติไว้ เนื่องจากผลบุญที่พระองค์
จะมอบแก่ผู้ร่วมละหมาดยิ่งใหญ่มากกว่าสิ่งอื่นทั้งปวง ถึงแม้บางคนรู้สึกว่าการปัจจัยยังชีพมีผลต่อการดำเนิน
ชีวิตและให้กำไรอย่างมหันต์ก็ตาม (al-Sa'adi, 2002 : 863) ดังอายะฮฺที่พระองค์ตรัสว่า

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ
وَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾ ﴾

(سورة الجمعة : آية ١٠)

ความว่า ต่อเมื่อการละหมาดได้สิ้นสุดลงแล้วก็จงแยกย้ายกันไป
ตามแผ่นดินและจงแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮฺ และจง
รำลึกถึงอัลลอฮฺให้มากๆ เพื่อว่าพวกเขาจะได้รับชัยชนะ

(ซูเราะฮฺ อัลญุมอะฮฺ : อายะฮฺ 10)

2.2.1.1 อายะฮฺคุณูปะฮฺในสุเราะฮฺอัลญุมะฮฺ

สุเราะฮฺอัลญุมะฮฺเป็นสุเราะฮฺที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงตรัสเกี่ยวกับกัรละหมาดวันศุกร์เป็นการเฉพาะ โดยเรียกร่องบรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายรีบเร่งไปยังมัสญิดเพื่อฟังคุณูปะฮฺและประกอบศาสนกิจละหมาดหลังจากได้ยินเสียงอะซานพร้อมกับให้ละทิ้งการทำงานชั่วคราว ดังอายะฮฺที่พระองค์ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾

(سورة الجمعة : آية ٩)

ความว่า โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย เมื่อได้ยินเสียงร้องเรียก (อะซาน) เพื่อทำละหมาดในวันศุกร์ก็จงรีบเร่งไปสู่การรำลึกถึงอัลลอฮฺ และจงละทิ้งการค้าขายเสีย นั่นเป็นการดีสำหรับพวกเจ้าหากพวกเจ้ารู้

(สุเราะฮฺ อัลญุมะฮฺ : อายะฮฺ 9)

อายะฮฺนี้เป็นการเรียกร้องให้บรรดาผู้ศรัทธาที่วาญิบละหมาดวันศุกร์ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนด้วยกฎและเงื่อนไขให้รีบไปยังมัสญิดเพื่อฟังคุณูปะฮฺด้วยความตั้งใจและรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ด้วยการละหมาดอย่างพร้อมเพรียงกัน พร้อมทั้งงดเว้นการซื้อขายและทุกกิจการชั่วคราวสู่การค้าขายกับพระองค์ที่กำไรมากกว่า ตั้งแต่มีเสียงอะซานเรียกร้องจนถึงเสร็จสิ้นพิธีละหมาด นั่นเป็นสิ่งที่ดีกว่าหากทุกคนรู้และเข้าใจ (Ibn al-Araby : 2003, 245-249)

การบัญญัติละหมาดวันศุกร์มีมาตั้งแต่ท่านนบี ﷺ ยังอยู่ที่นครมักกะฮฺ แต่มีอาจดำเนินการได้ด้วยอุปสรรคหลายประการ ท่านนบี ﷺ ได้ละหมาดวันศุกร์เป็นครั้งแรกในหมู่บ้านกูบาอบนี อัมรฺ สาเล็ม เบ็ญ เอวฟ¹ ขณะกำลังเดินทางอพยพออกจากนครมักกะฮฺไปยังนครมะดีนะฮฺ ซึ่งคนในหมู่บ้านดังกล่าวได้รวมตัวอย่างพร้อมเพรียงกันและร่วมฟังคุณูปะฮฺเป็นครั้งแรก² ชาวบ้านจึงได้ตั้งชื่อวันนั้นว่าวันแห่งการรวมตัว (al- Qurtubiy 2006 : 20/461)

เสียงอะซานที่เรียกผู้คนร่วมละหมาดในวันศุกร์เป็นการแสดงถึงความสำคัญต่อการฟังคุณูปะฮฺและละหมาดที่ไม่มีในวันอื่น ซึ่งผู้ที่ละหมาดวันศุกร์ไม่จำเป็นต้องละหมาดศุฮฺริ แต่สำหรับผู้ที่ไม่วาญิบละหมาดวันศุกร์ อาทิ สตรี ทาส ผู้เดินทาง ผู้ป่วยและผู้มีอุปสรรคที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ ต้องละหมาดศุฮฺริตามปกติ เพราะละหมาดวันศุกร์เป็นการบัญญัติเฉพาะจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ให้

¹ บนี อัมรฺ สาเล็ม เบ็ญ เอวฟ คือ ลูกหลานสาเล็ม เบ็ญ เอวฟ เบ็ญ อัมรฺ เบ็ญ เอวฟ เบ็ญ อัล คือซุร็อยญ์ จา.เอะระกุล อัล คือซุร็อยญ์ ที่เป็นชาวดังเดิมในอัคริบบกอนที่ท่านนบี ﷺ จะอพยพไปยังนครมะดีนะฮฺ ('Umar Rihā Kahhālah, 1997 : 2/497)

² เนื้อหาคุณูปะฮฺที่ท่านได้กล่าวในครั้งนั้นเน้นการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ การปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์ทั้งเปิดเผยหรือในลับ ทั้งระวังจากการทรยศต่อคำสั่ง เชื่อมั่นการเป็นบ่าวที่ดีด้วยการรำลึกถึงคุณงามความดีที่พระองค์ทรงมอบแก่นุญญ์ทุกคน รำลึกถึงความตาย เตรียมเสบียงเพื่อความผาสุกหลังจากเสียชีวิต พระองค์จะตัดสินปวงมนุษย์ในวันอาคิเราะฮฺ. (al-Qurtubiy 2006 : 20/462-463)

ปฏิบัติในวันดังกล่าวตามแบบฉบับที่มาจากท่านนบี ﷺ เท่านั้น (al-Shanqiti, 1980 : 8/202 ; al-ṭahāwī, 1995: 1/145)

การฟังคุฏบะฮ์และการละหมาดวันศุกร์เป็นการรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริง เพราะพระองค์ตรัสว่า “จงรีบเร่งไปสู่การรำลึกถึงอัลลอฮ์” เป็นการเรียกร้องให้ทุกคนร่วมรำลึกด้วยการฟังข้อแนะนำจากเคาะฎิบและละหมาดวันศุกร์อย่างตั้งใจ ซึ่งในเรื่องนี้ สะอีด เบ็ญญ์ ญบัยร¹ ได้กล่าวว่

“การรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ นั้นคือการภักดีต่อพระองค์ด้วยการปฏิบัติข้อใช้และห่างไกลจากข้อห้ามทั้งปวง ผู้ที่ภักดียอมเป็นผู้รำลึกและเป็นผู้ยำเกรงต่อพระองค์ทุกเมื่อ แต่ผู้ที่ไม่ภักดีต่อพระองค์ยอมไม่เป็นผู้รำลึกและไม่ยำเกรงต่อพระองค์ ถึงแม้เขาเป็นผู้สรรเสริญพระองค์มากเพียงใดก็ตาม” (al-Qurtubiy, 2006 : 20/476)

2.2.1.2 อายะฮ์ที่มีความหมายใกล้เคียงกับคุฏบะฮ์

เนื้อหาคุฏบะฮ์ส่วนใหญ่เน้นเรื่องการเชิญชวน การตักเตือน และการให้ความรู้ที่เกี่ยวกับศาสนาและวิถีชีวิตเพื่อให้เกิดการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองด้วยการปฏิบัติ เกิดจิตสำนึก และเผยแพร่แก่ผู้อื่น หลักฐานที่เคาะฎิบมักหยิบยกในคุฏบะฮ์ส่วนใหญ่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮะดีษ ประกอบกับข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากขึ้น

เมื่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้บัญญัติให้บรรดาผู้ศรัทธารีบเร่งไปสู่การรำลึกถึงพระองค์ด้วยการฟังคุฏบะฮ์และการละหมาดวันศุกร์นั้น ซึ่งในเรื่องนี้ มีอายะฮ์อัลกุรอานที่มีความหมายใกล้เคียงกับคุฏบะฮ์ที่พระองค์ได้ตรัสให้ทุกคนสดับฟังและเจียบเสียงเมื่อมีการอันเชิญเพื่อให้ได้รับทางนำและความเมตตา ดังอายะฮ์ที่พระองค์ตรัสว่า

﴿ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ، وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾

(سورة الأعراف : آية 204)

ความว่า และเมื่ออัลกุรอานถูกอ่านขึ้นก็จงสดับฟังอัลกุรอานนั้นเถิด และจงนั่งเจียบ เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับการเอ็นดูเมตตา

(สุเราะฮ์อัล-อะอ์รอฟ : อายะฮ์ 204)

¹ สะอีด เบ็ญญ์ ญบัยร มีชื่อเต็มว่า อบูมุฮัมมัด หรือ อบูอับดุลลาฮ์ สะอีด เบ็น ญบัยร อัลวาบิลีย์ เป็นผู้ท่องจำอัลฮะดีษ ผู้สอน และเป็นนักอรรถาธิบายอัลกุรอาน เป็นอาลักษณ์ผู้ยิ่งใหญ่ในยุคตาบีน ﷺ รายงานฮะดีษจากบรรดาเคาะฮาบะฮ์และมีผู้รายงานฮะดีษจากเขาหลายท่าน เสียชีวิตด้วยน้ำมีอนายทหารผู้ทรงอิทธิพลที่ชื่อ อัล ฮัจญัจญ์ เบ็ญญ์ ยูซุฟ อัชชะกะกะฟี เนื่องจากอัล ฮัจญัจญ์ไม่พอใจที่เขาได้สตัยบ้านจงรักภักดีต่อผู้นำที่ชื่อ อิบน์ อัล อักอับ หลังจากนั้น อัลฮัจญัจญ์ได้มัดมือเขาพร้อมกับกล่าวว่า วันนี้การจงรักภักดีของเจ้าได้สิ้นสุดแล้ว ในที่สุดเขาได้ฆ่าสะอีด เบ็ญญ์ ญบัยร อย่างโหดเหี้ยมด้วยการตัดศีรษะ (al-Dhahabiy, 1991 : 1/148)

จากอายะฮ์ข้างต้น บรรดาอุละมาอ์ได้อธิบายเกี่ยวกับการสดับฟังอัลกุรอานและการ
เจียบขณะฟังจากผู้อื่น อาทิ อิบน์ กะซีร์ ได้กล่าวอธิบายว่า

“เมื่ออัลกุรอานเป็นแสงประทีบ ทางนำ และความเมตตาแก่มนุษย์
พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบัญญัติให้ทุกคนเจียบและสดับฟังเมื่อมีการ
อ่านอัลกุรอาน หรือเมื่อมีใครคนหนึ่งอ่านอัลกุรอานให้ฟัง โดยเฉพาะเมื่อ
อิหม่ามอ่านดังขณะละหมาด ถึงแม้เรื่องกรอ่านของมะอุมุมเป็นสิ่งที่
บรรดาอุละมาอ์มีทัศนะที่เห็นต่างกัน แต่ทัศนะของมูญาฮิด¹ ได้กล่าวในอายะฮ์
ฮุญญะฮ์ว่า การสดับฟังอัลกุรอานนั้นเกิดขึ้นทั้งในละหมาดและขณะฟัง
คุณบะฮ์วันศุคร์ด้วย” (Ibn Kathīr, 2000 : 6/498-507)

ในเรื่องนี้ อะฮฺมัด ชากีร์ ก็ได้อธิบายในความหมายที่ใกล้เคียงกับทัศนะข้างต้นว่า

“อัลกุรอานเป็นคัมภีร์ที่เต็มไปด้วยความเมตตา คัมภีร์ที่ชี้แนวทางเที่ยงตรง
แก่มนุษย์ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบัญญัติให้ผู้อ่านและผู้ฟังทุกคนสดับฟัง
ด้วยความตั้งใจและเจียบเสียงไม่ว่าจะเป็นเสียงรบกวนจากภายนอกหรือ
เสียงพูดคุยระหว่างคนในกลุ่มขณะมีการอ่านอัลกุรอาน ทั้งนี้เพื่อให้เกียรติ
แก่พระดำรัสของพระองค์ โดยเฉพาะขณะฟังคุณบะฮ์วันศุคร์และละหมาด
ญะมาอะฮ์ที่อิหม่ามอ่านอัลกุรอานให้มะอุมุมทุกคนสดับฟังด้วยความ
ตั้งใจ”² (Ahmad Shākir, 2005 : 2/93-94)

เช่นเดียวกับ อัลญุฮานะวีย ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องการฟังอย่างตั้งใจและเจียบ
เสียงขณะมีการอ่านอัลกุรอานหรือเมื่อมีคนอื่นอ่านอัลกุรอานอยู่นั้นทุกคนควรสดับฟังโดยเขากล่าวว่า

“บรรดาอุละมาอ์เห็นพ้องเมื่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้บัญญัติให้สดับฟังและ
เจียบเสียงขณะมีการอ่านอัลกุรอาน แสดงว่าการฟังคุณบะฮ์และการ
ละหมาดนั้นเป็นช่วงเวลาที่คุณควรสดับฟังเป็นอย่างยิ่งเช่นกัน”

(al-Ṭahānawī, 1414 : 4/51)

ส่วนอายะฮ์อื่นที่กล่าวถึงความหมายที่คล้ายคลึงกับการคุณบะฮ์และการสดับฟังขณะ
อ่านอัลกุรอานทั้งในและนอกละหมาดนั้นคืออายะฮ์ที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสว่า

¹ มูญาฮิด เป็น ยะบรฺ อัลมุกกี มีชีวิตระหว่างปี ฮ.ศ. 21-104 ตรงกับปี ค.ศ. 642-722 เป็นนักอรรถาธิบายอัลกุรอานยุคตาบียีนจาก
นครมักกะฮ์ เป็นมหาบุรุษของชาวกุรออและบรรดาอรรถาธิบายอัลกุรอาน ได้ศึกษาอัลกุรอานและตัฟซีร์จบเล่มจากอิบนุ อับบาส رضي الله عنه
ถึง 3 ครั้ง ทุกครั้งที่มีการอ่าน 1 อายะฮ์ เขามักจะกล่าวว่า อายะฮ์นี้ถูกประทานมาเพื่ออะไร และจะสนองตอบอย่างไร? เขาเป็นคนเดิน
ทางไกลเพื่อแสวงหาความรู้ และสอบถามในสิ่งที่ตนข้องใจ ช่วงบั้นปลายชีวิตเขาได้ทำหน้าที่ในเมื่องกุฟะฮ์และได้เสียชีวิตขณะกำลังสญูด
ขณะอายุ 83 ปี (al-Zirikli, 2002 : 5/278)

² เรื่องการสดับฟังอัลกุรอานและให้เจียบเสียงนั้น มีอัลฮะดีษที่เล่าจากอุมุ สุรอยเราะฮ์ رضي الله عنها ว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวด้วยความว่า
“แท้จริงอิหม่ามถูกเลือกให้ดำเนินการละหมาดขึ้นเพื่อให้มะอุมุมตาม เมื่อเขาตักบิร เขาก็งตักบิร เมื่อเขาอ่าน เขาก็เจียบ” (บันทึก
โดย al-Nasā'iy, 2005 : 922) ซึ่งฮะดีษนี้ อัล อัลบานียได้กล่าวว่าเป็นฮะดีษ ฮะสัน เศาะฮีย

﴿ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفُرْقَانَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا

كَثِيرًا ﴿٨٢﴾

(سورة النساء : آية ٨٢)

ความว่า พวกเขาไม่พิจารณาดูอัลกุรอานบ้างหรือ? และหากว่าอัลกุรอานมาจากผู้ที่ไม่ใช่อัลลอฮ์แล้ว แน่แน่นอนพวกเขาก็จะพบว่าในนั้นมีความขัดแย้งกันมากมาย

(สุเราะฮ์ อันนิซาอ์ : อายะฮ์ 82)

จากอายะฮ์ข้างต้น มุฮัมมัด อับดุลฮุไดได้กล่าวว่า

“การใคร่ครวญเป็นสิ่งที่ดียิ่ง แต่การใคร่ครวญอัลกุรอานคือการอ่านอย่างตั้งใจและการสวดบิซม บรรดาผู้ศรัทธาย่อมทราบดีว่าอัลกุรอานเป็นพระดำรัสของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่สัจจะยิ่ง พวกเขาจะได้รับทางนำจากพระองค์เมื่อพวกเขาตั้งใจอ่านและสวดบิซม หากผู้ปฏิเสธศรัทธาใช้สติปัญญาด้วยการใคร่ครวญ คิดตามในสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสไว้ พวกเขาจะอมรู้ดีกว่าอัลกุรอานเป็นความจริงและชี้แนวทางสู่สัจธรรม หากอัลกุรอานมาจากนบีมุฮัมมัด ﷺ แน่แน่นอนพวกเขาจะได้พบกับความขัดแย้งในเนื้อหาและเรื่องราวต่างๆ ในอดีตที่พระองค์ได้ตรัสเรื่องที่ท่านนบี ﷺ ไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์นั้นอย่างแน่นอน” (Muhammad ‘Abduh, 1328, : 5/287-289)

ในเรื่องข้างต้น อัลอะลูสียี ได้กล่าวเกี่ยวกับการใคร่ครวญ อะไรจะเกิดขึ้นหากอัลกุรอาน ไม่ได้มาจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ว่า

“อายะฮ์ข้างต้นเป็นการถามผู้ที่ยอมรับว่าพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงเป็นพยานในการปฏิญาณตนของตน แต่จะทราบได้อย่างไรว่าพวกเขาจริงใจแค่ไหน พระองค์ก็ได้ทรงถามคนเหล่านั้นว่าพวกเขายังตั้งใจต่อการปฏิญาณตนต่อพระองค์กระนั้นหรือ? หรือทำไมพวกเขาไม่พิจารณาดูว่าหากคัมภีร์อัลกุรอานมิได้มาจากพระองค์ แล้วจะ

¹ มุฮัมมัดอับดุลฮุได คือ มุฮัมมัดอับดุลฮุได เป็น ฮะซัน คอยรุลลอฮ์ จากตระกูล อัลตุรฆมานีย เป็นมุฟตีประเทศอียิปต์ เป็นนักปฏิรูปและฟื้นฟูสังคม มีชีวิตระหว่างปี ฮ.ศ. 1266-1323 ตรงกับปี ค.ศ. 1849-1905 เกิดที่หมู่บ้านซุบรอทางตะวันตกของประเทศ เด็บโตที่จังหวัดอัลบุฮัยเราะฮ์ ตอนเด็กชอบขี่ม้า ว่ายน้ำ ศึกษามีสนธิอรรถมุฮัมมัดียที่จังหวัดฏอนฏอ และได้ศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยอัลอัฮ์ดีร์ เป็นคนซุฟีและนักปรัชญา ปฏิบัติสิ่งที่ตนสอน เป็นนักเขียนบทความและเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ อัลละกออิลมุศรียะฮ์ สันทัศน์ภาษาฝรั่งเศสหลังจากอายุได้ 40 ปี ถูกขังในเรือนจำ 3 เดือนเพราะร่วมต่อต้านอังกฤษผู้ยึดครองอำนาจ หลังจากนั้นในปี ฮ.ศ. 1299 ตรงกับปี ค.ศ. 1881 เขาได้ลี้ภัยไปยังประเทศซามและได้เดินทางไปยังกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ขณะนั้นเขาได้ออกวารสารชื่อ อัลอูเราะฮ์ อัลฆออบ หลังจากนั้นเขาได้กลับไปเป็นครูและนักเขียนหนังสือที่กรุงเบรุต ประเทศเลบานอน ได้รับอนุญาตให้เข้าประเทศอียิปต์เมื่อปี ฮ.ศ. 1306 ตรงกับปี ค.ศ. 1888 และได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาและที่ปรึกษาศาลสูงเมื่อปี ฮ.ศ. 1317 อยู่ในตำแหน่งจนเสียชีวิตที่เมืองอเล็กซานเดรีย ทางตอนเหนือของประเทศอียิปต์ แต่ศพของเขาถูกฝังในกรุงไคโร เขาได้เขียนหนังสือหลายเล่มรวมถึงอรรถาธิบายอัลกุรอาน เตาฮีด ปรัชญา บะละเมาะฮ์ และได้แปลหนังสือหลายเล่ม (al-Zirikli, 2002 : 6/252-253)

มาจากผู้ใดอีกหรือ? หรือพวกเขาจะปฏิเสธอัลกุรอานโดยไม่มีใครควรยุติใจอ่านและไม่รู้ต่อกว่าอัลกุรอานนั้นมาจากพระองค์อัลลอฮ์? เพราะหากอัลกุรอานไม่ได้มาจากพระองค์จริงพวกเขาย่อมพบความขัดแย้งในเนื้อหาอย่างแน่นอน” (al-Alūsīy, n.d.: 5/92)

นอกจากอายะฮ์ข้างต้นแล้ว ยังมีอายะฮ์อื่นๆ ที่มีความหมายใกล้เคียงกับการคุกบะฮ์ อาทิ อายะฮ์ที่เกี่ยวกับการตักเตือน การแนะนำ การแสดงสุนทรพจน์ การห้ามมิให้วิงวอนขอความช่วยเหลือกับสิ่งที่ไร้ประโยชน์ เรื่องราวที่เกิดขึ้นกับชนกลุ่มหนึ่งที่ถูกลามเพื่อรื้อฟื้นใหม่ การส่งเราะฮ์สุลแต่ละท่านด้วยภาษาของกลุ่มชน การถามเรื่องน่าประหลาดใจ การทักทาย การตัดสินชี้ขาด การชี้แจง และการกล่าวคำพูดต่างๆ เป็นต้น

2.2.2 คุกบะฮ์ที่ปรากฏในอัลอะดีษ

คุกบะฮ์ที่ปรากฏในอัลอะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีมากมายทั้งที่เป็นตัวบทว่าด้วยคุกบะฮ์วันศุกร์และความหมายทั่วไป เนื่องจากท่านนบี ﷺ ได้นำเสนอคุกบะฮ์ในหลายรูปแบบทั้ง การสอน การถามตอบ การสั่งให้ปฏิบัติ การให้กำลังใจแก่บรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ และอื่นๆ¹ ซึ่งอัลอะดีษที่ปรากฏในเรื่องนี้มีพอสังเขปดังต่อไปนี้

2.2.2.1 อัลอะดีษที่กล่าวถึงคุกบะฮ์ด้วยตัวบท

อัลอะดีษของท่านนบี ﷺ ที่ปรากฏในเรื่องการนำเสนอคุกบะฮ์ด้วยตัวบทที่ท่านได้นำเสนอ แสดงอาการขณะนำเสนอ และเนื้อหาคุกบะฮ์พอสังเขปดังต่อไปนี้

1. อาการของท่านนบี ﷺ ขณะนำเสนอคุกบะฮ์ ดังอัลอะดีษที่เล่าจากญาบิร เป็นอับดุลลาฮ์ ﷺ เล่าว่า

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا خَطَبَ احْمَرَّتْ عَيْنَاهُ وَعَلَا صَوْتُهُ وَاشْتَدَّ غَضَبُهُ حَتَّى كَأَنَّهُ مُنْذِرٌ حَيْشٌ يَقُولُ ((صَبَّحَكُمْ وَمَسَّاكُمْ...))

(أخرجه مسلم ، 2005 : بعض من حديث 867)

ความว่า ...เมื่อท่านเราะฮ์สุลลอลอฮ์ ﷺ นำเสนอคุกบะฮ์ ตาของท่านกลายเป็นสีแดงกำ เสียงของท่านดังก้อง และท่าทางของท่านจริงจิงเฉกเช่นแม่ทัพที่กำลังปลุกฝังกำลังใจแก่บรรดาทหารของนักรบ พร้อมกับกล่าวว่า บรรดาศัตรูได้เตรียมตัวพร้อมที่จะโจมตีพวกท่านทั้งเข้าเย็น... (เพื่อให้บรรดาเศาะฮาบะฮ์เตรียมพร้อมสู่สนามรบทุกเมื่อ)

(บันทึกโดย Muslim, 2005 : ส่วนหนึ่งจากอะดีษ 867)

¹ การนำเสนอคุกบะฮ์ของท่านนบี ﷺ ทั้งคุกบะฮ์ละหมาดวันศุกร์และคุกบะฮ์อื่นๆ ปรากฏในตำราอะดีษที่บันทึกโดย 6 อิหม่ามหรือที่รู้จักในนาม อัลกุตุบอัลสี่ตตะฮ์ อาทิอัลอะดีษที่บันทึกโดย al-Bukhariy, Muslim, Abū Dawūd, al-Tirmidhiy, Ibn Mājah และ al-Nasāīiy มีหัวข้อและเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับคุกบะฮ์

((كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُطْبَتَانِ كَانَ يَجْلِسُ بَيْنَهُمَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ
وَيَذِّكُرُ النَّاسَ))

(أخرجه أبو داود ، 2005 : 1094) وقال الألباني حديث حسن
 ความว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ นำเสนอสองคุฏบะฮฺ ท่านจะนั่ง
 ระหว่างคุฏบะฮฺทั้งสอง (เนื้อหาในคุฏบะฮฺของท่านเป็นการ)
 อ่านอัลกุรอานและตักเตือนผู้คนทั้งหลาย
 (บันทึกโดย Abu Dawūd, 2005 : 1094) ท่านอัลอัลบานีย์กล่าวว่า
 ว่าเป็นชะดีษะสัน

จากอัลชะดีษข้างต้น อัลลิตติกี๊ ได้อธิบายว่า ในมัซฮับอัชชาฟีอี๊ เห็นว่าคุฏบะฮฺจะ
 ใช้ได้ก็ต่อเมื่อเคาะฎิบยืนขณะนำเสนอคุฏบะฮฺและนั่งระหว่างสองคุฏบะฮฺเท่านั้นโดยนำหลักฐานจาก
 การปฏิบัติของท่านนบี ﷺ เนื่องจากทุกครั้งที่ท่านนำเสนอคุฏบะฮฺ ท่านจะนั่งระหว่างสองคุฏบะฮฺ
 เสมอ และทั้งสองคุฏบะฮฺเริ่มด้วยการสรรเสริญสุตตีแต่พระองค์อัลลลอฮ์ ﷻ กล่าวกล่าวขออานวยพร
 หรือเศาะละวาตแต่ท่านนบี ﷺ และตักเตือนเรื่องการยำเกรงต่อพระองค์ ส่วนการอ่านอายะฮ์อัลกุ
 รอานนั้นวาญิบให้อ่านในคุฏบะฮฺใดคุฏบะฮฺหนึ่ง โดยเฉพาะในคุฏบะฮฺแรกที่ควรอ่านเป็นอย่างยิ่ง และ
 ดูอาขอพรแก่บรรดามุสลิม แต่ควรอ่านในคุฏบะฮฺที่สอง แต่ที่ศนะฮ์อิหม่ามมาลิก เป็น อนัส และอุ
 ลมะมาอี๊ในมัซฮับอื่นๆ ส่วนใหญ่เห็นว่า คุฏบะฮฺที่ไม่มีการนั่งระหว่างทั้งสองนั้นใช้ได้แต่ไม่ ปรุณณ์
 (al- Siddiq, 2005 : 558)

4. เศาะฮาบียะฮฺบางคนได้จำอ่านอัลกุรอานบางสุเราะฮฺจากการฟังคุฏบะฮฺวันศุกร์
 จากท่านนบี ﷺ ที่ได้อ่านขณะคุฏบะฮฺ ดังอัลชะดีษที่เล่าจากอุมมุ ฮิซาม เป็นติ ฮาริษะฮฺ เป็น อัล
 นุอฺมาน ว่า

((... وَمَا أَخَذْتُ (ق) وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدِ) إِلَّا عَنْ لِسَانِ رَسُولِ اللَّهِ
ﷺ يَقْرُؤُهَا كُلَّ يَوْمٍ جُمُعَةٍ عَلَى الْمِنْبَرِ إِذَا خَطَبَ النَّاسَ))

(أخرجه مسلم ، 2005 : بعض من حديث 873)

ความว่า กล่าววว่า ... ฉันไม่ได้รับสุเราะฮฺก้อฟยกเว้นจากลิ้นของ
 ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ขณะท่านอ่านบนมินบ์รทุกวันศุกร์เมื่อ
 ท่านนำเสนอคุฏบะฮฺแก่ผู้คน

(บันทึกโดย Muslim, 2005 : ส่วนหนึ่งจากชะดีษ 873)

จากอัลฮะดีษข้างต้นเห็นว่า สาเหตุที่อุมมุ ฮิซาม¹ ได้ท่องสุเราะฮ์ ก็อฟ จากปากของท่านนบี ﷺ ขณะนำเสนอคุฏบะฮ์ทุกวันศุกร์นั้น เนื่องจากบ้านของนางอยู่ใกล้กับมัสญิดท่านนบี ﷺ ในนครมะดีนะฮ์มากที่สุด เมื่อท่านนบี ﷺ คุฏบะฮ์วันศุกร์ นางก็ได้ยินท่านอ่านสุเราะฮ์ดังกล่าวเป็นประจำ ทำให้นางจำสุเราะฮ์ดังกล่าวได้ดี อีกทั้งเนื่องจากเนื้อหาในสุเราะฮ์นี้ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสเกี่ยวกับการตักเตือนเรื่องความตาย การฟื้นคืนชีพ และข้อห้ามต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรอ่านตักเตือนแก่ทุกคน ซึ่งในเรื่องนี้อิหม่าม อัลนะวะวี ได้กล่าวว่าทุกครั้งที่มีการคุฏบะฮ์วันศุกร์ เคาะฎิบควรอ่านอายะฮ์จากสุเราะฮ์ ก็อฟ เพื่อเป็นอุทาหรณ์แก่ผู้ฟังเป็นอย่างยิ่ง (al-Suyūṭī,1996 : 2/449)

5. การคุฏบะฮ์สั้นและละหมาดยาวแสดงถึงความเข้าใจของอิหม่าม ดังอัลฮะดีษที่เล่าจากอะบู วาอิล ﷺ เล่าว่า ครั้งหนึ่ง อัมมารุ ﷺ ได้คุฏบะฮ์แก่พวกเรา เขานำเสนอคุฏบะฮ์ด้วยการพูดสั้นและเร็วมาก หลังจากเขาได้ลงจากมิมบร์ พวกเราก็ได้กล่าวแก่เขาว่า โอ้อะบา อัลยักซอน ท่านได้พูดสั้นและเร็วมาก ท่านไม่ได้หายใจเลยกระนั้นหรือ? อัมมารุก็ตอบว่าฉันได้ยินท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ กล่าววา

((إِنَّ طَوْلَ صَلَاةِ الرَّجُلِ وَقَصَرَ خُطْبَتِهِ مَمْنَةٌ مِنْ فَهْمِهِ فَأَطِيلُوا الصَّلَاةَ وَأَقْصُرُوا الْخُطْبَةَ وَإِنَّ مِنَ الْبَيِّنَاتِ سِحْرًا))

(أخرجه مسلم ، 2005 : 869)

ความว่า แท้จริงเมื่อคนหนึ่งละหมาดยาวและคุฏบะฮ์สั้นเป็นการแสดงถึงความเข้าใจ (เรื่องศาสนา) ดังนั้นจงละหมาดยาวและจงคุฏบะฮ์สั้นเถิด แท้จริงวิทยปัญญานั้นมีในวาทศิลป์

(บันทึกโดย Muslim,2005 : 869)

จากฮะดีษข้างต้น มุซา ลาฮีน ชาฮีน ได้กล่าวพอสังเขปว่า สุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ในวันศุกร์คือการนำเสนอคุฏบะฮ์สั้นและละหมาดยาว ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเข้าใจของอิหม่ามในการนำเสนอคุฏบะฮ์และละหมาดวันศุกร์ เนื้อหาคุฏบะฮ์ของท่านนบี ﷺ เป็นการตักเตือนด้วยการอ่านอายะฮ์อัลกุรอาน ส่วนใหญ่ท่านจะอ่านสุเราะฮ์ก็อฟ ด้วยการหยิบยกอายะฮ์ทั้งหมดหรือบางอายะฮ์เพื่อเป็นอุทาหรณ์แก่บรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ ในเรื่องการตาย การฟื้นคืนชีพ และเตือนไม่ให้ละเมิดบทบัญญัติ ส่วนในละหมาดวันศุกร์ส่วนใหญ่ท่านนบี ﷺ จะอ่านสุเราะฮ์อัลญุมอะฮ์ในร็อกอัตแรกและสุเราะฮ์อัลมุนาฟิฏนในร็อกอัตที่สอง หรือท่านจะอ่านสุเราะฮ์อัลอะอฺลาในร็อกอัตแรกและสุเราะฮ์อัลฆอซียะฮ์ในร็อกอัตที่สอง (Mūsā Shāhīm Lāshīm,2002 : 4/98-99)

¹ อุมมุ ฮิซาม หรือ อุมมุ ฮาซิม เบนตี ฮาริษะฮ์ เบน อัล นูมาน อัล อันศอริยะฮ์ เป็นคนหนึ่งในบรรดาผู้เล่าฮะดีษจากท่านนบี ﷺ เคยเข้าร่วมสนธิสัญญาสัตยาบันที่ อัลริฎวานและมีผู้เล่าฮะดีษต่อจากนาง คือ ฮะบิบ เบน अबดุลรอฮมาน เบน ยะซาฟ และ ยะฮยา เบน अबดุลลอฮ์ ('U mar Riḥā.Kahhālah,1959 : 5/201)

2.2.2.2 อัลฮะดีษที่กล่าวถึงคุณบะฮฺด้วยความหมาย

อัลฮะดีษที่กล่าวถึงคุณบะฮฺด้วยความหมายคือประโยคที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวบน มินบรฺที่ไม่ใช่คุณบะฮฺวันศุกร์ แต่เป็นการเทศนาหรือการสอนทั่วไปที่ท่านได้แจ้งแก่บรรดาเศาะฮาบะฮฺ ﷺ เมื่อท่านเห็นควรที่จะแจ้งให้ทราบ อาทิ การแถลงการณ์ การให้ความรู้หลังจากท่านได้รับวะฮีย์ ใหม่ ๆ จากท่านญิบรียล ﷺ ดังตัวอย่างอัลฮะดีษพอสังเขปต่อไปนี้

1. การตอบคำถามแก่เศาะฮาบะฮฺบางคนที่ถามเรื่องละหมาดในยามค่ำคืนขณะที่ท่าน กำลังคุณบะฮฺ ดังอัลฮะดีษที่เล่าจากอิบนุ อุมร์ ؓ ว่า

سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ مَا تَرَى فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ قَالَ
((مَنْتَى مَنْتَى، فَإِذَا خَشِيَ الصُّبْحَ صَلَّى وَاجِدَهُ، فَأَوْتَرَتْ لَهُ مَا
صَلَّى))

(أخرجه البخاري ، 2005 : 472)

ความว่า มีผู้ชายคนหนึ่งได้ถามท่านนบี ﷺ ขณะที่ท่านยืนบน มินบรฺว่า ท่านเห็นอย่างไรกับละหมาดในยามค่ำคืน? ท่านตอบว่า สอง สอง (หมายถึงทำทีละสองร็อกอัต) หากเกรงว่าใกล้จะถึง เวลาคุบฮฺก็ละหมาดหนึ่งร็อกอัต เพราะนั่นถือว่าเป็นการวิตุรที่ เขาได้ละหมาด

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 2005 : 472)

2. ท่านนบี ﷺ แสดงอาการไม่ชอบที่ลูกสาวของท่านจะเป็นภรรยาของอาลีที่ได้หมั้น ลูกสาว อุบุ ญะฮฺล ซึ่งเป็นศัตรูของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และท่านไม่ชอบที่อาลีจะรวมสองคนเป็น ครอบครัวเดียวกันดังอัลฮะดีษที่เล่าจากอัลมิสวัรฺ เป็น มักราะมะฮฺ ؓ ว่า

إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَطَبَ ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ عَلَى فَاطِمَةَ ؓ
فَسَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ النَّاسَ فِي ذَلِكَ عَلَى مِنْبَرِهِ هَذَا وَأَنَا
يَوْمَئِذٍ مُحْتَلِمٌ فَقَالَ ((إِنَّ فَاطِمَةَ مِنِّي وَأَنَا أَتَخَوَّفُ أَنْ تُفْتَنَ فِي دِينِهَا))
... ((وَإِنِّي كَسْتُ أَحْرَمٌ حَلَالًا وَلَا أُحِلُّ حَرَامًا ، وَلَكِنَّ وَاللَّهِ لَا
يَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ أَبَدًا))

(أخرجه البخاري ، 2005 : بعض من حديث 3110)

ความว่า แท้จริงอาลี เป็น อปีฏอิลิบ ؓ ได้หมั้นลูกสาวอปี ญะฮฺล หลังจากได้หมั้นกับฟาฏิมะฮฺ ؓ ฉะนั้นได้ยินท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ แถลงแก่ผู้คนในเรื่องนี้บนมินบรฺแห่งนี้ ซึ่งขณะนั้นฉันได้บรรล

ศาสนภาวะแล้ว ท่านกล่าวว่า แท้จริงฟาฏิมะฮฺเป็นส่วนหนึ่งของฉัน ฉันเกรงว่าเขาจะถูกใส่ร้ายพิตนะฮฺในเรื่องศาสนาที่มีในตัวเธอ ...แต่จริงฉันไม่ได้ตัดสินสิ่งที่ฮะรอมเป็นฮะลาล และไม่ได้ตัดสินสิ่งที่ฮะลาลเป็นฮะรอม แต่ฉันขอสาบานว่า จะไม่มีการรวมบุตรสาวของเราสุลลอลฮฺ ﷺ และบุตรสาวศ็ตรูของอัลลอลฮฺตลอดไป

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 2005 : ส่วนหนึ่งจากฮะดีษ 3110)

3. ท่านนบี ﷺ เกรงว่าประชาชาติจะโลกเรื่องโลกคุณยาจนเกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่ความหายนะที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ ดังอัลฮะดีษที่เล่าจากอุกบะฮฺ เป็น อามิร ﷺ ว่า

صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيَّ عَلَى قَتْلِي أُحُدٍ ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ كَالْمُودِعِ لِلْأَخْبَاءِ وَالْأَمْوَاتِ فَقَالَ ((إِنِّي فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ وَإِنَّ عَرْضَهُ كَمَا بَيْنَ أَيْلَةَ إِلَى الْحِخْفَةِ إِيَّيَّيْ. لَسْتُ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي وَلَكِنِّي أَخْشَى عَلَيْكُمْ الدُّنْيَا أَنْ تَنَافَسُوا فِيهَا وَتَقْتَتِلُوا فَتَهْلِكُوا كَمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ)) قَالَ عُقْبَةُ فَكَانَتْ آخِرَ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَيَّ الْمِنْبَرِ.

(أخرجه مسلم ، 2005 : 2296)

ความว่า ท่านเราะสูลุลลอลฮฺ ﷺ ได้ขอพรคุดออแก่ผู้ที่ได้เสียชีวิตในสมรภูมิมูฮุด หลังจากนั้นท่านได้ขึ้นมินบَّرเสมือนกับการพูดอำลาระหว่างคนเป็นกับผู้เสียชีวิตแล้ว ท่านก็ได้กล่าวว่า ฉันจะรอพวกท่านที่สระน้ำ (ในวันมัฮัซร) ความกว้างของมันเสมือนระยะทางระหว่างอัยละฮฺถึงอัลญุฮฟะฮฺ ฉันไม่กลัวว่าพวกท่านจะตั้งภาคีหลังจากฉันเสียชีวิต แต่ฉันกลัวโลกคุณยาที่จะครอบงำจนพวกท่านแข่งขันและฆ่ากันจนหายนะดังที่คนก่อนหน้าพวกท่านหายนะมาแล้ว อุกบะฮฺได้เล่าว่า นั่นเป็นครั้งสุดท้ายที่ฉันเห็นท่านเราะสูลุลลอลฮฺ ﷺ บนมินบَّر

(บันทึกโดย Muslim, 2005 : 2296)

4. ท่านนบี ﷺ เล่าเรื่องราวต่างๆ บนมินบَّرทั้งอดีตจนถึงวันกิยามะฮฺตั้งแต่เช้าถึงค่ำ ดังอัลฮะดีษที่เล่าจากอบีซัยด์ คือ อุมรฺ เป็น อัคฎ็อบ ﷺ ว่า

صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْفَجْرَ وَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتَّى حَضَرَتِ
الظُّهُرُ فَنَزَلَ فَصَلَّى ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتَّى حَضَرَتِ الْعَصْرُ ثُمَّ
نَزَلَ فَصَلَّى ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَخَطَبَنَا حَتَّى غَرَبَتِ الشَّمْسُ فَأَخْبَرَنَا بِمَا
كَانَ وَبِمَا هُوَ كَائِنٌ فَأَعْلَمْنَا أَحْقَطْنَا.

(أخرجه مسلم ، 2005 : 2892)

ความว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ละหมาดฟัจญ์พร้อมกับเรา
และท่านได้ขึ้นมิมบ์หลังจากนั้นท่านได้คุฏบะฮ์ (เล่าเรื่องราว
ต่างๆ) แก่พวกเราจนถึงเวลาละหมาดศุฮ์ริ ท่านก็ลงจากมิมบ์
ท่านได้ละหมาด หลังจากนั้นท่านได้ขึ้นมิมบ์และคุฏบะฮ์แก่เรา
จนถึงเวลาละหมาดอัศริ ท่านก็ลงจากมิมบ์ ท่านได้ละหมาด
หลังจากนั้นท่านได้ขึ้นมิมบ์และคุฏบะฮ์แก่เราจนกระทั่งดวง
อาทิตย์ตก ท่านได้เล่าแก่เราเรื่องที่ได้เกิดขึ้นในอดีตและเรื่องที่จะ
เกิดขึ้นในปัจจุบันถึงอนาคต คนที่รู้มากที่สุดในกลุ่มพวกเราคือคนที่
จำเรื่องราวเหล่านั้นมากที่สุด

(บันทึกโดย Muslim, 2005 : 2892)

5. ท่านนบี ﷺ เตือนผู้ที่ทุจริตในหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย และให้ทุกคนเกรง
กลัวต่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังอัลฮะดีษที่เล่าจากอบูฮัมยัด อัลสาอีดีย์ ﷺ ว่า

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا مِنَ الْأُرْدِ يُقَالُ لَهُ ابْنُ النَّبِيِّ قَالَ ابْنُ
السَّرْحِ ابْنُ الْأَنْبِيِّ عَلَى الصَّدَقَةِ فَجَاءَ فَقَالَ هَذَا لَكُمْ وَهَذَا أُهْدِيَ لِي
فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَقَالَ ((مَا بَالُ
الْعَامِلِ نَبَعْتُهُ فَيَجِيءُ فَيَقُولُ هَذَا لَكُمْ وَهَذَا أُهْدِيَ لِي. أَلَا جَلَسَ فِي
بَيْتِ أُمِّهِ أَوْ أَبِيهِ فَيَنْظُرُ أُهْدَى لَهُ أَمْ لَا لَا يَأْتِي أَحَدٌ مِنْكُمْ بِشَيْءٍ
مِنْ ذَلِكَ إِلَّا جَاءَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنْ كَانَ بَعِيرًا فَلَهُ رِغَاءٌ أَوْ بَقْرَةٌ فَلَهَا
خَوَازٍ أَوْ شَاةٌ تَيْعُرُ)) ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى رَأَيْنَا غُفْرَةَ يُبْطِئُ ثُمَّ قَالَ
((اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ))

(أخرجه أبو داود ، 2005 : 2946) وقال الألباني حديث صحيح

ความว่า ท่านนบี ﷺ ได้แต่งตั้งผู้ขายคนหนึ่งจากเผ่า อัลอัซดี ชื่อ
ว่าอิบนุ อัลลุตบียะฮ์ แต่อิบนุ อัล สรรฮี บอกว่า เขาคนนั้นชื่ออิบนุ
อัลอูตบียะฮ์ เพื่อเก็บชะกาต เมื่อเขาได้มาถึงที่นครมะดีนะฮ์ เขา

พูดว่า สิ่งนั้นเป็นทรัพย์สินของพวกท่าน แต่สิ่งนี้เป็นของขวัญสำหรับฉัน เมื่อท่านนบี ได้ทราบเรื่องดังกล่าว ท่านได้ขึ้นมิมบ์ และได้สรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์พร้อมกับกล่าวว่า เกิดอะไรขึ้นกับความคิดของคนงานที่เราได้ส่งเขาไป เมื่อเขากลับมา เขาพูดว่า สิ่งนั้นเป็นทรัพย์สินของพวกท่าน แต่สิ่งนี้เป็นของขวัญสำหรับฉัน เป็นไปได้หรือหากเขานั่งที่บ้านมารดาหรือบ้านบิดาของเขา จะมีของขวัญถูกมอบแก่เขากระนั้นหรือ ไม่มีคนใดในหมู่พวกท่านที่ทูลจริงเรื่องดังกล่าวเมื่อไปถึงวันกียามะฮฺ หากมันเป็นอุฐู เป็นวัวหรือเป็นแพะ มันก็จะร้อง หลังจากนั้นท่านนบีได้ยกมือทั้งสองข้างจนเราเห็นรักแร้ของท่าน พร้อมกับกล่าวว่า โอ้อัลลอฮ์ ฉันได้เผยแพร่ความจริงแล้วหรือยัง? ฉันได้เผยแพร่ความจริงแล้วหรือยัง?

(บันทึกโดย Abu Dāwūd, 2005 : 2946) ท่านอัลอับบานีย์กล่าวว่า เป็นอะดะฮ์เศาะฮีย

นอกจากอะดะฮ์ข้างต้น ยังมีอะดะฮ์อื่นๆ อีกมากมายที่ท่านนบี ﷺ ได้บัญญัติบนมิมบ์ที่ไม่ใช่คุฏบะฮ์วันศุกร์ แต่เป็นการแจ้งให้ทราบเรื่องสำคัญหรือแถลงการณ์แก่บรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ ทราบถึงอะดะฮ์ที่ปรากฏในหนังสืออัสนุนที่บันทึกโดย 6 ท่าน อัลบุคอรี มุสลิม อิบุนดาอูด อัตติรมิซีย์ อันนะสาอีย์ และอิบนุ มาญะฮฺ เป็นต้น

2.3 ประเภทของคุฏบะฮ์

คุฏบะฮ์ที่ปรากฏในบทบัญญัติอิสลามที่บรรดาอุละมาอ์ได้เรียบเรียงในตำราศาสนา บัญญัติหรืออัลฟิกฮ์อิสลามีย์มีหลายประเภท ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการละหมาดทั้งสิ่งที่เป็นวาญิบและสุนัต และเกิดขึ้นในพิธีกรรมที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการละหมาดแต่อย่างใด ซึ่งคุฏบะฮ์เหล่านั้นปรากฏในสมัยท่านนบี ﷺ และเกิดขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ สถานที่ และเวลา แต่ละประเภทมีความแตกต่างด้านรูปแบบและวิธีการดังต่อไปนี้

2.3.1 คุฏบะฮ์ละหมาดวันศุกร์

คุฏบะฮ์ละหมาดวันศุกร์เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นก่อนละหมาดตอนเที่ยงวันศุกร์ เป็นเงื่อนไขของการละหมาดที่บรรดาอุละมาอ์เห็นพ้องว่าเป็นวาญิบ เนื้อหาคุฏบะฮ์เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง โดยเคาะฎิบจะเน้นเรื่องศาสนา วิธีการดำเนินชีวิตและเรื่องอาคิเราะฮ์ แต่สิ่งสำคัญที่ต้องปรากฏในคุฏบะฮ์คือรูกุนซึ่งรวมถึงการสั่งเสียและการตักเตือนให้ทุกคนตักวาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ยึดมั่นกับคำสอนที่มาจากอัลกุรอานและอัสนุนะฮ์ แจ้งข่าวดี เตือนข่าวร้าย และรำลึกถึงพระองค์ดังอายะฮ์ที่ 9 ในสุเราะฮ์อัลญุมะฮ์ที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสด้วยความว่า “จงรีบเร่งไปสู่การรำลึกถึงอัลลอฮ์”

ซึ่งการรำลึกถึงพระองค์นั้นคือการฟังคุฏบะฮ์ การสรรเสริญพระองค์ การอ่านอัลกุรอาน และการละหมาดวันศุกร์อย่างพร้อมเพรียง ดังหลักฐานจากอัลฮะดีษเล่าจาก มาลิก رضي الله عنه ว่าท่านนบี ﷺ ที่ได้กล่าวด้วยความว่า “...พวกเจ้าจงละหมาดดังที่พวกเจ้าเห็นฉันละหมาด” (บันทึกโดย al-Bukhāriy, 2005 : ส่วนหนึ่งจากฮะดีษ 631)

คุฏบะฮ์ละหมาดวันศุกร์มีสองคุฏบะฮ์ เคาะฎิบจะคั่นระหว่างคุฏบะฮ์แรกกับคุฏบะฮ์ที่สองด้วยการนั่งพักสั้นๆ เท่ากับอ่านสุเราะฮ์อัลอิคลาศหรืออ่านสามอายะฮ์จากอัลกุรอาน คุฏบะฮ์แรกมักยาวกว่าคุฏบะฮ์ที่สอง เวลาที่ใช้ในการคุฏบะฮ์พอเหมาะกับหัวข้อและเนื้อหา โดยเน้นสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังทั้งเรื่องโลกดุนยาและอาคิเราะฮ์ เสริมด้วยหลักฐานที่มาจากอัลกุรอาน อัลฮะดีษ ประโยคของบรรพชนสมัยอัลสะลัฟ กลอน และคำพูดที่เป็นกำลังใจ หากไม่มีการคุฏบะฮ์การละหมาดวันศุกร์ก็มิอาจเกิดขึ้นได้

วัตถุประสงค์ของการบัญญัติคุฏบะฮ์วันศุกร์นั้นเพื่อให้ทุกคนได้รับคำแนะนำและข้อคิดที่เป็นประโยชน์เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักการศาสนา ภักดีและยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ เป็นพลเมืองที่ดี เมื่อมีการนำเสนอคุฏบะฮ์ ทุกคนควรฟังอย่างตั้งใจและรับบทเรียนจากเนื้อหาที่ได้รับจากการฟัง ห้ามพูดคุยหรือกระทำการใดๆ ที่ทำให้เกิดความบกพร่องแม้กระทั่งการห้ามมิให้ผู้อื่นเจียบเสียงก็ตาม ดังหลักฐานจากอัลฮะดีษที่เล่าจาก อิบน์ อับบาส رضي الله عنه ว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((مَنْ تَكَلَّمَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَهُوَ كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ

أَسْفَارًا وَالَّذِي يَقُولُ لَهُ أَنْصِتْ لَيْسَ لَهُ جُعَّةٌ))

(أُخْرَجَهُ أَحْمَدُ ، 1995 ، 2033) وَقَالَ الشَّيْخُ شُعَيْبُ الأ.ر.نَوَوِي

إِسْنَادُهُ ضَعِيفٌ

ความว่า ใครก็ตามที่พูดคุยในวันศุกร์ขณะอิหม่ามกำลังคุฏบะฮ์ เขาคนนั้นเปรียบเสมือนลาที่กำลังแบกไม้ผืน (ไม้เสมือนลาที่ไม่รู้ว่ากำลังแบกของหนักบนหลังตนเอง) และผู้ที่กล่าวเตือนแก่เขาว่า จงเจียบเสียงเถิด เขาย่อมขาดผลบุญการฟังคุฏบะฮ์วันศุกร์ไปแล้ว (บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 2033) ท่านซุฮัยบ์ อัลอันนะอฎฎีกกล่าว ว่าสายรายงานเป็นฐานะอิฟ

คุฏบะฮ์วันศุกร์มีเจ็อนไซ รุกุ่น และสุนัตต่างๆ แต่ที่สำคัญเมื่อมีการนำเสนอคุฏบะฮ์ เคาะฎิบควรนำเสนอเนื้อหาที่มาจากใจที่บริสุทธิ์เพื่อให้เกิดบรรยากาศการคุฏบะฮ์อย่างแท้จริง ถึงแม้จะมีการเตียมเนื้อหาสำคัญในเอกสารเพื่อไม่ให้พูดออกนอกประเด็น แต่ควรเป็นเนื้อหาใหม่ ตรงประเด็น เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย และเป็นปัจจุบันมากที่สุด เพราะจะทำให้คุฏบะฮ์เป็นที่สนใจและมีผลต่อผู้ฟังเป็นอย่างยิ่ง (‘Alī ‘Alī Mahfūz, 2000 : 161)

ส่วนหนึ่งจากคุฏบะฮ์วันศุกร์ที่ท่านนบี ﷺ ได้นำเสนอเป็นตัวอย่างดังที่ปรากฏในอัลฮะดีษที่เล่าจาก ญาบิรُ เบ็ญญ์ อับดุลลอฮ์ رضي الله عنه ว่า

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ يَحْمَدُ اللَّهَ وَيُبْنِي عَلَيْهِ بِمَا هُوَ
 أَهْلُهُ ثُمَّ يَقُولُ ((مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ
 لَهُ إِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَأَحْسَنَ الْهُدَى هَدَى مُحَمَّدٍ وَشَرَّ
 الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ وَكُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلَّ ضَلَالَةٍ فِي
 النَّارِ)) . ثُمَّ يَقُولُ ((بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ)) وَكَانَ إِذَا ذَكَرَ
 السَّاعَةَ احْمَرَّتْ وَجَنَّتَاهُ وَعَلَا صَوْتُهُ وَاشْتَدَّ غَضَبُهُ كَأَنَّهُ نَذِيرُ جَيْشٍ
 يَقُولُ ((صَبَّحَكُمْ مَسَاكُم)) ...

(أخرجه النسائي ، 2005 : بعض من حديث 1578) وقال الألباني

حديث صحيح

ความว่า ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้กล่าวในคุฏบะฮฺของท่าน ด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺ หลังจากนั้นท่านกล่าวว่า “ผู้ใดที่พระองค์อัลลอฮฺทรงชี้นำทาง จะไม่มีผู้ใดสามารถทำให้เขาหลงผิดได้ และผู้ใดที่พระองค์ทรงให้เขาหลงผิด ก็จะไม่มีการชี้นำทางแก่เขาได้ แท้จริงคำพูดที่สัจจะยิ่งก็คือคัมภีร์ของอัลลอฮฺ ทางนำที่ดีเยี่ยมคือทางนำที่มาจากมุฮัมมัด การงานที่เลวคือสิ่งที่เป็นอุปโลกขึ้น สิ่งที่ถูกอุปโลกขึ้นย่อมเป็นบิดอะฮฺ ทุกสิ่งที่เป็นบิดอะฮฺ ย่อมหลงทาง และทุกการหลงทางย่อมไปสู่ไฟนรกหลังจากนั้นท่านได้กล่าวว่า ฉันถูกส่งมาเป็นเราะสูลกับวันกิยามะฮฺใกล้แค่นี้ และเมื่อท่านกล่าวถึงวันกิยามะฮฺแก้มของท่านจะแดง เสียงของท่านจะสูงขึ้น และอารมณ์โกรธก็จะแรงเสมือนกับให้กำลังแก่บรรดาทหารที่พูดว่า บรรดาศัตรูกำลังจะจู่โจมพวกท่านทั้งเข้าเย็น...

(บันทึกโดย al-Nasā'iy, 2005 : ส่วนหนึ่งจากฮะดีษ 1578)

ท่านอัลอัลบานีย์ก็กล่าวว่าเป็นฮะดีษเศาะฮีย

2.3.2 คุฏบะฮฺละหมาดอี๊ด

คุฏบะฮฺละหมาดอี๊ดคือคุฏบะฮฺละหมาดอี๊ดิลฟิฏริและคุฏบะฮฺละหมาดอี๊ดิลอฎฮา¹ ซึ่งทั้งสองเป็นวันสำคัญในศาสนา เป็นของขวัญจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ แก่ปวงบ่าวหลังจากได้

¹ คำว่า อี๊ด แปลว่า การหวนกลับ ซึ่งเป็นการหวนกลับมาของวันสำคัญทุกปีเพื่อให้ทุกคนได้รับการอภัยโทษจากพระองค์และถูกบัญญัติให้มีการละหมาดและคุฏบะฮฺอี๊ดตั้งแต่ปี ฮ.ศ. 2 เป็นต้นมา ดังหลักฐานจากอัลกุรอาน สูเราะฮฺอัลบะเกาะเราะฮฺ ส่วนหนึ่งจากอายะฮฺ 185 และสูเราะฮฺ อัลเกาซิม อายะฮฺที่ 2 (al-Subkiy, 1986 : 4/314-315) และอนุญาตให้มีการละเล่นสนุกสนานในวันดังกล่าวดังหลักฐานจากอัลฮะดีษเล่าจากอนัส บิน มาลิก ؓ มีความว่า เมื่อท่านนบี ﷺ ได้ไปถึงที่นครมะดีนะฮฺท่านเห็นชนพื้นเมืองมีการละเล่นสองวันในรอบปีตั้งแต่สมัยญาฮิลียะฮฺ ท่านก็กล่าวว่า “ฉันได้มาถึงในเมืองของพวกท่าน พวกท่านมีการละเล่นตั้งแต่สมัยญาฮิลียะฮฺ แท้จริงพระองค์อัลลอฮฺได้ทดแทนสองวันนั้นด้วยสองวันที่ดีกว่า นั่นคือ วันแห่งการเชือดสัตว์ (อี๊ดิลอฎฮา) และวันอี๊ดิลฟิฏริ” (บันทึกโดย Abu Dawūd, 2005 : 1134) ท่านอัลอัลบานีย์ก็กล่าวว่าเป็นฮะดีษเศาะฮีย

ประกอบศาสนกิจการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน และเป็นการเฉลิมฉลองแห่งความยิ่งใหญ่ในช่วงเวลาสำคัญของการประกอบพิธีฮัจญ์โดยตัวแทนมุสลิมทั่วโลกรวมทั้งที่ทุ่งอะเราะเษะฮะฮะ สำหรับผู้ร่วมละหมาดอีตทั้งสองในเช้าวันดังกล่าวควรสดับฟังคุฏบะฮะ รับข้อแนะนำและคำตักเตือนที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต บรรยายากาศการคุฏบะฮะเป็นที่เหมาะสมที่สุดเนื่องจากมีคนจำนวนมาก ทุกเพศทุกวัย รวมทั้งในสถานที่เดียวกัน สมกับการคุฏบะฮะเพื่อรับคำแนะนำในเช้าวันสำคัญของศาสนา

คุฏบะฮะละหมาดอีตทั้งสองเป็นสุนัต เกิดขึ้นหลังจากละหมาดอีตที่สนามมูค็อลลา หรือที่มีสญูด มีทั้งคุฏบะฮะเดียวหรือสองคุฏบะฮะตามทัศนะของบรรดาอุละมาอ์ที่เห็นต่างในเรื่องนี้ การละหมาดและการฟังคุฏบะฮะเป็นพิธีแรกในช่วงเช้าวันสำคัญ ดังหลักฐานจากอัลฮะดีษเล่าจากอบีสะอีด อัลคุดรีย์ ที่ท่านนบี ﷺ ได้คุฏบะฮะในวันอีต ﷺ ว่า

((كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُخْرِجُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى إِلَى الْمُصَلَّى ، فَأَوْقَفَ شَيْءٌ يَبْدَأُ بِهِ الصَّلَاةَ ثُمَّ يَنْصَرِفُ فَيَقُومُ مُقَابِلَ النَّاسِ ، وَالنَّاسُ جُلُوسٌ عَلَى صُفُوفِهِمْ ، فَيَعْظُهُمْ وَيُوصِيهِمْ وَيَأْمُرُهُمْ ...))

(أخرجه البخاري ، 2005 : بعض من حديث 956)

ความว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ออกไปยังสนามละหมาดในวันอีติลฟิตรและอีติลอัฎฮา สิ่งแรกที่ได้เริ่มปฏิบัติคือละหมาด หลังจากนั้นท่านได้ลุกขึ้นยืนต่อหน้าผู้คน ในขณะที่คนกำลังนั่งในแถวละหมาดอยู่นั้น ท่านก็ได้ (คุฏบะฮะ) กล่าวตักเตือน สั่งเสียและสอนพวกเขา...

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 2005 : ส่วนหนึ่งจากฮะดีษ 956)

ในเรื่องข้างต้น อิบน์ มัสอูด ﷺ ได้เตือนให้ทุกคนนั่งฟังคุฏบะฮะหลังจากละหมาดอีตด้วยการกล่าวว่า “ใครก็ตามที่ร่วมละหมาดกับเรา เขาอย่าได้เคลื่อนไปไหนจนกว่าเขาจะฟังคุฏบะฮะเสียก่อน” (‘Alī Mahfūz, 2000 : 163) แต่สำหรับผู้ที่ไม่ปรารถนาฟังคุฏบะฮะเขาสามารถลุกขึ้นและกลับบ้านได้ ดังอัลฮะดีษที่เล่าจากอับดุลลอฮ์ บิน อัสสาอิบ ﷺ ว่า ฉันได้ร่วมละหมาดอีตกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เมื่อเสร็จสิ้นจากการละหมาดท่านก็กล่าวว่า

((إِنَّا نَخْطُبُ فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَجْلِسَ لِلْخُطْبَةِ فَلْيَجْلِسْ وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَذْهَبَ فَلْيَذْهَبْ))

(أخرجه أبو داود ، 2005 : 1155) وقال الألباني حديث صحيح

ความว่า เราจะทำการคุฏบะฮะ ดังนั้นใครที่ปรารถนาฟังคุฏบะฮะ เขาก็จงนั่งฟัง และใครที่ปรารถนาจะลุกไปเขาสามารถที่จะไปได้ (บันทึกโดย Abu Dawūd, 2005 : 1155) ท่านอัลอัลบานีย์กล่าวว่า เป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ

การนำเสนอคุฏบะฮ์อีดเหมือนกับการนำเสนอคุฏบะฮ์วันศุกร์ทุกประการที่เริ่มต้นด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ต่อด้วยการเศาะละวาตแต่ท่านนบี ﷺ และรูกุนอื่นๆ จนเสร็จสิ้นการคุฏบะฮ์ ไม่มีหลักฐานจากอัลสุนนะฮ์ที่ยืนยันว่าท่านนบี ﷺ เริ่มคุฏบะฮ์อีดด้วยการตักบีร์ แต่ท่านเริ่มทุกคุฏบะฮ์ด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ส่วนการตักบีร์ด้วยการกล่าวว่ **بِسْمِ اللَّهِ** ความว่า อัลลอฮ์ผู้ยิ่งใหญ่ จะปรากฏหลังจากเกริ่นนำคุฏบะฮ์ก่อนเข้าสู่เนื้อหาและทุกครั้งที่มีเรื่องใหม่ ซึ่งในคุฏบะฮ์แรกมีการตักบีร์ 9 ครั้ง และในคุฏบะฮ์ที่สองมีการตักบีร์ 7 ครั้ง ส่วนช่วงระหว่างคุฏบะฮ์กำลังดำเนินการนั้นสุนัตให้ตักบีร์ให้มากๆ ผสมผสานกับเนื้อหาคุฏบะฮ์ (al-Subkiy,1986 : 4/342-346)

คุฏบะฮ์อีดทั้งสองแตกต่างจากคุฏบะฮ์วันศุกร์ในเนื้อหาตามความเหมาะสมกับโอกาส เช่น ในคุฏบะฮ์อีดิลฟิฏริเคาะฎิบจะพูดถึงเรื่องผลจากการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน สนับสนุนให้มีการประกอบอีดาคะฮ์และทำความดีอย่างสม่ำเสมอ ส่วนเนื้อหาคุฏบะฮ์อีดิลอฎฮา เคาะฎิบจะพูดถึงเรื่องการทำเชือดกุรบาน ความยิ่งใหญ่ของการประกอบพิธีการฮัจญ์ ความเป็นหนึ่งเดียวของประชาชาติอิสลาม เชิญชวนให้บริจาคทำทาน และการยึดมั่นในคำสอนศาสนา ครั้นในชีวิตประวัติของท่านนบี ﷺ นั้นหลังจากท่านได้คุฏบะฮ์อีดเสร็จแล้ว ท่านได้เดินไปยังข้างหน้าแถวบรรดาสตรีพร้อมกับให้คำแนะนำตักเตือนให้พวกเขายึดมั่นในศีลธรรม ตักวาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เชิญชวนให้บริจาคทาน และกล่าวเรื่องราวเกี่ยวกับสตรีเป็นการเฉพาะ ดังหลักฐานจากอัลอะดิษเล่าจาก อิบน์ อับบาส บันทีกโดย al-Bukhāriy,2005 : 975 และบันทีกโดย Muslim ,2005 : 885 เป็นต้น

บรรดาอุละมาอ์ในมัซฮับต่างๆ เห็นพ้องเรื่องการละหมาดและการคุฏบะฮ์วันอีดทั้งสองดังต่อไปนี้

1. การนำเสนอและการฟังคุฏบะฮ์อีดทั้งสองเป็นสุนัต ขึ้นอยู่กับผู้ที่ต้องการฟังหรือไม่ต้องการฟัง ดังหลักฐานจากอัลอะดิษเล่าจาก अबดุลลอฮ์ เบน อัศสาอิบ **رضي الله عنه** (บันทีกโดย Abu Dawūd,2005 : 1155) ที่ได้อ้างแล้วข้างต้น
2. หากการละหมาดอีดมีขึ้นที่สนามมูศ็อลลา เคาะฎิบจะยืนบนพื้นปกติโดยไม่ใช้มินบَّر แต่หากมีการละหมาดในมัสญิด เคาะฎิบจะขึ้นคุฏบะฮ์บนมินบَّرเหมือนกับยืนคุฏบะฮ์วันศุกร์ทุกสัปดาห์
3. สุนัตให้เคาะฎิบถือไม้เท้าหรือไม้ธนูขณะยืนคุฏบะฮ์บนพื้นสนามมูศ็อลลาในวันอีดหรือสามารถนั่งบนหลังสัตว์สี่ขาขณะคุฏบะฮ์ แต่หากคุฏบะฮ์วันอีดบนมินบَّرที่สนามมูศ็อลลาโดยไม่มีอุปสรรคใดๆ ถือว่าเป็นสิ่งที่สวนทางกับสุนนะฮ์หลักคำสอนของท่านนบี ﷺ
4. ไม่มีการละหมาดใดๆ ทั้งก่อนและหลังละหมาดอีดที่สนามมูศ็อลลา แต่หากมีการละหมาดอีดในมัสญิด สุนัตให้มีการละหมาดสุนัตตะฮียะตุลมัสนูตสำหรับผู้ที่ยังมัสญิดแต่ไม่สุนัตสำหรับผู้ที่นั่งนอกบริเวณมัสญิด
5. คุฏบะฮ์เกิดขึ้นหลังจากละหมาดอีด หากมีการคุฏบะฮ์ก่อนละหมาดถือว่าใช้ไม่ได้ในทัศนะของกลุ่มอัยยาฮ์และกลุ่มอัลอะนะบาบิละฮ์และจำเป็นต้องคุฏบะฮ์อีกครั้ง แต่ทัศนะกลุ่มอัลอะนะบียะฮ์และกลุ่มอัลมาลิกียะฮ์เห็นว่าหากเรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นแล้ว คุฏบะฮ์อีดนั้นใช้ได้แต่เป็นสิ่งที่มิชอบธรรม (มักรอุฮ์) และสุนัตให้มีการคุฏบะฮ์อีกครั้ง (al-Subkiy,1986 : 4/346-350)

ส่วนเรื่องอุทริกรรมหรือบิดอะฮฺที่เกิดขึ้นในพิธีละหมาดอีดคือการอะซานซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยเคาะลีฟะฮฺอุมัยยะฮฺ เป็น อัลดุลมะลิก¹ เพื่อเรียกร้องให้ทุกคนรู้ว่าอิหม่ามได้มาถึงในพิธีแล้ว และมีการอิกอมะฮฺก่อนละหมาดอีดที่เกิดขึ้นในสมัยเคาะลีฟะฮฺมรวาน เป็น อัลดุลมะลิก² ก่อนหน้านั้น เพราะทั้งสองคนเห็นว่าเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ดี ควรแก่การวินิจฉัยปัญหาใหม่เพื่อให้คนที่อยู่ไกลได้ยินเสียงอะซานและเตรียมตัวที่จะละหมาดพร้อมกัน ทั้งๆ ที่หลักฐานการปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวในสมัยท่านนบี ﷺ และสมัยบรรดาเคาะลีฟะฮฺผู้ทรงคุณธรรม ﷺ เป็นที่ชัดเจน ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยใดๆ อีกต่อไป (‘Alr Mahfuz, 2000 : 156)

ส่วนเรื่องที่เป็นบิดอะฮฺที่มีขอบในศาสนาในวันดังกล่าวคือการแยกย้ายของคนส่วนใหญ่หลังจากละหมาดอีดโดยไม่ฟังคุฏบะฮฺ บางคนฟังแค่คุฏบะฮฺแรกแต่ไม่ฟังคุฏบะฮฺที่สอง บางคนที่นั่งแถวหลังเดินข้ามศีรษะหรือข้ามแถวข้างหน้าเพื่อที่จะนั่งแถวหน้าหาโอกาสที่จะสัมผัสมือกับอิหม่ามหลังจากคุฏบะฮฺ ทั้งๆ ที่สุนนะฮฺของท่านนบี ﷺ คือผู้ร่วมละหมาดอีดจะนั่งอยู่กับที่และฟังคำแนะนำจากเคาะลีฟะฮฺที่นำเสนอคุฏบะฮฺโดยไม่ทำการใดๆ ที่รบกวนผู้อื่น(‘Alr Mahfuz, 2000 : 163)

2.3.3 คุฏบะฮฺละหมาดสุริยุปราคาและจันทรุปราคา

การละหมาดสุริยุปราคามีชื่อในภาษาอาหรับว่า **صلاة كسوف** และละหมาดจันทรุปราคาเรียกในภาษาอาหรับว่า **صلاة خسوف** แต่บางครั้งมีการเรียกชื่อเหมือนกันโดยใช้ชื่อสุริยุปราคาเป็นหลัก ทั้งสองเหตุการณ์มีความแตกต่างกัน ด้านสาเหตุและการปฏิบัติ สาเหตุการเกิดสุริยุปราคาเนื่องจากแสงอาทิตย์ที่ส่องมายังโลกถูกบังด้วยดวงจันทร์ ทำให้ดวงอาทิตย์ทั้งดวงมืดสนิทหรือมืดเพียงบางส่วน ส่วนสาเหตุการเกิดจันทรุปราคาเกิดขึ้นเนื่องจากแสงอาทิตย์ที่ส่องไปยังดวงจันทร์ถูกบังโดยโลก ทำให้ดวงจันทร์ทั้งดวงมืดสนิทหรือมืดเพียงบางส่วน ซึ่งในอิสลามเมื่อปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น สุนัตให้มีการละหมาดอย่างพร้อมเพรียงกันที่มีสญูดหรือที่สนามมัสยิดอลลาตามความสะดวก เป็นการละหมาดสุนัตมุอักกะดะฮฺที่ควรปฏิบัติเป็นอย่างยิ่งตามทัศนะส่วนใหญ่ของบรรดาอุละมาอ์ เนื่องจากท่านนบี ﷺ ได้ปฏิบัติเป็นประจำ พร้อมทั้งเชิญชวนให้บรรดาเคาะฮฺบะฮฺ ﷺ ปฏิบัติเมื่อเห็นปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น ดังหลักฐานจากอัลฮะดีษที่บันทึกโดย al-Bukhāriy,2005 : ส่วนหนึ่งจากฮะดีษ 1044 และ บันทึกโดย al-Nasāiyy,2005 : 1486 โดยท่านอัลอัลบานีย์กล่าวว่า เป็นฮะดีษฎะอียะฮฺ

¹ เคาะลีฟะฮฺอุมัยยะฮฺ เป็น อัลดุลมะลิก เป็น มรวาน มีชีวิตระหว่างปี ฮ.ศ. 71-125 ตรงกับ ปี ค.ศ. 690-743 เป็นผู้นำสมัยการปกครองของราชวงศ์อุมัยยะฮฺที่ประเทศซาม เกิดที่กรุงดามัสกัส ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้นำหลังจากพี่ชายที่ชื่อ ยะซิด เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 120 ในสมัยการปกครองของเขาเกิดสงครามใหญ่กับประเทศตุรกีที่ริมแม่น้ำทางตะวันตกของซีเรีย สิ้นสุดสงครามด้วยการเสียชีวิตของแม่ทัพตุรกีชาวอาหรับก็ได้ครองส่วนหนึ่งของประเทศตุรกี เขาได้สะสมทรัพย์สมบัติมากมายที่ไม่เคยปรากฏกับผู้นำคนใดมาก่อน เขาเสียชีวิตในคฤหาสน์ที่เขาสร้างเป็นที่พิศดารอากาศในช่วงฤดูร้อน เขาเป็นคนฉลาดในเรื่องการบริหารบ้านเมือง และมักดำเนินนโยบายที่ตนวางไว้ (al-Zirikliyy,2002 : 8/86)

² เคาะลีฟะฮฺมรวาน เป็น อัลดุลมะลิก เป็น มรวาน มีชีวิตระหว่างปี ฮ.ศ. ... -91 เท่ากับ ปี ค.ศ. ...-710 เป็นผู้นำสมัยการปกครองของราชวงศ์อุมัยยะฮฺที่ประเทศซาม ในช่วงการเป็นผู้นำนั้น เขาได้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์กับน้องชายที่ชื่อ อัลวะลีด แต่เกิดความขัดแย้งระหว่างสองคนขณะอยู่ที่วาดีฮฺ อัลกรอ น้องชายเขาได้คำต่อด้วยคำพูดที่รุนแรง ซึ่งในขณะนั้นท่านอุมัรฺ เป็น อัลดุลอะซิชฺร่วมอยู่ในเหตุการณ์ เขาจึงเอามือปิดปากมรวานไม่ให้ตอบโต้อัลวะลีดด้วยคำพูด แต่เรื่องราวที่เกิดขึ้นกลายเป็นเรื่องใหญ่ พวกเขายังไม่หันออกเดินทางจากวาดีฮฺ อัลกรอ ปรากฏว่า มรวาน เป็น อัลดุลมะลิก ได้เสียชีวิตไปแล้ว ศพของเขาก็ถูกฝังไว้ที่นั่น (al-Zirikliyy,2002 : 7/208)

บรรดาอุละมาอ์กลุ่มอัลมาลิกียะฮฺ อชชาฟิอียะฮฺ และอัลฮะนาบิละฮฺเห็นว่าการละหมาดดังกล่าวเป็นสุนัตมุกัษซะฮฺ ด้วยเหตุผลเนื่องจากท่านนบี ﷺ และบรรดาเศาะฮาบะฮฺ ﷺ ได้ละหมาดทุกครั้งเมื่อปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น ส่วนการคູบะฮฺหลังจากละหมาดนั้น ทักษะของอิหม่ามชาฟิอียะฮฺเห็นว่าไม่มีคູบะฮฺเท่านั้นโดยอ้างจากหลักฐานจากอัลฮะดีษที่บันทึกโดย al-Bukhāriy, 2005 : 1044 และบันทึกโดย Muslim, 2005 : 901 แต่ทักษะของอิหม่ามมาลิกและอิหม่ามอะฮฺมัดเห็นว่าไม่มีคູบะฮฺ โดยอ้างจากหลักฐานอัลฮะดีษข้างต้นด้วยเหตุผลว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวแก่บรรดาเศาะฮาบะฮฺ ﷺ ให้ละหมาด ดุอาขอพร ตักบีร์ และบริจาคนาน เพื่อแจ้งให้ทราบถึงวิธีการต่างๆ ที่ควรปฏิบัติ อีกทั้งเป็นการลบเล้าความเชื่อของบางคนที่ยังถือว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะมีคนเสียชีวิต แต่ท่านไม่ได้คູบะฮฺเหมือนคູบะฮฺทั่วไปแต่ประการใด (Ibn Qudāmah, 1997 : 2/268)

ละหมาดสุริยุปราคาและจันทรุปราคามีสองร็อกอัต แต่ละร็อกอัตมีสองกียามและสองรูกู สามารถปฏิบัติได้ตั้งแต่เริ่มเกิดขึ้นจนจบสิ้นปรากฏการณ์ ทั้งละหมาดแบบรวมญะมาอะฮฺที่มีสติโดยอิหม่ามอ่านดังเหมือนละหมาดญะมาอะฮฺทั่วไปหรือละหมาดคนเดียวด้วยการอ่านเบาๆ โดยให้รูกูและสุญูดยาวกว่าละหมาดปกติพร้อมกับขอดุอาอขณะสุญูด เมื่อละหมาดเสร็จสิ้นแล้วให้ผู้ทีละหมาดนั่งขอดุอาหรือรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ จนกว่าดวงอาทิตย์จะทอแสงหรือดวงจันทร์จะสว่างเป็นปกติ (Mālik bin Anas al-Aṣbahī, 1994 : 1/242-243, 249)

ในพิธีละหมาดสุริยุปราคาและจันทรุปราคา มีรายละเอียดที่ควรและไม่ควรปฏิบัติดังทักษะของบรรดาอุละมาอ์ในมัซฮับต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ไม่มีการอะซานและอิกอมะฮฺ แต่มีการเชิญให้ผู้คนร่วมละหมาดด้วยการเรียกด้วยประโยคว่า *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا* ความว่า แท้จริงเวลาละหมาดได้มาถึงแล้ว ดังหลักฐานจากอัลฮะดีษที่บันทึกโดย (al-Bukhāriy, 2005 : 1045)
2. สุนัตให้มีการละหมาดที่มีสติ แต่หากไม่สามารถกระทำได้ สามารถปฏิบัติด้วยการละหมาดคนเดียวตามสถานที่เห็นสมควร
3. วิธีการละหมาดสุริยุปราคาตามทักษะของบรรดาอุละมาอ์มีความแตกต่างกัน กลุ่มอัลมาลิกียะฮฺ กลุ่มอชชาฟิอียะฮฺ และกลุ่มอัลฮะนาบิละฮฺเห็นว่าการละหมาดมีสองร็อกอัต แต่ละร็อกอัตมีสองกียาม สองรูกู อ่านสุเราะฮฺยิวสองครั้ง สุญูดสองครั้งในแต่ละร็อกอัต และสุนัตให้มีการรูกูและสุญูดยาวกว่าละหมาดปกติ ดังหลักฐานที่ปรากฏในอัลฮะดีษก่อนหน้านั้น (al-Shāfi'iy, 2001 : 2/524 ; Ibn Qudāmah, 1997 : 3/326-327) ส่วนทักษะของกลุ่มอัลฮะนะฟิยะฮฺ เห็นว่าการละหมาดมีสองร็อกอัต มีวิธีการเหมือนกับละหมาดสุนัตทั่วไป และไม่มีการคູบะฮฺหลังจากละหมาดทั้งสอง เพราะทุกคนสามารถละหมาดคนเดียวได้หากไม่มีโอกาสละหมาดร่วมกับญะมาอะฮฺ แต่อัลฮะดีษที่ปรากฏในหลักฐานข้างต้นเป็นการให้คำแนะนำจากท่านนบี ﷺ แก่บรรดาเศาะฮาบะฮฺ ﷺ ที่ไม่ใช่คູบะฮฺเหมือนกับคູบะฮฺละหมาดวันศุกร์แต่ประการใด (al-Ṭahānawī, 1415 : 8/172-179)

4. วิธีการละหมาดจันทร์ปราศาคาเหมือนกับละหมาดสุริยุปราศาคาทุกประการ แต่ทัศนะของกลุ่มอัลฮะนะฟียะฮฺและอัลมาลิกียะฮฺเห็นว่า ละหมาดจันทร์ปราศาคา ไม่สุนัตให้มีการละหมาดญะมาอะฮฺ เพราะไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนจากการปฏิบัติของท่านนบี ﷺ อีกทั้งเป็นอุปสรรคต่อคนทั่วไปที่จะร่วมละหมาดที่มีสติในยามค่ำคืน (al-Kāsānī,2003 : 1/280; Muḥammad Bakr Ismā'īl,1997 : 1/276-277)
5. คุฎบะฮฺละหมาดทั้งสองตามทัศนะอุละมาอ์กลุ่มอัชชาฟีอียะฮฺเห็นว่า สุนัตให้มีการคุฎบะฮฺหลังจากเสร็จสิ้นการละหมาด ด้วยการแนะนำและตักเตือนให้ทุกคนยำเกรงต่ออัลลอฮฺ ﷻ ให้เข้าใจเรื่องกฎแห่งการกำหนดสถานะของพระองค์ เชิญชวนให้ยึดมั่นกับหลักคำสอนของศาสนา อย่าได้หลงไปในทางของชัยฏอนมารร้าย พึงระวังจากพิตนะของนรกโลกนี้และความยากลำบากในอาคิเราะฮฺ ดังหลักฐานจากอัลฮะดีษที่เล่าจาก อัสมอาอฺ เบนติ อับบักกร رضي الله عنه ที่บันทึกโดย (al-Bukhāriy,2005 : 1054) ซึ่งได้เล่าถึงเนื้อหาคุฎบะฮฺที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวแก่บรรดาเศาะฮาบะฮฺ رضي الله عنهم (al-Nawawiy,2005 : 1/143 ; al-Sharbinī,1997 : 1/474)

2.3.4 คุฎบะฮฺละหมาดอิสติสกออ

ละหมาดอิสติสกออมีชื่อในภาษาอาหรับว่า صلاة الاستسقاء เป็นการละหมาดขอฝน สืบเนื่องจากภัยแล้งหรือขาดน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค เมื่อเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น สุนัตให้มีการละหมาดสองร็อกออตที่สนามในช่วงกลางวันหรือด้วยการดูอาอ์ขอฝนในมัสญิดขณะคุฎบะฮฺวันศุกร์ ซึ่งบรรดาอุละมาอ์ส่วนใหญ่เห็นว่าท่านนบี ﷺ ได้ละหมาดดังกล่าวมากกว่าหนึ่งครั้งในชีวิตของท่าน หลังจากท่านได้เสียชีวิตไปแล้ว บรรดาเศาะฮาบะฮฺ رضي الله عنهم และบรรดาตาบิอีน رضي الله عنهم ได้ปฏิบัติเรื่อยมา ทั้งด้วยการละหมาดหรือด้วยการขอดูอาอ์ในคุฎบะฮฺวันศุกร์

ในสมัยเคาะลีฟะฮฺ อุมัรฺ เบ็ญญ์ อัลค็อฎฏอบ رضي الله عنه ท่านเคยชวนให้คนในนครมะดีนะฮฺร่วมละหมาดอิสติสกออที่สนามขานเมืองเนื่องจากประสบภัยแล้ง หลังจากเสร็จสิ้นการละหมาด ท่านได้ยื่นคุฎบะฮฺกล่าวตักเตือนและให้คำแนะนำ สิ่งที่ท่านกล่าวในคุฎบะฮฺมากที่สุดคือการอิสติฆฟาร استغفر ขอภัยโทษจากพระองค์อัลลอฮฺ رضي الله عنه ด้วยการยกมือขอดูอาอ์จนเคราของท่านเปียกด้วยน้ำตา ซึ่งในขณะนั้นมีท่านอัลอับบาส เบน อับดุลมุฏฏะฮิบ¹ رضي الله عنه ซึ่งเป็นลุงของท่านนบี ﷺ ได้ร่วม

¹ อัลอับบาส เบน อับดุลมุฏฏะฮิบ เบน ฮาซิม เบน อับดุล มนะนาฟ อู อัสฎุฎฏิล เกิดก่อนปี ฮ.ศ. 51- และเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 32 ตรงกับปี ค.ศ. 573-653 เป็นผู้ทรงอิทธิพลในหมู่ชาวกุรอัยซุมัยญะฮฺและในอิสลาม เป็นบรรพบุรุษของบรรดาผู้นำการปกครองราชวงศ์อับบาซียะฮฺ เขาเป็นลุงของท่านนบี ﷺ เป็นคนใจบุญและชอบให้ความช่วยเหลือ เข้ารับอิสลามก่อนบิอฺเราะฮฺศักราชแต่ได้ปกปิดการเข้ารับอิสลาม มักเขียนรายงานการเคลื่อนไหวของบรรดามุซรีกินแก่ท่านนบี ﷺ เขาได้อพยพไปยังนครมะดีนะฮฺ เป็นคนหนึ่งที่ร่วมสงครามฮุนัยน์ เป็นคนกล้าหาญไม่ถอยหนีถึงแม้ฝ่ายมุสลิมพ่ายแพ้ในสงคราม เคาะลีฟะฮฺอุมัรฺและอุษมานมักให้เกียรติแก่เขาเป็นอย่างยิ่ง ในปี ฮ.ศ. 200 มีการนับลูกหลานของเขามากถึง 33,000 คน เขาเสียชีวิตที่นครมะดีนะฮฺท่ามกลางลูกชายถึง 10 คน และได้รายงาน 35 ฮะดีษจากท่านนบี ﷺ (al-Zirikliy,2002 : 3/262)

ละหมาดและฟังคุฏบะฮ์พร้อมกับร่วมดุอาอกับท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยรฺ เบนุ อัลค็อฏฏอบ رضي الله عنه (Hasan Ayyūb, 2003 : 108-109)

บรรดาอุละมาอ์มีทัศนะเกี่ยวกับการคุฏบะฮ์อิสติสกออ์ว่ามีคุฏบะฮ์หรือไม่มีคุฏบะฮ์ดังต่อไปนี้

1. อุบัยดะนีฟะฮ์เห็นว่า ไม่มีการคุฏบะฮ์ละหมาดอิสติสกออ์เพราะการละหมาดร่วมกันแบบญะมาอะฮ์ถือว่าการขอดุอาอ์แล้ว และละหมาดนี้ไม่จำเป็นต้องละหมาดญะมาอะฮ์แต่ประการใด ทุกคนสามารถขอดุอาอ์และอิสติฆฟาร์ได้ หากปรารถนาที่จะขอดุอาอ์ให้อิหม่ามหันหน้าไปยังกิบลัต ดังหลักฐานจากอัลอะดิษที่บันทึกโดย (Ahmad, 1995: 2423,3331,16432,16435 และ 16460) ถึงแม้ผู้รู้ในมัซฮับอุบัยดะนีฟะฮ์มีทัศนะที่เห็นต่างว่ามีการละหมาดญะมาอะฮ์และมีการคุฏบะฮ์หนึ่งหรือสองครั้งเช่นเดียวกับคุฏบะฮ์วันศุกร์
2. อุละมาอ์ส่วนใหญ่ในกลุ่มอัลมาลิกียะฮ์และอัชชาฟีอียะฮ์เห็นว่า ละหมาดอิสติสกออ์มีสองคุฏบะฮ์โดยอ้างหลักฐานจากคำพูดของอิบนุ อับบาส رضي الله عنه ว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ صلی الله علیه و آله ได้ปฏิบัติในพิธีละหมาดอิสติสกออ์เหมือนกับละหมาดอีดทั้งสอง แต่ทัศนะในกลุ่มอัลชะนาบียะฮ์เห็นว่ามิใช่แค่หนึ่งคุฏบะฮ์เท่านั้น เพราะไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนที่ท่านนบี صلی الله علیه و آله คุฏบะฮ์มากกว่าหนึ่งครั้ง (Ibn Rushd, 1995 : 1/486-489)

ส่วนเรื่องเวลาคุฏบะฮ์อิสติสกออ์ บรรดาอุละมาอ์มี 4 ทัศนะคือ บางทัศนะเห็นว่า คุฏบะฮ์เกิดขึ้นก่อนละหมาด บางทัศนะเห็นว่า คุฏบะฮ์เกิดขึ้นหลังจากละหมาด บางทัศนะเห็นว่า สามารถเลือกได้ทั้งก่อนและหลังละหมาด และบางทัศนะเห็นว่าไม่มีการคุฏบะฮ์ แต่มีการขอดุอาอ์ที่สามารถกระทำได้ทั้งก่อนและหลังละหมาดหรือในคุฏบะฮ์ก็ได้ (Ibn Qudāmah, 1997 : 2/272-273) แต่สิ่งที่ปรากฏในสุนนะฮ์ของท่านนบี صلی الله علیه و آله เกี่ยวกับพิธีกรรมละหมาดและคุฏบะฮ์ละหมาดอิสติสกออ์มีพอสังเขปดังต่อไปนี้

1. ละหมาดอิสติสกออ์มีสองร็อกอัตด้วยการอ่านดัง ต่อด้วยการนำเสนอคุฏบะฮ์ด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ صلی الله علیه و آله และยกมือทั้งสองขณะดุอาอ์ขอฝน
2. หลังจากอ่านสุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ในร็อกอัตแรกให้อ่านสุเราะฮ์ อัลอะอฺลา และในร็อกอัตที่สองอ่านสุเราะฮ์ อัลฆอชียะฮ์
3. มีการขอดุอาอ์ด้วยการยกมือขณะคุฏบะฮ์วันศุกร์หรือวันปกติที่ท่านขึ้นมิมบร์ แดงการณ้แก่บรรดาเศาะฮาบะฮ์ رضي الله عنهم โดยไม่มีการคุฏบะฮ์เป็นการเฉพาะ บางครั้งท่านยกมือขอดุอาอ์ขณะนั่งในมัสญิด บางครั้งทีหน้าประตูมัสญิด บางครั้งขณะเผชิญกับบรรดาศัตรูที่ได้ครองแหล่งน้ำซึ่งพวกมุนาฟิกหน้าไหว้หลังหลอกมักกล่าวเสมอว่า หากท่านเป็นนบีจริง แน่نونท่านต้องดุอาอ์ขอฝนให้แก่บรรดาเศาะฮาบะฮ์อย่างแน่อน

ส่วนคุฏบะฮ์อิสติสกออ์ที่บรรดาอุละมาอ์มีทัศนะว่าต้องเริ่มต้นด้วยการตักบิรฺหรือด้วยการอิสติฆฟาร์ ต่อด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ صلی الله علیه و آله นั้น อิบนุ อัลก็อยอิมได้ยืนยันว่าทุก

คุณบะฮฺที่ท่านนบี ﷺ ได้นำเสนอนั้นจะเริ่มต้นเป็นการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ด้วยการกล่าวว่า اللهُ أَكْبَرُ! ทุกครั้ง และต่อด้วยรูกุนต่างๆ ที่มีในคุณบะฮฺนั้นๆ (Ibn Qayyim al-Jawziyyah, 1998 : 1/179)

คุณบะฮฺข้างต้นล้วนเป็นคุณบะฮฺที่เคาะฎิบจะนั่งระหว่างสองคุณบะฮฺ เคาะฎิบจะทิ้งท้ายคุณบะฮฺแรกและคุณบะฮฺที่สองด้วยการกล่าวว่า كَمَلْنَا بِاللهِ مَا نُرِيدُ ความว่า หวังว่าพระองค์อัลลอฮฺ ทรงอภัยแก่เราและแก่ท่าน หรือด้วยการกล่าวว่า كَمَلْنَا بِاللهِ مَا نُرِيدُ ความว่า จงรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮฺ แน่นอนพระองค์จะรำลึกถึงท่านทุกคน เคาะฎิบคนเดียวที่สามารถพูดกับผู้ฟังด้วยการสั่งและห้ามสิ่งที่เห็นควรขมะนาเสนอคุณบะฮฺได้ เคาะฎิบจะถือไม้เท้าขณะคุณบะฮฺตามสุนนะฮฺของท่านเราะสูล ﷺ และบรรดาเคาะลีฟะฮฺ (Mālik bin Anas al-Aṣbahī, 1994 : 1/231-232)

2.3.5 คุณบะฮฺนิกาย

คุณบะฮฺนิกาย¹ คือคุณบะฮฺที่มีการนำเสนอก่อนที่จะมีการอะกัตในพิธีสมรส เป็นพิธีสุนัตที่ควรปฏิบัติเป็นอย่างยิ่งเพื่อเป็นการตักเตือนและให้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในครอบครัว ซึ่งทั้งคู่จะได้ครองเรือนภายใต้ความเมตตาจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ เดินตามสุนนะฮฺของท่านนบี ﷺ และบริหารจัดการครอบครัวตามหลักศาสนาอิสลาม

การนิกายควรเกิดขึ้นอย่างเปิดเผยและจัดในมัสญิดเพราะเป็นสถานที่สะอาดและเป็นสิริมงคลเพราะกัต เจ้าภาพควรประกาศให้คนในชุมชนทราบเพื่อร่วมเป็นสักขีพยานและร่วมแสดงความยินดี ควรมีการเลี้ยงอาหารแก่ผู้ร่วมในพิธี และอนุญาตให้มีการตีกลองเพื่อแสดงถึงความปิติยินดีในงานดังกล่าว ดังอัลฮะดีษที่เล่าจากท่านหญิงอาอิชะฮฺ (رضي الله عنها) ว่า ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้กล่าวว่า

((أَعْلِنُوا هَذَا النَّكَاحَ وَاجْعَلُوهُ فِي الْمَسَاجِدِ وَاضْرِبُوا عَلَيْهِ بِالذُّفُوفِ))

(أخرجه الترمذي ، 2005 : 1089 ، حَدِيثٌ غَرِيبٌ حَسَنٌ) وَقَالَ

الْألباني حديث ضعيف إلا الإعلان

ความว่า จงประกาศนิกายเถิด จงจัดขึ้นในมัสญิดและตีกลองในพิธีนิกาย

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 2005 : 1089, ฮะดีษเขาะริบ ฮะสัน)

ท่านอัลอัลบานีย์ก็กล่าวว่าเป็นฮะดีษฎะอ์ฟ ยกเว้นคำว่า ประกาศ

คุณบะฮฺนิกายมีมาตั้งสมัยท่านนบี ﷺ จนถึงปัจจุบัน โดยให้ผู้รู้กล่าววะเศียตแนะนำเพื่อเป็นการให้กำลังใจแก่คู่บ่าวสาวในการดำเนินชีวิตไว้ซึ่งครอบครัวอยู่บนแนวทางที่ถูกต้อง คุณบะฮฺนิกายเป็นคุณบะฮฺทั่วไปที่เริ่มต้นด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ กล่าวปฏิญาณตน เศาะละวาต

¹ นิกายคือการสมรส มีความหมายว่าการอยู่ร่วมกันระหว่างชายและหญิงด้วยการอะกัตที่ถูกต้องตามหลักศาสนาด้วยการยินยอมจากทั้งสองฝ่ายเพื่อให้และรับสิทธิประโยชน์ในการมีเพศสัมพันธ์ (al-Jurjani, 1357 : 206 ; al-Barkati, 2002 : 232)

แต่ท่านนบี ﷺ กล่าวตักเตือนด้วยการตักวา กล่าวเนื้อหาที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการสมรส และ ปิดท้ายด้วยการดูอาอ ดั่งหลักฐานจากอัลอะดีษที่เล่าจากบรรดาเศาะฮาบะฮฺ ﷺ ในसनัดที่ หลากหลาย¹ ซึ่งหนึ่งในอัลอะดีษนั้นเล่าจากอับดุลลอฮฺ เป็น มัสอูด ﷺ ว่า ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้สอนพวกเราในคุณบะฮฺฮฺญะฮฺและคุณบะฮฺฮฺญะฮฺสมรสว่า

((إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضِلِّ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ)) ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (١٠٢)

(سورة آل عمران : آية ١٠٢)

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ ءَ وَالرَّحْمَٰنَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (١)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (٧١ - ٧٠)

ความว่า แท้จริงมวลแห่งการสรรเสริญย่อมมีแต่พระองค์อัลลอฮฺ เราขอสรรเสริญพระองค์ เราขอความช่วยเหลือจากพระองค์ เราขอภัยโทษจากพระองค์ เราขอหลีกเลี่ยงด้วยอัลลอฮฺจากสิ่งเลวร้ายที่มาจากตัวของเรา และสิ่งชั่วร้ายขอการงานของเรา ใครก็ตามที่พระองค์อัลลอฮฺทรงชี้นำทาง ก็ไม่มีใครที่สามารถทำให้เขาหลงผิดได้ และผู้ที่พระองค์ให้เขาหลงผิด ก็ไม่มีใครสามารถชี้นำทางแก่เขาได้

ฉันขอสาบานว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮฺ พระองค์ทรงเอกะ ที่ไม่มีการตั้งภาคีใด ๆ และฉันขอสาบานว่า มุฮัมมัดนั้นเป็นบ่าวและศาสนทูตของพระองค์

¹ อัลอัลบานีย์ ได้กล่าวว่า คุณบะฮฺฮฺญะฮฺนี้เล่าจากบรรดาเศาะฮาบะฮฺ 6 คนคือ 1. อับดุลลอฮฺ เป็น มัสอูด 2. อุมุมุฮา อัลอัซฮารี 3. อับดุลลอฮฺ เป็น อับบาส 4. ญาบิร เป็น อับดิลลาฮฺ 5. นุบัยฎฺ เป็น ซะรียฺ และ 6. อาอิชะฮฺ ซึ่งแต่ละท่านมีสายรายงานที่เหมือนกัน คล้ายกัน และแตกต่างกันในบางคำและประโยค แต่เมื่อรวมอะดีษที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ทั้งหมด บรรดาอุละมาอ์เห็นพ้องว่าสำนวนข้างต้นเป็นที่ประจักษ์และทุกท่านเห็นพ้องกัน (al-Albaniy, 2000 : 6-8)

ความว่า โฉผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงยำเกรงอัลลอฮ์อย่างแท้จริงเถิด และพวกเจ้าจงอย่าตายเป็นอันขาดนอกจากในสถานะที่พวกเจ้าเป็นผู้มอบน้อมเท่านั้น

(สุเราะฮ์ อาละอิมรอน : อายะฮ์ 102)

ความว่า มนุษยชาติทั้งหลาย ! จงยำเกรงพระเจ้าของพวกเจ้าที่ได้บังเกิดพวกเจ้ามาจากชีวิตหนึ่ง และได้ทรงบังเกิดจากชีวิตนั้นซึ่งคู่ครองของเขา และได้ทรงให้แพร่สะพัดไปจากทั้งสองนั้น ซึ่งบรรดาชายและบรรดาหญิงอันมากมาย และจงยำเกรงอัลลอฮ์ที่พวกเจ้าต่างขอกัน ด้วยพระองค์ และพึงรักษาเครือญาติ แท้จริงอัลลอฮ์ทรงสอดส่องดูพวกเจ้าอยู่เสมอ

(สุเราะฮ์ อันนิซาอ : อายะฮ์ 1)

ความว่า โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย ! จงยำเกรงอัลลอฮ์ และจงกล่าวถ้อยคำที่เที่ยงธรรมเถิด พระองค์จะทรงปรับปรุงการทำงานของพวกเจ้าให้ดีขึ้นสำหรับพวกเจ้า และจะทรงอภัยโทษความผิดของพวกเจ้าให้แก่พวกเจ้าและผู้ใดเชื่อฟังปฏิบัติตามอัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์ แน่อนเขาได้รับความสำเร็จใหญ่หลวง

(สุเราะฮ์ อัลอะหزاب : อายะฮ์ 70-71)

(บันทึกโดย Abu Dawūd, 2005 : 2118) ท่านอัลอัลบานีย์กล่าวว่า เป็นอะดีษเศาะฮีย

หลังจากนั้น ผู้นำเสนอคุณบะฮ์ยก็กล่าววนะซีฮ์ตักเตือนและให้คำแนะนำว่าด้วยคำสอนศาสนาที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และท่านเราะสูล ﷺ สนับสนุนให้สมรสและห้ามการผิดประเวณีโดยหยิบยกหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลอะดีษ หรือเพียงพอกับการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และกล่าวขออภัยพรเศาะละวาตแต่ท่านนบี ﷺ (al-Sharḥīnī, 1997 : 3/186-187 ; al-Shirāzī, 1995 : 2/437)

คุณบะฮ์ยิกายมีแค่หนึ่งคุณบะฮ์ยเท่านั้น หากมีการสมรสโดยไม่มีการคุณบะฮ์ยถือว่าการสมรสนั้นใช้ได้ เพราะท่านนบี ﷺ ได้อะกัณนิกายเศาะฮาบะฮ์บางคนด้วยการสัญญาให้สามีสอนบางสุเราะฮ์จากคัมภีร์อัลกุรอานแก่ภรรยาแทนค่าสินสอดที่เป็นเงินทองโดยไม่มีการคุณบะฮ์ยแต่อย่างใด ดังหลักฐานอัลอะดีษที่เล่าจาก สะฮัล เบน สะอัด อัลสาอิดียฺ ﷺ ว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((... فَقَدْ زَوَّجْتُهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ))

(أخرجه البخاري ، 2005 : بعض من حديث 5029)

ความว่า ... ฉันได้สมรสคุณกับเขาด้วย (ค่าสินสอดสุเราะฮ์ต่างๆ ที่มีในตัวคุณ) จากคัมภีร์อัลกุรอาน

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 2005 : ส่วนหนึ่งจากอะดีษ 5029)

นอกจากประเภทคุฏบะฮ์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว บรรดาอุละมาอ์ได้กล่าวอีกว่า คุฏบะฮ์ที่ปรากฏตั้งแต่สมัยญาฮิลียะฮ์จนถึงปัจจุบันนั้นมีมากมาย มีบางคุฏบะฮ์ที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้จนได้รับการสืบทอดเป็นที่ยอมรับในอิสลามจนถึงปัจจุบันได้แก่คุฏบะฮ์ดังต่อไปนี้

1. คุฏบะฮ์ที่กล่าวในนามตัวแทน **كُتِبَ فِيهَا** คือคุฏบะฮ์แถลงการณ์ที่ถูกกล่าวในนามตัวแทนหลังจากมีการประชุมหารือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การถามตอบ ความคิดเห็นที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

2. คุฏบะฮ์เลือกตั้ง **كُتِبَ فِيهَا** ที่กล่าวเพื่อสนับสนุนคนใดคนหนึ่งด้วยการเสนอชื่อหรือกลุ่มที่สังกัดโดยให้ความคิดเห็นสนับสนุนหรือคัดค้าน

3. คุฏบะฮ์จริยธรรม **كُتِبَ فِيهَا** ที่กล่าวในโอกาสพบปะในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ จริยธรรม สังคม ที่ไม่เกี่ยวกับการเมืองการตัดสินใด ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการพูดในแวดวงการศึกษา

4. คุฏบะฮ์พิพากษาตัดสินคดี **كُتِبَ فِيهَا** ที่กล่าวเนื่องในพิธีการตัดสินคดีในการตัดสินโดยให้ฝ่ายที่ถูกฟ้องร้องกล่าวด้วยคำพูดที่สละสลวยที่ทำให้ทุกฝ่ายได้รับทราบถึงเหตุผลต่าง ๆ

5. คุฏบะฮ์การทหาร **كُتِبَ فِيهَا** ที่เสนาบดีจะกล่าวแก่บรรดาทหารเพื่อปลุกความรู้สึกในการต่อสู้กับฝ่ายศัตรูก่อนเข้าสู่สนามรบ ด้วยการปลุกกระดมให้ความเข้าใจและอารมณ์ที่จะปกป้องประเทศชาติและแผ่นดิน

6. คุฏบะฮ์แถลงการณ์ในรัฐสภา **كُتِبَ فِيهَا** ที่กล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลและโครงการต่างๆ ที่จะดำเนินการแก่ประชาชน เป็นคุฏบะฮ์ที่นำเสนอโดยประธานาธิบดี หรือนายกรัฐมนตรี

7. คุฏบะฮ์ช่วยชนะเหนือศัตรู **كُتِبَ فِيهَا** ที่มักเป็นการแถลงการณ์หลังจากได้รับชัยชนะเหนือศัตรู หรือหลังจากได้รับความสำเร็จจากการพิชิตเมืองหรือดินแดนที่มีการขยายหรือสู้รบในช่วงเวลาหนึ่ง

8. คุฏบะฮ์ในโอกาสต่างๆ **كُتِبَ فِيهَا** ที่มีการนำเสนอในพิธีและสถานที่ที่มีการจัดขึ้นเพื่อจุดประสงค์ใดจุดประสงค์หนึ่ง ส่วนใหญ่มักเป็นพิธีที่มีแขกสำคัญเข้าร่วมหรือจัดขึ้นเพื่อให้เกียรติ แสดงความยินดีแก่คนใดคนหนึ่ง เป็นต้น (Ibrāhīm al-Badawiy, 1994 : 76-79 ; Sāleh bin Humayd, n.d. : 9)

2.4 ความสำคัญของคุฏบะฮ์วันศุกร์

คุฏบะฮ์วันศุกร์เป็นปฐกถารธรรมที่เน้นการให้ความรู้ การชี้แนะ การตักเตือนเพื่อให้ผู้ร่วมละหมาดได้รับเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ทั้งเรื่องศาสนาและวิถีดำเนินชีวิต ซึ่งความสำคัญของคุฏบะฮ์วันศุกร์มีมากมายดังต่อไปนี้

2.4.1 คุฏบะฮ์เป็นการตักเตือนและเชิญชวน

การตักเตือนด้วยการตักท้วงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และการเชิญชวนทำความดีเป็นหัวใจหลักของการนำเสนอคุฏบะฮ์ ดังที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ใช้โอกาสดังกล่าวตักเตือนและเชิญชวนบรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ และปรากฏเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันซึ่งบรรดาเคาะฎิบถือโอกาสดังกล่าวเชิญชวนผู้ฟังด้วยการตักท้วงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ให้ความรู้ ข้อมูล และข่าวสารต่างๆ แก่ผู้ฟัง

การนำเสนอคุฏบะฮ์วันศุกร์ที่ถูกต้องนั้นครอบคลุมเงื่อนไขและกฎที่เป็นรูปนัย เนื้อหาเน้นที่การตักเตือนและชี้แนะแก่ผู้ฟัง การนำเสนอที่ดีขึ้นอยู่กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น อาทิ การใช้ภาษาที่ทุกคนเข้าใจง่าย ใช้เวลาพอเหมาะสมกับเนื้อหา เนื้อหาเป็นที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ เป็นต้น ซึ่งเมื่อศึกษาเนื้อหาคุฏบะฮ์ที่ท่านนบี ﷺ นำเสนอนั้นพบว่า คุฏบะฮ์เป็นประโยคที่สั้นและกะทัดรัดด้วยเนื้อหาที่เน้นการศรัทธา การยึดมั่นกับหลักการศาสนาที่มาจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ การเชิญชวนให้ประกอบคุณงามความดีทั้งปวง แต่เมื่อเวลาได้ผ่านพ้นไปหลายศตวรรษ วิญญาณคุฏบะฮ์ที่เคยปรากฏในสมัยท่านได้จางหายไปจนกลายเป็นเสมือนเปลือกภายนอกที่ไม่ถึงจุดหมายของการคุฏบะฮ์อย่างแท้จริง (Ibn Qayyim al-Jawziyyah, 1998 : 1/409-410) เพราะคุฏบะฮ์ที่ท่านนบี ﷻ นำเสนอนั้นเป็นเพียงแค่การอ่านบางอายะฮ์และพูดเพียงไม่กี่ประโยค ดังอัลฮะดีษที่เล่าจาก ญาบิร เป็น สมะเราะฮ์ อัลสุวาอียฺ ﷺ ว่า

((كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يُطِيلُ الْمَوْعِظَةَ يَوْمَ الْحُمَةِ إِنَّمَا هُنَّ
كَلِمَاتٌ يَسِيرَاتٌ))

(أخرجه أبو داود ، 2005 : 1107) وقال الألباني حديث حسن

ความว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวตักเตือนในคุฏบะฮ์วันศุกร์ไม่ยาวนาน แต่เป็นคำพูดเพียงไม่กี่ประโยคเท่านั้น (บันทึกโดย Abu Dawūd, 2005 : 1107) ท่านอัลอัลบานียฺกล่าวว่า เป็นฮะดีษ ฮะสัน

ในเรื่องนี้อาลี มะฮฟูซ ได้กล่าวพอสังเขปว่า บางครั้งเรื่องที่เกิดขึ้นยากต่อการแก้ไข โดยบางคนถึงแม้เขาเป็นผู้รู้หรือมีตำแหน่งก็ตาม เพราะกลัวหรือเกรงใจจะเกิดกระทบกระทั่งทางระหว่างกัน ทางที่ดีคือมอบหมายให้เคาะฎิบชี้แจงในคุฏบะฮ์และคลี่คลายปัญหาด้วยวิธีการที่นุ่มนวล และตรงจุดโดยไม่เจาะจงแก่คนใดคนหนึ่ง หลังจากนั้นจึงมอบหมายแก่ผู้เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขต่อไป (‘Alī Mahfūz, 2000 : 167-168)

2.4.2 คุฏบะฮ์เป็นการให้ความรู้

ความรู้ที่ถูกบรรจุในคุฏบะฮ์เป็นความรู้ที่น่าเชื่อถือยิ่ง เนื่องจากเคาะฎิบคัดมาจากหลายแหล่งข้อมูล ทั้งจากตำราอรรถาธิบายอัลกุรอาน อัลฮะดีษ ทัศนะของบรรดาอุละมาอ์ เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ชีวิตประวัติของท่านนบี ﷺ เหตุการณ์ร่วมสมัย วิชาการที่เกี่ยวกับหลักการศรัทธา หลักการปฏิบัติ หลักจริยธรรม ภาษาศาสตร์ สถิติและเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ควรแก่การ

นำเสนอในคุฏบะฮฺ เพราะคุฏบะฮฺเป็นการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นความรู้แก่ผู้คนจำนวนมาก เคาะฎิบต้องมั่นใจในความถูกต้องของข้อมูลและควรระมัดระวังในการนำเสนอเพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกภูมิใจที่ได้รับทั้งความรู้และข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ('Abd al-Ghaniyy Ahmad Jabr Muzhir,1422 : 53-56)

คุฏบะฮฺเป็นเวทีสำหรับเคาะฎิบที่จะได้นำเสนอเนื้อหาที่เป็นความรู้และสิ่งที่เป็นประโยชน์อันล้ำค่าแก่ผู้ฟัง ผู้ฟังคุฏบะฮฺควรตั้งใจฟัง อย่าได้รู้สึกเบื่อหน่ายกับประโยคเนซีฮัตหรือคำตักเตือนถึงแม้จะถูกกล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่า ยิ่งถ้าเคาะฎิบได้เสริมความรู้ที่หลากหลาย ยิ่งเป็นสิ่งมีค่ายิ่งอาทิ ส่งเสริมการศึกษาหาความรู้ นำเสนอเกี่ยวกับหลักการเตาฮีด หลักการอิสลาม หลักการอิหม่าน วิธีประกอบอิบาตะฮฺ การค้าขายในอิสลาม วิถีครอบครัว การอบรมสั่งสอนลูกๆ การตะอวะฮฺ ความหมายของการญิฮาด มารยาทในชีวิตประจำวัน สิ่งที่ต้องห้ามและควรหลีกเลี่ยง ประวัติศาสตร์ และเรื่องราวในอดีต และเรื่องอื่นๆ ว่าด้วยสังคมและสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง (al-Mahdali, 1998 87 ; al-'Asqolāniy,2005 : 2/396)

ความรู้ที่ถูกนำเสนอในคุฏบะฮฺแต่ละครั้งจะได้รับการตอบรับและประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความตั้งใจที่จะให้และความปรารถนาที่จะรับระหว่างสองฝ่าย เพราะความรู้สามารถหาได้ทุกหนแห่ง แต่ความรู้ที่ปรากฏในคุฏบะฮฺเป็นการสรุปเนื้อหา หากผู้ฟังต้องการเพิ่มเติมสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากแหล่งต่างๆ ตามความสะดวก

2.4.3 คุฏบะฮฺเป็นการปรับทัศนคติ

การปรับทัศนคติที่ได้จากการฟังคุฏบะฮฺเป็นผลจากการเข้าใจเนื้อหาที่เคาะฎิบนำเสนอ ที่ผู้ฟังรู้สึกซาบซึ้งและได้รับฮิยาเยฮฺจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ขณะฟังคุฏบะฮฺ หรือหลังจากฟังคุฏบะฮฺ อาจด้วยสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการฟังคุฏบะฮฺจนคิดคล้อยตามที่จะปรับทัศนคติที่ได้รับจากฟังเนื้อหาข้างต้น กล่าวคือ เนื้อหาคุฏบะฮฺมีทั้งคำแนะนำ ข้อตักเตือน ชี้แนะ บทเรียน และอื่น ๆ ซึ่งผู้ฟังสามารถนำความรู้ใหม่ และใช้ให้เกิดประโยชน์ (al-Sa'adi,2001 : 1/213)

การปรับทัศนคติเป็นสิ่งที่ยากหากไม่มีจิตสำนึกและไม่มี ความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลง พัฒนา ปรับปรุง และแก้ไขความคิดของตนเอง ยกเว้นด้วยความสมัครใจที่จะหวนกลับสู่แนวทางที่ถูกตอง ซึ่งอาจจะยากถ้าไม่ได้รับการพัฒนาด้วยกระบวนการ แต่หนทางหนึ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงและปรับทัศนคติได้คือด้วยการฟังเนซีฮัต คำตักเตือน ข้อแนะนำจากบรรดาผู้รู้ ผู้ที่มีประสบการณ์ โดยเฉพาะการได้รับข้อชี้แนะในเรื่องธรรมซึ่งรวมถึงคุฏบะฮฺวันศุกร์ที่ถูกเรียบเรียงเพื่อเป็นการชี้แนะจากเคาะฎิบผู้มีหัวใจบริสุทธิ์ ด้วยประโยคคำพูดที่ไพเราะ นุ่มนวล น่าเชื่อถือ ฟังแล้วรู้สึกอึ้งใจ พร้อมทั้งคล้อยตามปฏิบัติ รวมทั้งได้รับการชี้ทางนำจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ด้วยเตาฟีกและฮิยาเยฮฺ คุฏบะฮฺวันศุกร์ก็จะกลายเป็นเวทีของการปรับทัศนคติทันที¹ (Muslih Sayyid Bayūmi, 1975 :121)

¹ ตัวอย่างการปรับทัศนคติของคนส่วนใหญ่ที่มักเข้าใจว่า ในวันปกติมีการละหมาดศูริ 4 ร็อกออัต แต่ในวันศุกร์มีการละหมาดในเที่ยงวันแค่ 2 ร็อกออัต เพราะอีก 2 ร็อกออัตอยู่ที่การฟังคุฏบะฮฺ เมื่อรวมทั้งสองกลายเป็น 4 ร็อกออัต ซึ่งในเรื่องนี้ บรรดาอุลมะมาอ์กลุ่มมัชฮับอัลฮะนะฟียะฮฺเห็นว่า คุฏบะฮฺวันศุกร์ที่มีการนำเสนอก่อนละหมาดทุกสัปดาห์นั้นไม่ได้นับที่ละหมาดสองร็อกออัตเหมือน

2.5 บทบัญญัติว่าด้วยคุณบะฮ์วันศูร์

คุณบะฮ์วันศูร์ตามที่คณะของบรรดาอุละมาอ์บางกลุ่มเห็นว่าเป็นวาญิบและเป็นเงื่อนไขของการละหมาดวันศูร์¹ หากไม่มีการคุณบะฮ์การละหมาดวันศูร์ก็มิอาจเกิดขึ้นได้ บางกลุ่มเห็นว่าไม่จำเป็นต้องนำเสนอในรูปของคุณบะฮ์ที่มีรุกนและเงื่อนไข แต่เป็นการกล่าวตักเตือนเพียงไม่กี่ประโยคด้วยการส่งเสริมให้ทุกคนรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ในนามคุณบะฮ์ เนื่องจากพระองค์ได้ตรัสด้วยความว่า...จงรีบเร่งไปสู่การรำลึกถึงอัลลอฮ์...(สุเราะฮ์ อัลญุมอะฮ์ : ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ 11) บรรดาอุละมาอ์ในหลายมัซฮับจึงได้อธิบายรุกน เงื่อนไข สุนัต มักรูฮ์ และเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับคุณบะฮ์วันศูร์มีดังต่อไปนี้

2.5.1 รุกนคุณบะฮ์

คุณบะฮ์วันศูร์มีรุกนตามที่คณะในมัซฮับต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มอัลฮะนะฟียะฮ์เห็นว่าคุณบะฮ์วันศูร์คือการรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการตั้งใจว่าการนำเสนอเป็นการตักเตือนทุกคนด้วยการพูดให้คำแนะนำ หรือแจ้งข่าวดีให้กำลังใจและข่าวร้ายด้วยโทษสำหรับผู้ละเมิด ควรพูดเป็นประโยคบอกเล่าที่ไม่เป็นทำนอง เริ่มด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ หรือกล่าวมหาบิรสุทธี หรือกล่าวปฏิญาณตนความเป็นเอกะของพระองค์ หากมีการกล่าวซ้ำถือว่าเป็นสุนัต เนื้อหาคุณบะฮ์สั้นที่สุดเท่ากับการอ่านตะชะฮุดหรืออ่านสามอายะฮ์จากอัลกุรอาน (al-Kāsāni, 2002 : 2/195-196)

2. กลุ่มอัลมาลิกียะฮ์เห็นว่าคุณบะฮ์ควรกล่าวด้วยประโยคคำพูดที่ชื่อว่าคุณบะฮ์ที่ต้องมีรุกนและเงื่อนไขต่างๆ ที่ทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่านั่นคือการกล่าวตักเตือนที่เริ่มต้นด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

ละหมาดศูริแต่อย่างใดตั้งที่คนส่วนใหญ่เข้าใจ เพราะขณะนำเสนอคุณบะฮ์ เคาฎิบจะหันหน้าไปยังผู้ฟัง หากคุณบะฮ์แทนที่ละหมาด 2 ร็อกอ์ตเคาฎิบจำเป็นต้องหันหน้าไปยังกิบลัตให้เหมือนกับละหมาด (‘Alī Mahfūz, 2000 : 153-154)

อีกด้านหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามักเป็นข้อสงสัยที่ต้องปรับทัศนคติต่อศาสนาอิสลามคือมีการกล่าวหาว่าศาสนาอิสลามเผยแผ่ด้วยการญิฮาด บังคับให้คนศาสนิกเปลี่ยนศาสนาเป็นมุสลิม¹ ทั้งๆ ที่การญิฮาดเกิดขึ้นเพื่อป้องกันการรุกรานจากฝ่ายศัตรู ปกป้องเกียรติยศของศาสนา และแผ่นดินในหนทางของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ในรูปแบบการสู้รบกับผู้ต่อต้านอิสลามและปราบปรามกลุ่มหน้าไหว้หลังหลอกที่เป็นอุปสรรคต่อการตะวะฮ์ฮ์ ซึ่งเห็นได้ชัดจากการปกป้องมาตุภูมิและศาสนาในสมัยท่านนบี ﷺ หลายครั้ง ทุกครั้งก่อนที่จะมีการเผชิญศึกกับฝ่ายศัตรู ท่านนบี ﷺ มักให้กำลังใจแก่เหล่าเศาะฮาบะฮ์ ﷺ และได้ชี้แจงกฎเกณฑ์การต่อสู้ในหนทางของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ว่าด้วยกฎข้อใช้และข้อห้ามต่างๆ เพื่อให้ทุกคนได้เข้าใจวัตถุประสงค์การทำงานอย่างแท้จริง (รายละเอียดเพิ่มเติม ดูได้ใน al Fayrūz Abādī, 2008 : 304 ; al -Hamshariy, 1997 : 36-39 ; ‘Alī ‘Abd al-Halīm Maḥmūd,1993 : 531,572 ; Āl Umar,n.d. : 6 ; ‘Alī Ṭantāwiy, 2008 : 136-137 ; al-Hamshariy,1997 : 7/63-69 และ Muḥammad Ulwān, 1424 : 51-58,66-67 และ 132-136)

¹ คุณบะฮ์เป็นเงื่อนไขสำคัญของการละหมาดวันศูร์ที่เกิดขึ้นทุกครั้งก่อนที่จะมีการละหมาด เคาฎิบจะขึ้นมิมบัรนำเสนอคุณบะฮ์ด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ กล่าวเศาะละวาตแด่ท่านนบี ﷺ ตักเตือนแก่ผู้ฟังด้วยการย้ำเกรงตักวาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อ่านอายะฮ์จากอัลกุรอาน นำเสนอเนื้อหาคุณบะฮ์ที่เป็นประโยชน์ให้ผู้ฟังได้รับความรู้ความเข้าใจที่นำไปสู่การเป็นคนดี ห่างไกลจากบาปและความชั่วทั้งปวง คุณบะฮ์วันศูร์มีสองคุณบะฮ์ เคาฎิบจะพักระหว่างสองคุณบะฮ์ด้วยการนั่งช่วงเวลาสั้นๆ หลังจากนั้นก็จะลุกขึ้นกล่าวคุณบะฮ์ที่สองต่อไปด้วยรุกนที่เหมือนในคุณบะฮ์แรก แต่ในคุณบะฮ์ที่สองมีรุกนด้วยบทอาอ์กับบรรดามุสลิมซึ่งเป็นรุกนที่หาจนจบสิ้นคุณบะฮ์ ซึ่งเงื่อนไขและรุกนว่าด้วยคุณบะฮ์ในแต่ละมัซฮับมีมากน้อยตามที่คณะที่เหมือนกันและแตกต่างกัน (al-Juzayrī,2003 : 1/354)

3. กลุ่มอชชาฟิอียะฮฺเห็นว่ารูกุนคุฏบะฮฺมี 5 ประการ ส่วนกลุ่มอัลฮะนาบิละฮฺเห็นว่ารูกุนคุฏบะฮฺมี 4 ประการ ทั้งรูกุนที่เหมือนกันและแตกต่างกันดังนี้

1) ทั้งสองกลุ่มเห็นว่าคุฏบะฮฺต้องเริ่มต้นด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ต้องปรากฏคำสรรเสริญว่า **الله** และต้องปรากฏพระนามของพระองค์ที่ชัดเจนคือ **الله** ในคุฏบะฮฺทั้งสอง

2) การกล่าวขออานวयरเศาะละวาตแต่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ต้องปรากฏคำว่า **الله** ในคุฏบะฮฺทั้งสอง ไม่จำเป็นต้องกล่าวนามของท่านนบีด้วยคำว่า **محمد** เพียงชื่อเดียวแต่สามารถใช้ชื่ออื่นได้ แต่ไม่อนุญาตให้ใช้สรรพนามของท่านแทน

3) การสั่งเสียเพื่อให้ผู้ฟังยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ในทั้งสอง คุฏบะฮฺอย่างน้อยด้วยการกล่าวว่า **الله اعلم** แปลว่า จงยำเกรงต่ออัลลอฮฺเถิด

4) อ่านหนึ่งอายะฮฺจากคัมภีร์อัลกุรอานที่มีความหมายการตักเตือนหรืออายะฮฺที่เกี่ยวกับการแนะนำให้เกิดการตักวาในคุฏบะฮฺใดก็ได้ แต่อ่านในคุฏบะฮฺแรกยิ่งดีกว่า

5) ส่วนกลุ่มอชชาฟิอียะฮฺเห็นว่ารูกุนที่ทำในคุฏบะฮฺคือการดุอาอ์แก่บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย โดยเฉพาะในคุฏบะฮฺที่สองที่เป็นดุอาอ์ขอภัยโทษและขอความดีงามทั้งโลกนี้และอาคิเราะฮฺ แต่กลุ่มอัลฮะนาบิละฮฺเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีดุอาอ์ในคุฏบะฮฺทั้งสอง (al-Shāfi'iy,2001 : 1/344)

2.5.2 เงื่อนไขคุฏบะฮฺ

บรรดาอุละมาอ์เห็นพ้องว่าคุฏบะฮฺเป็นเงื่อนไขของการละหมาดวันศุกร์ด้วยหลักฐานจากอายะฮฺที่ 9 สุเราะฮฺอัลญุมะฮฺ ที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงเรียกร้องให้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายรีบเร่งไปยังมัสญิดเพื่อรำลึกถึงพระองค์ ซึ่งการรำลึกถึงพระองค์นั้นรวมถึงคุฏบะฮฺวันศุกร์ด้วย และด้วยหลักฐานจากอัลฮะดีษที่บันทึกโดย al-Bukhāriy,2005 : 631 ที่ท่านนบี ﷺ กล่าวด้วยความว่า “...และจงละหมาดดังที่พวกเจ้าเห็นฉันละหมาด” รวมถึงการปฏิบัติของท่านนบี ﷺ อย่างต่อเนื่องทุกสัปดาห์จนท่านเสียชีวิต ซึ่งเงื่อนไขคุฏบะฮฺตามทัศนะของบรรดาอุละมาอ์ในมัซฮับต่างๆ มีดังต่อไปนี้

1. อุละมาอ์กลุ่มอัลฮะนะฟียะฮฺเห็นว่าคุฏบะฮฺวันศุกร์มีสองคุฏบะฮฺที่สั้นเท่ากับอ่านสุเราะฮฺที่พอเหมาะหรือเหมือนกับกล่าวตัสบีฮฺหรือตะฮلیلรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ด้วยการเนียต คุฏบะฮฺถือว่าใช้ได้ สะอาดจากชะคัษเล็กและชะคัษใหญ่ ปกปิดเอาเราะฮฺขณะคุฏบะฮฺยืนขณะนำเสนอ คุฏบะฮฺและนั่งระหว่างสองคุฏบะฮฺเท่ากับอ่านสามอายะฮฺจากอัลกุรอาน คุฏบะฮฺแรกยาวกว่าคุฏบะฮฺที่สอง เคาะฎิบหันหน้าไปยังผู้ฟัง ถึงแม้ผู้ฟังบางคนอาจพิจารณาการได้ยินหรือหลักขณะฟังคุฏบะฮฺก็ตาม และคุฏบะฮฺไม่ได้เป็นการแทนที่ละหมาดสองร็อกอัตเหมือนกับละหมาดศุฮริ แต่เป็นพิธีกรรมเฉพาะที่เกิดขึ้นในวันศุกร์เท่านั้น (al-Kāsanī,2002 : 2/195-196)

2. อุละมาอ์กลุ่มอัลมาลิกียะฮฺ อชชาฟิอียะฮฺและอัลฮะนาบิละฮฺเห็นว่าคุฏบะฮฺวันศุกร์มีสองคุฏบะฮฺ เคาะฎิบจะนั่งพักชั่วคราวระหว่างสองคุฏบะฮฺต่อด้วยคุฏบะฮฺที่สองดังที่ท่านนบี ﷺ ถือปฏิบัติเป็นประจำทุกสัปดาห์ (al-Shāfi'iy,2001 : 2/405-406)

ทั้งสองกลุ่มอุละมาอ์ข้างต้นได้อ้างหลักฐานจากอัลฮะดีษที่เล่าจากญาบิร เป็น
 สมุเราะฮฺ ๕๕๖ ว่า

((كَانَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ حُطْبَاتَانِ يَجْلِسُ بَيْنَهُمَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَذْكُرُ النَّاسَ))

(أخرجه مسلم ، 2005 : 862)

ความว่า ท่านนบี ﷺ นำเสนอสองคุฏบะฮฺ ท่านจะนั่งระหว่าง
 คุฏบะฮฺทั้งสอง ซึ่งมีเนื้อหาคือการอ่านอัลกุรอานและตักเตือน
 มนุษย์

(บันทึกโดย Muslim, 2005 : 862)

เช่นเดียวกับอัลฮะดีษที่บันทึกโดย (Abū Dawūd, 2005 : 1092) และท่านอื่นๆ ด้วย
 สำนวนใกล้เคียงที่ยืนยันว่าคุฏบะฮฺวันศุกร์มีสองคุฏบะฮฺ แต่กลุ่มอัลฮะนะฟียะฮฺเห็นว่าคุฏบะฮฺแรก
 เป็นเงื่อนไขของการละหมาดวันศุกร์ แต่คุฏบะฮฺที่สองเป็นสุนัต หากไม่มีการคุฏบะฮฺก็ถือว่าใช้ได้ แต่
 หากมีการคุฏบะฮฺถือว่าเป็นสิ่งที่ดีกว่า

2.5.3 สิ่งที่เป็นสุนัตในคุฏบะฮฺ

บรรดาอุละมาอ์ในมัซฮับต่างๆ มีทัศนะเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นสุนัตในคุฏบะฮฺวันศุกร์ทั้ง
 ทัศนะที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลุ่มอัลฮะนะฟียะฮฺเห็นว่า สิ่งที่เป็นสุนัตในคุฏบะฮฺมีทั้งสิ่งเกี่ยวกับเคาะฎิบ
 และเนื้อหาคุฏบะฮฺ ส่วนที่เป็นสุนัตเกี่ยวกับเคาะฎิบคือ อยู่ในสภาพสะอาดจากฮะดัษทั้งฮะดัษเล็กและ
 ฮะดัษใหญ่ มิฉะนั้นเป็นการมักรอุฮฺแต่การคุฏบะฮฺใช้ได้ เคาะฎิบสุนัตนั่งบนมินบร็อกก่อนคุฏบะฮฺ สุนัตยืน
 ขณะนำเสนอคุฏบะฮฺ สุนัตถือดาบหรือหอกด้วยมือซ้ายขณะนำเสนอคุฏบะฮฺสำหรับประเทศที่ถูก
 ขยายดินแดนด้วยการสู้รบ แต่สุนัตจับไม้เท้าสำหรับประเทศที่ถูกขยายดินแดนด้วยการเจรจาสงบศึก
 หันหน้าไปยังผู้ฟังโดยไม่หันขวาและซ้าย คุฏบะฮฺสองครั้งซึ่งคุฏบะฮฺแรกเป็นวาญิบแต่คุฏบะฮฺที่สอง
 เป็นเพียงการปฏิบัติให้ครบตามเงื่อนไขให้สมบูรณ์ นั่งระหว่างสองคุฏบะฮฺเท่ากับอ่านสามอายะฮฺ หาก
 เคาะฎิบไม่นั่งถือว่าละเมิดกฎ เริ่มต้นนำเสนอคุฏบะฮฺด้วยเสียงดังด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺ
 ﷻ กล่าวปฏิญาณตน เสาะละวาดแต่ท่านนบี ﷺ ตักเตือนให้ห่างไกลจากการกระทำความผิด แจ้งเตือน
 เรื่องความโกรธเกรี้ยวของพระองค์ และแจ้งข่าวดีและชัยชนะทั้งโลกดุนยาและอาคิเราะฮฺ ดุอาขอ
 อภัยโทษแก่บรรดาผู้ศรัทธา แต่การขอพรดุอาอ์แก่ผู้นำที่นำไปสู่ชัยชนะและได้รับดลบันดาลใจถือเป็น
 สิ่งที่ควรสนับสนุน เพราะอุมูมุซา อัลอัซฮะรียฺ ๕๕๖ เคยขอดุอาอ์เจาะจงแก่ท่านอุมัรฺ เป็น อัลค็อฎฏอบ
 ๕๕๖ ในคุฏบะฮฺของเขา โดยไม่มีบรรดาเศาะฮาบะฮฺคนใดต่อต้าน ซึ่งในเรื่องเดียวกันนี้สุนัตสำหรับ
 เคาะฎิบนั่งที่มุมใดมุมหนึ่งที่ไม่คลุกคลีกับผู้คน สุนัตละหมาดหน้ามีฮรอกก่อนขึ้นคุฏบะฮฺ และสุนัต
 คุฏบะฮฺเรื่องสนับสนุนการทำความดีและห้ามปรามการทำความชั่ว

2. กลุ่มอัลมาลิกียะฮฺเห็นว่า สุนัตสำหรับเคาะฎิบนั่งบนมินบร็อกก่อนคุฏบะฮฺแรกจน
 เสร็จสิ้นอะซาน สุนัตนั่งพักระหว่างสองคุฏบะฮฺในระยะเวลาเท่ากับอ่านสุเราะฮฺ อัลอิคลาศ สุนัต

นำเสนอคุณบะฮฺบนมินบับเพื่อให้ผู้ฟังสามารถได้ยินเสียงเคาะฎิบได้ สุนัตให้สลามแก่ผู้ฟังคุณบะฮฺหลังจากขึ้นมินบับ สุนัตถือไม้เท้าขณะนำเสนอคุณบะฮฺ สุนัตเริ่มต้นทั้งสองคุณบะฮฺด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ต่อด้วยการเศาะละวาตแต่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ สุนัตทั้งทำยการคุณบะฮฺแรกด้วยอายะฮฺอัลกุรอาน และสุนัตทั้งทำยการคุณบะฮฺที่สองด้วยการกล่าวว่า كُنْزِ ٤ ٱللَّهِ ٱلْعَزِيزِ ความว่า หวังว่าพระองค์อัลลอฮฺจะทรงอภัยโทษแก่เราทุกคน หรือกล่าวว่า كُنْزِ ٱللَّهِ ٱلْعَزِيزِ ความว่า จงรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮฺ แน่นอนพระองค์ก็จะนึกถึงเจ้าทุกคน เนื้อหาคุณบะฮฺควรครอบคลุมทุกเรื่องด้วยการสั่งเสียให้ผู้ฟังยำเกรงต่ออัลลอฮฺ ﷻ ดุอาอฺขอพรแก่บรรดาผู้ศรัทธา กล่าวการยอมรับบรรดาเศาะฮาบะฮฺ ﷺ ดุอาอฺขอพรแก่ผู้นำให้เป็นคนยุติธรรมแผ่ความดี ขอให้ศาสนาอิสลามเจริญรุ่งเรือง ได้รับชัยชนะท่ามกลางโลกจากโรคร้ายไข้เจ็บ สุนัตมีน้ำละหมาดขณะนำเสนอทั้งสองคุณบะฮฺ สุนัตยกเสียงและใช้เวลายาวในคุณบะฮฺแรกมากกว่าคุณบะฮฺที่สอง และสุนัตคุณบะฮฺสั้นที่กะทัดรัดและให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง

3. กลุ่มอัชฮาฟีอียะฮฺเห็นว่า สุนัตต่างๆ ในคุณบะฮฺพอสรุปดังนี้ คือเรียงลำดับรูกุนต่างๆ ที่ได้กล่าวไว้ในรูกุนข้างต้น เศาะละวาตแต่ครอบครัวท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และบรรดาเศาะฮาบะฮฺ ﷺ เจียบขณะฟังคุณบะฮฺ แต่สำหรับผู้ที่ไม่ได้ยินเสียงคุณบะฮฺก็ให้ซิกิรรำลึกถึงอัลลอฮฺ โดยเฉพาะอ่านสุเราะฮฺ อัลกะฮฺฟฺ นำเสนอคุณบะฮฺบนมินบับ แต่หากไม่มีมินบับก็ให้คุณบะฮฺบนที่สูงกว่าระดับคนนั่งปกติ มินบับควรอยู่ทางขวามือผู้ฟัง เคาะฎิบควรกล่าวสลามแก่ผู้คนที่อยู่ใกล้ๆ มินบับก่อนขึ้นมินบับ เคาะฎิบต้องหันหน้าไปยังผู้ฟังหลังจากขึ้นมินบับและขณะคุณบะฮฺ นั่งบนมินบับ นำเสนอคุณบะฮฺด้วยภาษาที่คนทั่วไปเข้าใจ ใช้เวลานำเสนอที่พอเหมาะและสั้นกว่าการละหมาด เคาะฎิบไม่หันขวาและซ้ายแต่ควรหันไปยังผู้ฟัง ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับไม้เท้าหรือดาบขณะคุณบะฮฺ

4. กลุ่มอัลฮะนาบิละฮฺเห็นว่า สุนัตต่างๆ ในคุณบะฮฺพอสรุปดังนี้ นำเสนอคุณบะฮฺบนมินบับหรือที่สูงกว่าระดับคนนั่งปกติ เคาะฎิบควรกล่าวสลามหลังจากขึ้นมินบับและหันหน้าไปยังผู้ฟัง นั่งบนมินบับจนเสร็จสิ้นการอะซาน นั่งระหว่างสองคุณบะฮฺชั่วคราวเท่ากับการอ่านสุเราะฮฺ อัลอิคลาศ ยืนขณะนำเสนอคุณบะฮฺ คุณบะฮฺแรกยาวกว่าคุณบะฮฺที่สอง ยกเสียงเพื่อให้ทุกคนได้ยิน ขอพรดุอาอฺแก่บรรดาผู้ศรัทธา อนุญาตให้ขอดุอาอฺแก่บุคคลเฉพาะเช่นผู้นำหรือลูกหลานของผู้นำ และอนุญาตให้คุณบะฮฺด้วยการอ่านจากหนังสือหรือเอกสารที่ได้เตรียมไว้ (al-Nawawiy, 1999 : 4/527 ; Ibn Qudāmah, 1997 : 2/296 และ al-Juzayri, n.d. : 1/357-359)

2.5.4 สิ่งที่เป็นมักรูฮฺในคุณบะฮฺ

สิ่งที่มักรูฮฺคือสิ่งที่ไม่ชอบตามหลักชะรีอะฮฺอิสลาม แต่ไม่เป็นบาปหากมีการกระทำสิ่งนั้น ซึ่งในเรื่องคุณบะฮฺวันศุกร์ทั้งก่อนและขณะคุณบะฮฺกำลังดำเนินอยู่นั้นมีสิ่งที่เป็นมักรูฮฺบางประการดังต่อไปนี้

1. การเตือนผู้ร่วมละหมาดให้กล่าวขออภัยพรเศาะละวาตแต่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่เรียกว่าอัตตริกียะฮฺ ٱلتَّرِيقِيَّةِ ก่อนเคาะฎิบจะขึ้นมินบับหรือหลังจากอะซานหลังจากเคาะฎิบขึ้นมินบับแล้ว โดยมุอ์ซซินจะอ่านอายะฮฺ 56 สูเราะฮฺอัลอะหฺซาบ์ให้ผู้ร่วมละหมาดฟังว่า

﴿ إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا
عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾ (٥٦)

(سورة الأحزاب : آية ٥٦)

ความว่า แท้จริงอัลลอฮ์และมลาอิกะฮ์ของพระองค์กล่าวขอ
อามินพร แก่นบี้อับรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย ! พวกเจ้าจงกล่าวขอ
อามินพรให้เขาและกล่าวทักทายเขาโดยค้ำระ

(สุเราะฮ์ อัลอะหزاب : อายะฮ์ 56)

พร้อมกับเศาะละวาตแต่ท่านนบี 3 ครั้ง ต่อด้วยการเตือนผู้ร่วมละหมาดด้วยการอ่านอัลอะดีซ ไมให้
พูดคุยกับคนรอบข้างขณะมีการคุฏบะฮ์แม้ด้วยการเตือนให้เขาเงิบเสียงก็ตาม ดังอัลอะดีซที่เล่าจาก
อับดูรรอฮ์มาดว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((إِذَا قُلْتُمْ لِصَاحِبِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ وَالْإِمَامُ يَخُطُّ فَقَدْ
لَعْنَتْ))

(أخرجه البخاري ، 2005 : 934)

ความว่า เมื่อคุณกล่าวแก่เพื่อนในวันศุกร์ว่า"จงเงิบ" ขณะ
อิหม่ามกำลังคุฏบะฮ์ คุณก็จะสูญเปล่า (ผลบุญการฟังคุฏบะฮ์)

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 2005 : 934)

ซึ่งเรื่องการอ่านอายะฮ์ข้างต้นและการเตือนไม่ให้ผู้ฟังคุฏบะฮ์พูดคุยกับคนรอบข้าง
ขณะเคาะฏีบกำลังคุฏบะฮ์นั้นเป็นบิตอะฮ์ที่ไม่ปรากฏในสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ เพราะการเงิบและ
การสดับฟังคุฏบะฮ์เป็นหน้าที่ของผู้ร่วมละหมาดทุกคนที่ต้องเงิบตั้งแต่เคาะฏีบเริ่มนำเสนอกุฏบะฮ์
และไม่มีการกระทำใดๆ ที่เป็นสาเหตุของการรบกวนสมาธิขณะฟังคุฏบะฮ์

ส่วนบรรดาอุละมาอ์ในมัซฮับอัลมาลิกียะฮ์ได้กล่าวว่า การกระทำข้างต้นเป็น
บิตอะฮ์ มักรูฮะฮ์ (สิ่งที่ไม่มีแบบอย่างจากท่านนบี ﷺ และมีขอบในหลักการศาสนา) ที่เริ่มเกิดขึ้น
ในช่วงการปกครองโดยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ที่ประเทศซีเรีย และเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (‘Alī
Mahfūz, 2000 : 153-154)

2. การอะซานครั้งแรกและครั้งที่สองโดยมุอ์ซฮินสองคน

ในสมัยท่านนบี ﷺ สมัยการปกครองโดยเคาะลีฟะฮ์อับดุลอะซีซและสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัยร
เป็น อัลค็อฎบอบ ﷺ การอะซานในวันศุกร์ก่อนคุฏบะฮ์มีขึ้นแค่ครั้งเดียว แต่เมื่อสมัยการปกครอง
โดยเคาะลีฟะฮ์อูษมาน เบน อัฟฟาน ﷺ เริ่มมีการอะซานสองครั้ง เนื่องจากท่านเห็นว่าผู้ร่วม
ละหมาดมีจำนวนมาก บ้านเมืองขยายกว้างขึ้น จำเป็นต้องมีการอะซานสองครั้ง ซึ่งอะซานแรกเป็น

การเรียกร้องให้ผู้คนที่ว่าญิบละหมาดวันศุกร์รู้ว่าถึงเวลาละหมาดวันศุกร์ เพื่อให้ทุกคนเตรียมพร้อมไปยังมีสติ แต่อะซานที่สองมีขึ้นที่ประตูมัสยิดหลังจากเคาะฆิบได้ขึ้นมินบร์พร้อมที่จะนำเสนอญิบะฮฺ

สิ่งที่คาดเคลื่อนและเป็นมักรูฮฺในเรื่องอะซานคือมีการอะซานสองคน ทั้งๆ ที่แบบอย่างที่ท่านเคาะลีฟะฮฺอุษมาน เป็น อัฟฟาน رضي الله عنه ได้ปฏิบัติคือให้มีการอะซานคนเดียวเท่านั้น ทั้งอะซานแรกและอะซานที่สอง

3. การกล่าวขออำนวยการเศาะละวาตแต่ท่านนบี ﷺ ขณะเคาะฆิบนั่งระหว่างสองคณฺบะฮฺในรูปแบบต่างๆ

4. การขออวดอกแก่ผู้นำ ซึ่งในเรื่องนี้ อิบน์ อับดิสลาม ได้กล่าวในพิตวาของท่านว่า การขออวดอกแก่ผู้นำในคณฺบะฮฺเป็นบิดอะฮฺที่มีขอบทางศาสนา แต่บางทีคนในมัชฮับที่ได้กล่าวข้างต้นเห็นว่าเป็นสิ่งที่ชอบธรรมและสามารถกระทำได้ในหลักการชะรีอะฮฺ

5. เคาะฆิบถือดาบขณะคณฺบะฮฺบนมินบร์ ซึ่งตามสุนนะฮฺของท่านนบี ﷺ ขณะคณฺบะฮฺท่านจะถือไม้เท้าหรือด้ามธนู ไม่ปรากฏในชีวประวัติว่าท่านถือดาบขณะคณฺบะฮฺ เพราะบางคนเข้าใจว่าศาสนาจะต้องดำเนินการเผยแพร่ด้วยดาบ แต่ที่จริงศาสนาอิสลามดำเนินไปด้วยวะฮีย์อัลกุรอานที่มาจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และอัลสุนนะฮฺที่เป็นแบบอย่างจากท่านนบี ﷺ ('Al-Mahfuz, 2000 : 161-164) ซึ่งในเรื่องนี้ อัลนะวะวีย์ในมัชฮับอัชชาฟีอี เห็นว่าเรื่องนี้เป็นสิ่งไร้สาระที่ไม่มีหลักฐานชัดเจนในสุนนะฮฺและเป็นบิดอะฮฺที่น่าเกลียดยิ่ง (al-Nawawiy, 1999 : 4/359)

6. สิ่งที่คาดเคลื่อนในเรื่องคณฺบะฮฺและละหมาดวันศุกร์คือ คนมักจะเข้าใจว่าสาเหตุที่มีการละหมาดวันศุกร์แค่สองร็อกอัต ทั้งๆ ที่วันปกติมีการละหมาดศุฮฺรีสี่ร็อกอัตนั้นเนื่องจากการนำเสนอสองคณฺบะฮฺเป็นการแทนสองร็อกอัตละหมาด และการละหมาดวันศุกร์สองร็อกอัตก็เป็นการละหมาดให้ครบสมบูรณ์ (Wazārat al-Auwqāf, 1990 :19/177)

2.6 พิธีกรรมที่เกิดขึ้นก่อนคณฺบะฮฺวันศุกร์

พิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นก่อนที่เคาะฆิบจะมีการคณฺบะฮฺวันศุกร์นั้นมีทั้งพิธีกรรมที่ปรากฏในสุนนะฮฺของท่านนบี ﷺ ที่ได้ปฏิบัติเป็นกิจวัตร และพิธีกรรมที่ไม่ปรากฏในสุนนะฮฺ แต่ปรากฏหลังจากสมัยบรรดาเคาะลีฟะฮฺผู้ทรงคุณธรรม رضي الله عنهم ซึ่งบรรดาอุละมาอ์ได้แยกประเด็นดังกล่าวพร้อมกับสุกุ่มพิธีกรรมเหล่านั้นดังต่อไปนี้

2.6.1 การอะซานครั้งแรกและครั้งที่สอง

เสียงอะซานที่มีการเรียกร้องในที่นี้หมายถึงการเรียกบรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายขณะเคาะฆิบนั่งบนมินบร์ในสมัยท่านเราะฮฺสูล رضي الله عنه แต่ในสมัยเคาะลีฟะฮฺ อุษมาน เบนี อัฟฟาน رضي الله عنه ท่านได้เพิ่มอีกหนึ่งอะซานเพื่อแจ้งเตือนแก่คนทั่วไปว่าถึงเวลาละหมาด โดยไม่มีใครคัดค้านท่าน และจึงรีบเร่งไปยังมัสยิดเพื่อรับฟังคณฺบะฮฺและประกอบศาสนกิจที่สำคัญนี้อย่างพร้อมเพรียงกัน (Abū al-Toyyib, 1992 : 14/136-139)

การอะซานที่ปรากฏในอัลกุรอานมีหลักฐานจากสองอายะฮ์คืออายะฮ์ที่ 58 สูเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ และอายะฮ์ที่ 9 สูเราะฮ์ อัลอุมมะฮ์ อายะฮ์แรกครอบคลุมการอะซานเรียก ละหมาดห้าเวลา ส่วนอายะฮ์ที่สองเป็นการเรียกร้องสู่การละหมาดวันศุกร์ ถึงแม้ทั้งสองอายะฮ์เป็นการบัญญัติให้มีการละหมาดขณะอยู่ที่นครมักกะฮ์ แต่สถานการณ์และสภาพขณะนั้นมิอาจอนุญาตให้มีการอะซานได้ ยกเว้นด้วยการกล่าวว่ **الصلاة جامعة** และอะซานเรียกร้องการรวมตัวเพื่อละหมาด ปรากฏอย่างชัดเจนหลังจากอพยพไปยังนครมะดีนะฮ์ (al-Tuwayjit, 2013 : 435-436)

ส่วนหลักฐานที่สองในเรื่องการอะซานนั้นปรากฏในอายะฮ์ที่ 33 สูเราะฮ์ฟุศสิลัต แสดงถึงความประเสริฐของคนทีเรียกร้องมนุษย์สู่หนทางของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และปฏิบัติการทำงานที่ดี นั่นเป็นความหมายของผู้ที่ส่งเสียงอะซานเรียกร้องให้ผู้คนประกอบศาสนกิจ หรือเป็นการประกาศบทบัญญัติอิสลามที่ประกอบด้วยการศรัทธา การตักบีร์ การตะฮ์ลีล การปฏิญาณตนและการยอมรับในศาสนาที่ท่านนบี ﷺ ได้เผยแผ่ (Ibn Rajab, 2001 : 1/ 441-444)

บรรดาอุละมาอ์เห็นพ้องว่า การอะซานตามสุนนะฮ์นั้นผู้อะซานควรยืนขณะอะซาน หันหน้าไปยังกิบลัต และอะซานทันทีเมื่อถึงเวลาละหมาดยกเว้นเวลาซุฮฺรี ที่อนุญาตให้อะซานเลย เวลากำหนดเพียงเล็กน้อย (al-Naysāburiy, 1991 : 41-42) และการอะซานวันศุกร์ในสมัยท่านนบี ﷺ มีเพียงแค่อะซานเดียวเท่านั้น คืออะซานหลังจากที่ท่านขึ้นนั่งบนมินบรฺ จนถึงสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ เบ็ญญ์ อับฟาน رضي الله عنه ซึ่งท่านได้เพิ่มเป็นสองอะซาน คืออะซานแจ้งให้ทราบถึง เวลาละหมาดวันศุกร์ และอะซานหลังจากเคาะฎิบขึ้นมินบรฺเพื่อนำเสนออุกฺญุบะฮ์ ซึ่งเหตุผลที่ท่านเพิ่มอะซานที่สองเนื่องจากผู้ร่วมละหมาดวันศุกร์มีจำนวนมากขึ้น และเพื่อแจ้งเตือนให้ทุกคนทราบถึง เวลาละหมาดที่จะต้องเตรียมตัวไปยังมัสญิดและละทิ้งการซื้อขายชั่วคราว

เรื่องราวเกี่ยวกับการอะซานข้างต้น อิบน์ อิสฮาก ได้กล่าวว่า หลังจากที่ท่านนบี ﷺ ได้ฟ่านักในนครมะดีนะฮ์ หลักการศาสนาเริ่มก่อตัวมากขึ้น มีการบัญญัติเรื่องการจ่ายชะกาต การถือศีลอด บทว่าด้วยการลงโทษ บทบัญญัติว่าด้วยชะลาตและฮะรอม และเริ่มเกิดเสถียรภาพในศาสนา บรรดาเศาะฮาบะฮ์ رضي الله عنهم เริ่มสนใจเรื่องความรู้ด้วยการศึกษาจากท่านนบี ﷺ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในเรื่อง การเรียกร้องเพื่อรวมตัวละหมาด เศาะฮาบะฮ์ رضي الله عنهم บางคนเสนอให้มีการตีกลอง ตีระฆัง จุดไฟ แต่ข้อเสนอดังกล่าวไม่เป็นที่ชื่นชอบของท่านนบี ﷺ จนกระทั่ง อับดุลลอฮ์ เบ็ญญ์ ชัยด เบ็ญญ์ ชะอฺละบะฮ์ رضي الله عنه ได้มาหาท่านนบี ﷺ ว่า เขาได้ฝันเห็นว่ามีผู้ชายสวมชุดสีเขียวมาบอกวิธีการเรียกละหมาดด้วยการอะซาน หลังจากนั้นท่านนบี ﷺ ก็ได้กล่าวว่า นั่นเป็นฝันที่เป็นความจริง ท่านนบี ﷺ ก็ได้สั่งให้เขาเล่า เนื้อหาอะซานแก่บิลาล เบ็ญญ์ เราะบะฮ์ رضي الله عنه และให้บิลาล เป็นผู้อะซานเพราะเขาเสียงเพราะและดังกว่า ขณะที่บิลาลกำลังอะซานอยู่นั้น อุมร์ เบ็ญญ์ อัลค็อฏฏอบ رضي الله عنه ได้ยินเสียง พร้อมกับเดินไปหาท่านนบี ﷺ แล้วกล่าวว่า โอนปีของพระองค์อัลลอฮ์ แท้จริงฉันได้ฝันเรื่องนี้เช่นกัน ท่านนบี ﷺ ก็กล่าวว่า มวลแห่งการสรรเสริญนั้นย่อมมีแต่พระองค์อัลลอฮ์เท่านั้น (Ibn Hishām, 2001 : 2/149-150)

2.6.2 การละหมาดสุนัตตะฮียะตุลมัสญิด

การละหมาดตะฮียะตุลมัสญิด **مسجد محبة** เป็นศาสนกิจสุนัตที่ควรปฏิบัติอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ยังอยู่ในบริเวณมัสญิด และเป็นมักรูฮฺหากเขานั่งก่อนละหมาดดังกล่าว เนื่องจากมัสญิดเป็นสถานที่ที่มีเกียรติ ควรแก่การละหมาดอย่างยิ่ง หากเขาสวมและนั่งไม่นานนักก็ควรที่จะละหมาดดังกล่าว เพราะท่านนบี ﷺ ได้กล่าวในฮะดีษบันทึกโดย al-Bukhāriy, 2005 : 1163 เตือนผู้ชายคนหนึ่งที่ยังมาอยู่มัสญิดและนั่งทันที ท่านนบี ﷺ ก็ได้กล่าวด้วยความว่า “เมื่อคนหนึ่งนั่งในหมู่พวกเจ้าเข้าไปยังมัสญิด เขาอย่าได้นั่งจนกว่าจะละหมาดสองร็อกอ์ก่อน” แต่หากเขาตั้งใจนั่งหรือนั่งนาน เขาไม่ควรที่จะละหมาดเพราะช่วงเวลาได้ผ่านพ้นไปแล้ว

ส่วนการละหมาดสุนัตตะฮียะตุลมัสญิดขณะเคาะฎิบกำลังคุฏบะฮฺวันศุกร์เป็นเรื่องที่บรรดาอุละมาอ์มีทัศนะที่เห็นต่างกันดังนี้

บรรดาอุละมาอ์กลุ่มอัลฮะนะฟียะฮฺและกลุ่มอัลมาลิกียะฮฺเห็นว่า ไม่ควรละหมาดตะฮียะตุลมัสญิดขณะเคาะฎิบกำลังคุฏบะฮฺวันศุกร์ แต่ควรนั่งฟังคุฏบะฮฺด้วยความตั้งใจ ดังหลักฐานจากอัลกุรอานที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾

(سورة الأعراف : آية 204)

ความว่า และเมื่ออัลกุรอานถูกอ่านขึ้นก็จงสดับฟังอัลกุรอานนั้น

เถิด และจงนั่งเงียบเพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับการเอ็นดูเมตตา

(สุเราะฮฺ อัลอะอฺรอฟ : อายะฮฺ 204)

ทั้งสองกลุ่มข้างต้นเห็นว่า เมื่อคนที่เข้าไปยังมัสญิดละหมาดสองร็อกอ์ขณะอิหม่ามกำลังคุฏบะฮฺก็จะขัดแย้งกับอายะฮฺที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงประทานให้ทุกคนตั้งใจฟัง เพราะเนื้อหาที่ปรากฏในคุฏบะฮฺล้วนเป็นคำสอนที่มาจากอัลกุรอาน จึงควรแก่การตั้งใจฟังเป็นอย่างยิ่ง (al-Māwardī, 1994 : 2/429 ; Abū Hayyān, 1993 : 4/448)

และบรรดาอุละมาอ์ทั้งสองกลุ่มข้างต้นได้หยิบยกหลักฐานในเรื่องนี้จากอัลฮะดีษที่เล่าจากญาบิร เป็น अबดุลลอฮฺ ﷺ เล่าว่า

أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ فَحَلَّ

يَتَخَطَّى النَّاسَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ((اجْلِسْ فَقَدْ آذَيْتَ وَآتَيْتَ))

(أخرجه ابن ماجه ، 2005 : 1115)

ความว่า มีผู้ชายคนหนึ่งเข้าไปยังมัสญิดในวันศุกร์ ขณะที่ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮฺ ﷺ กำลังคุฏบะฮฺ ผู้ชายคนนั้นได้ข้ามแถวคนข้างหน้า ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮฺ ﷺ ก็เลยกล่าวว่า เจ้าจงนั่งเพราะเจ้าทำให้คนอื่นเดือดร้อนและเจ้ามาสายเอง

(บันทึกโดย Ibn Mājah, 2005 : 1115)

นอกจากนี้ ยังมีชะดีษบออื่นที่ทั้งสองกลุ่มข้างต้นได้หยิบยกเป็นหลักฐานยืนยันว่าผู้ที่เข้าไปยังมัสญิดขณะเคาะฏีบกำลังคฺฎิบะฮฺบนมินบรสามารถนั่งฟังคฺฎิบะฮฺทันทีโดยไม่จำเป็นต้องละหมาดตะฮียะตุลมัสนู๊ดแต่ประการใด และยังมีอีกหลายชะดีษ มีความหมายคล้ายคลึงกับชะดีษข้างต้น โดยมีความหมายว่า เมื่ออิหม่ามกำลังคฺฎิบะฮฺ ไม่มีการละหมาดและพูดคุยใดๆ จนกว่าอิหม่ามเสร็จสิ้น

จากอายะฮฺและชะดีษข้างต้นพบว่า การคฺฎิบะฮฺเป็นการนำเสนอหลักการศาสนาที่มีอายะฮฺอัลกุรอานและอัลชะดีษที่ผู้ฟังไม่ควรพูดคุยและกระทำการใดๆ แม้กระทั่งละหมาดตะฮียะตุลมัสนู๊ดและพูดคุยใดๆ แม้การห้ามมิให้ผู้อื่นเงียบเสียงก็ตาม

แต่บรรดาอุละมาอ์กลุ่มอฺซฮาฟิยะฮฺและกลุ่มอัลชะนาบิละฮฺเห็นว่า การละหมาดตะฮียะตุลมัสนู๊ดขณะเคาะฏีบกำลังคฺฎิบะฮฺวันศุกร์เป็นท่อนุญาตให้ปฏิบัติได้ ด้วยหลักฐานที่เล่าจากญาบิร เป็น อับลลฮฺ رضي الله عنه เล่าว่า

جَاءَ سَائِلِكِ الْعَطْفَائِيُّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَاعِدٌ عَلَى الْمِنْبَرِ
فَقَعَدَ سَائِلِكٌ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ ((أَرَكَعْتَ رَكَعَتَيْنِ))
. قَالَ لَا . قَالَ ((فَمَا رَكَعْتُهُمَا))

(أحرجه مسلم ، 2005 : 875)

ความว่า สุลัยก อัลอะฆะฟะฟานียีได้เข้ามายังมัสญิดในวันศุกร์ขณะที่ท่านเราะสูลุลลฮฺ ﷺ นั่งบนมินบร สุลัยกก็ได้นั่งก่อนละหมาดตะฮียะตุลมัสนู๊ด ท่านนบี ﷺ ก็ได้ถามเขาว่า คุณละหมาดสองร็อกอัตแล้วหรือยัง เขาตอบว่า ยังอีก ท่านนบีก็กล่าวว่า ดังนั้นเจ้าจงลุกขึ้นละหมาดสองร็อกอัต

(บันทึกโดย Muslim, 2005 : 875)

และยังมีชะดีษที่มีความหมายคล้ายคลึงกับชะดีษข้างต้นอีกมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชะดีษที่ท่านนบี ﷺ กล่าวให้มีการละหมาดตะฮียะตุลมัสนู๊ดเมื่อเข้าไปยังมัสญิด และชะดีษที่ท่านถามสุลัยก رضي الله عنه ว่าละหมาดตะฮียะตุลมัสนู๊ดแล้วหรือยัง ทั้งก่อนคฺฎิบะฮฺและขณะคฺฎิบะฮฺ ท่านนบี ﷺ ให้เขาลุกขึ้นยืนละหมาดอย่างรวดเร็วจนจะได้ฟังคฺฎิบะฮฺต่อไป (al-Nawawiy, 1999 : 4/358)

2.6.3 การละหมาดสุนัตที่อบลียะฮฺ

การละหมาดสุนัตที่อบลียะฮฺคือการละหมาดสุนัตหลังอะซานแรก (สำหรับมัสญิดที่มีการอะซานสองครั้งในวันศุกร์) ก่อนที่จะมีการคฺฎิบะฮฺ ซึ่งการละหมาดสุนัตที่อบลียะฮฺนี้ไม่ได้เจาะจงเฉพาะเคาะฏีบเพียงคนเดียวแต่รวมถึงบรรดาผู้ร่วมละหมาดวันศุกร์ที่อยู่ไนมัสญิดขณะนั้นด้วย ซึ่งในเรื่องนี้บรรดาอุละมาอ์มีความเห็นออกเป็น 2 กลุ่มดังต่อไปนี้

1. กลุ่มแรกเห็นว่าไม่มีการละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์ก่อนคฺฎิบะฮ์วันศุกร์คือกลุ่มมัซฮับอิหม่ามมาลิก อะฮฺหมัด และกลุ่มหนึ่งจากลูกศิษย์ของอิหม่ามอัชชาฟีอีย (al-Shāfi'iy, 2001 : 1/197 ; Ibn Qudāmah, 1997 : 3/250)

เหตุผลที่กลุ่มข้างต้นมีความคิดเห็นดังกล่าวนี้เนื่องจาก ไม่ปรากฏชัดเจนในสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ว่าท่านละหมาดสุนัตก่อนคฺฎิบะฮ์ในบ้านหรือในมัสญิด เนื่องจากปกติท่านจะเข้าไปยังมัสญิดในวันศุกร์ท่านจะเดินขึ้นมินบร่รที่ พร้อมกับหันหน้าและกล่าวสละมแก่บรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ โดยไม่มีการอะซานใดๆ ก่อนหน้านั้น หลังจากนั้นบิลาล เป็น เราะบะฮะฮ์ ﷺ ก็จะอะซานเป็นการเรียกร้องให้ทุกคนทราบวาคฺฎิบะฮ์วันศุกร์กำลังจะเริ่มขึ้นในไม่ช้า โดยที่ท่านนบี ﷺ นั่งบนมินบร่รพร้อมที่จะนำเสนอคฺฎิบะฮ์ เช่นเดียวกับบรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ ที่ไม่มีใครละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์ แต่พวกเขาละหมาดสุนัตต่างๆ ก่อนที่ท่านนบี ﷺ จะเข้าไปยังมัสญิด

ในเรื่องนี้ อิบน์ กอัยยิม มีทัศนะเกี่ยวกับการละหมาดก็อบลียะฮ์โดยกล่าวว่า “นั่นเป็นสิ่งที่ประจักษ์เห็นอย่างชัดเจน แล้วบรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ ละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์เมื่อใดหรือ? คนที่คิดว่าพวกเขาละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์สองร็อกอัตหลังจากบิลาล ﷺ อะซานนั้น ย่อมเป็นคนที่โง่เขลาเป็นอย่างยิ่ง (Ibn Qayyim al-Jawziyyah, 1998 : 1/189) เป็นการยืนยันว่าบรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ ไม่ได้ละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์แก่ประการใด

2. กลุ่มที่สอง เห็นว่ามีสุนัตก็อบลียะฮ์ก่อนคฺฎิบะฮ์วันศุกร์ คือกลุ่มหนึ่งจากมัซฮับอิหม่ามอัชชาฟีอียและอะฮฺหมัด บางท่านเห็นว่ามีถึงสี่ร็อกอัตตามกลุ่มอบีฮะนีฟะฮ์และกลุ่มอิหม่ามอะฮฺหมัด (Ibn Qudāmah, 1997 : 3/249 ; al-Nawawiy, 1999 : 4/429) โดยให้เหตุผลว่า อิบน์ อุมร์ ﷺ เคยละหมาดยาวก่อนและหลังจากละหมาดวันศุกร์ เขาได้ละหมาดสองร็อกอัตที่บ้านโดยเล่าว่าท่านนบี ﷺ ก็ได้ปฏิบัติดังนั้นเช่นกัน (บันทึกโดย Abū Dāwūd, 2005 : 1128) และพวกเขาเห็นว่าการละหมาดวันศุกร์นั้นเป็นการย่อละหมาดศุริสองร็อกอัต จึงต้องมีการละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์ให้เท่ากับละหมาดศุริ จึงได้เทียบระหว่างละหมาดวันศุกร์กับละหมาดศุริ (Ibn Taymiyyah, 1993 : 24/190 ; Ibn Qayyim al-Jawziyyah, 1998 : 1/432)

จากการศึกษาสองทัศนะข้างต้นผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า การที่ท่านนบี ﷺ ละหมาดยาวก่อนละหมาดวันศุกร์นั้นไม่ใช่ละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์ แต่เป็นการละหมาดสุนัตมุญลัก เพราะในวันศุกร์หลังจากเวลาเที่ยงวันท่านจะเข้าไปยังมัสญิดมุ่งหน้าขึ้นมินบร่รพร้อมที่จะนำเสนอคฺฎิบะฮ์แก่บรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ ส่วนละหมาดที่ท่านได้ถามเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่งที่ได้เดินเข้าไป : มัสญิดขณะท่านกำลังคฺฎิบะฮ์นั้นไม่ใช่การถามถึงละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์ แต่เป็นละหมาดสุนัตตะฮียะฮ์ตุลมัสญิด และเหตุผลที่ว่าละหมาดวันศุกร์นั้นเป็นการย่อแทนการละหมาดศุริก็ไม่ใช่เหตุผลพอที่จะรับได้เพราะพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในวันศุกร์เป็นพิธีกรรมเฉพาะที่มีการคฺฎิบะฮ์ และการละหมาดที่ต้องอ่านดังที่ไม่เหมือนกับละหมาดศุริ และอีกหนึ่งเหตุผลคือคือท่านนบี ﷺ อยู่ในช่วงเดินทาง ท่านไม่ได้ละหมาดสุนัตทั้งก็อบลียะฮ์และบะอดียะฮ์ แต่ท่านจะละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์สี่ร็อกอัตต่อเมื่อท่านอยู่ในภาวะปกติ แต่หากละหมาดตะฮียะฮ์ตุลมัสญิดและละหมาดสุนัตมุญลักสำหรับผู้ประสงค์ปฏิบัติถือว่าเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ ดังหลักฐานจากฮะดีษเล่าจากอบูฮุร็อยเราะฮ์ ﷺ ว่า ท่านนบี ﷺ กล่าวด้วยความว่า ผู้ใดที่อาบน้ำ หลังจากนั้นเขาได้ไปมัสญิดเพื่อละหมาดวันศุกร์ เขาละหมาดสุนัตที่ถูกกำหนดไว้

หลังจากนั้นเขาสดับฟังคุฏบะฮฺจนเสร็จสิ้น หลังจากนั้นเขาได้ละหมาดพร้อมกับอิหม่าม เขาจะได้รับ การอภัยโทษระหว่างสองวันศุกร์และเพิ่มอีกสามวัน (บันทึกโดย Muslim,2005 : 857) และชะดีษที่ เล่าจาก อบีสะอีด อัลคุดรีย์ رضي الله عنه และอบูฮุร็อยเราะฮฺ رضي الله عنه ว่า ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ กล่าวด้วยความว่า ผู้ใดที่อาบน้ำในวันศุกร์พร้อมกับสวมใส่อาภรณ์ที่ดีที่สุดและใส่น้ำหอม (หากเขามีน้ำหอม) หลังจากนั้น เขาได้ไปยังสถานที่ละหมาดวันศุกร์โดยไม่เดินข้ามไหล่คนที่กำลังนั่ง หลังจากนั้นเขาได้ละหมาดสุนัตที่ พระองค์อัลลอฮฺทรงบัญญัติไว้ หลังจากนั้นเขาเจียบสดับฟังคุฏบะฮฺหลังจากอิหม่ามได้ออกมาจนเสร็จ สิ้นการละหมาด สิ่งนั้นย่อมเป็นการลบล้างบาประหว่างวันศุกร์นี้และวันศุกร์ที่ผ่านมา อบูฮุร็อยเราะฮฺ เล่าว่า และเพิ่มอีกสามวัน พร้อมกับกล่าวว่า แท้จริงหนึ่งผลบุญนั้นทวีคูณถึงสิบเท่า (บันทึกโดย Abu Dawūd,2005 : 343) ท่านอัลอัลบานีย์กล่าวว่า เป็นชะดีษะสัน

ในเรื่องข้างต้น การอ้างว่าบรรดาเศาะฮาบะฮฺ رضي الله عنهم ได้ละหมาดสุนัตระหว่างสองถึงสิบ สองร็อกอะฮฺในวันศุกร์นั้น บรรดาอุละมาอ์ส่วนใหญ่เห็นพ้องว่า ไม่มีการละหมาดสุนัตเป็นการเฉพาะ ก่อนละหมาดวันศุกร์แต่อย่างใด แต่หากผู้ใดประสงค์จะละหมาดสุนัตมุสลัก อนุญฺ ปล่อยให้ละหมาดได้ ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่มีสญิดจนถึงก่อนอะซาน (al-Shanqiti,1980 : 8/265)

2.7 การปฏิบัติตนของเคาะฎิบก่อนนำเสนอคุฏบะฮฺ

การปฏิบัติตนของเคาะฎิบก่อนนำเสนอคุฏบะฮฺเป็นการปฏิบัติเพื่อเตรียมตัวก่อนขึ้น นั่งบนมินบรเพื่อให้นำเสนอคุฏบะฮฺเกิดความสมบูรณ์และถูกต้องตามบทบัญญัติอิสลาม ซึ่งการ ปฏิบัติดังกล่าวมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.7.1 การปฏิบัติตนของเคาะฎิบก่อนขึ้นมินบร

การปฏิบัติตนของเคาะฎิบก่อนขึ้นมินบรเริ่มตั้งแต่การเข้าไปในบริเวณมีสญิดจนถึง ก่อนการนำเสนอคุฏบะฮฺซึ่งมีหลายประการที่ควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

2.7.1.1 เวลาที่เหมาะสมสำหรับเคาะฎิบไปยังมีสญิด

การไปยังมีสญิดเนิ่นๆ ในวันศุกร์สำหรับคนทั่วไปย่อมเป็นสิ่งที่ดีและน่าชื่นชมยิ่ง เนื่องจากความประเสริฐที่มีในวันศุกร์มีมากมาย หนึ่งในนั้นคือการไปยังมีสญิดเนิ่นๆ เพื่อประกอบ ศาสนกิจด้วยการเนียตอิติกาฟ การอ่านอัลกุรอาน การรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ตลอดจนได้รับ แรงบันดาลใจด้วยผลบุญที่บรรดามลาอิกะฮฺหนึ่งที่หน้าประตูมีสญิดเพื่อบันทึกผลบุญผู้ที่ไปยังมีสญิด ตั้งแต่คนแรกจนถึงเวลาอิหม่ามขึ้นมินบร หลังจากนั้นบรรดามลาอิกะฮฺก็จะนั่งฟังคุฏบะฮฺพร้อมๆ กับผู้ ร่วมละหมาด ดังหลักฐานในอัลชะดีษที่เล่าจากอบูอุมะฮฺ رضي الله عنه ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((تَقْعُدُ الْمَلَائِكَةُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ مَعَهُمُ الصُّحُفُ
يَكْتُبُونَ النَّاسَ فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ طُوِيَتِ الصُّحُفُ . « . قُلْتُ يَا أَبَا

أَمَامَةٌ لَيْسَ لِمَنْ جَاءَ بَعْدَ خُرُوجِ الْإِمَامِ جُمُعَةٌ قَالَتْ بَلَىٰ وَلَكِنْ لَيْسَ
مِمَّنْ يُكْتَبُ فِي الصُّحُفِ))

(أخرجه أحمد، 1995 : 22268) وقال شعيب الأرنؤوط إسناده حسن

ความว่า บรรดาคนลาอิกะฮฺจะนั่งที่ประต้อมัสญิดในวันศุกร์โดยมีสมุด
บนที่กจดบนที่ผู้คนที่ไปยังมีสมุด เพื่ออิหม่ามได้ออกมามุ่งหน้า
ยังแท่นมินบรสมุดบนที่นั้นก็จะถูกปิด ฉันได้ถามว่า (ผู้ถาม
ชื่ออบูฆอลิบ) โอ้อาอูมามะฮฺสำหรับผู้ที่ไม่มัสญิดหลังจากอิหม่าม
ขึ้นมินบรจะไม่ได้รับผลบุญละหมาดวันศุกร์หรือ ออบูอูมามะฮฺตอบ
ว่า ใช่ แต่เขาจะไม่อยู่ในสมุดที่ถูกบนที่ไว้

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 : 22268) ท่านซอฮัยบ อัลดอรานอฎ
กล่าวว่าสะนัดชะดีษนี้ ชะสัน

แต่การไปยังมัสญิดสำหรับเคาะฎิบแตกต่างจากคนทั่วไป เคาะฎิบควรไปมัสญิดก่อน
เวลาคุฏบะฮฺไม่นานหรือขณะคนทั่วไปกำลังรอเวลาที่จะฟังคุฏบะฮฺหลังจากดวงอาทิตย์คล้อยไปทาง
ทิศตะวันตกในเวลาเที่ยงวัน เพราะในเรื่องนี้ท่านนบี ﷺ ได้ทำเป็นแบบอย่างแก่ประชาชาติ โดยท่าน
ได้ไปยังมัสญิดก่อนขึ้นมินบรเพียงเล็กน้อย เมื่อท่านเข้าไปยังมัสญิด ท่านจะมุ่งหน้าไปยังมินบรทันที
พร้อมที่นำเสนอคุฏบะฮฺด้วยการให้สลามและนั่งบนมินบร เช่นเดียวกับเคาะฎิบทุกมัสญิดเมื่อไปถึง
ที่มัสญิดแล้วควรกล่าวสลามแก่คนที่นั่งรอและขึ้นมินบรทันทีโดยไม่ละหมาดสุนัตตะฮียะตุลมัสมุญิดเพื่อ
เตรียมพร้อมที่จะนำเสนอคุฏบะฮฺ โดยหันหน้าไปยังผู้คนที่กำลังรอฟังคุฏบะฮฺ ยืนกล่าวสลาม และนั่ง
ที่เก้าอี้บนมินบรจนกว่าอะซานเสร็จสิ้น (al-Shāfi'iy, 2001 : 1/323 ; Ibn Qudāmah, 1997 :
3/159 ; al-Nawawiy, 1999 : 4/358)

ดังนั้น การไปยังมัสญิดในวันศุกร์สำหรับเคาะฎิบไม่ควรไปก่อนเวลา แต่ควรปฏิบัติ
ตามสุนนะฮฺของท่านนบี ﷺ ที่ไปก่อนคุฏบะฮฺเพียงเล็กน้อย แต่หากเคาะฎิบไปยังมัสญิดเนิ่นๆ ก่อนถึง
เวลาอะซานถือว่าไม่ผิดแต่ส่วนทางกับสุนนะฮฺของท่านนบี ﷺ ยกเว้นหากมีเรื่องจำเป็นสำหรับ
เคาะฎิบที่ต้องไปยังมัสญิดเพื่อกิจการมัสญิดหรือด้วยเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งถือว่าไม่เป็นที่ยกห้าม

2.7.1.2 การละหมาดสุนัตก้อบลิยะฮฺสำหรับเคาะฎิบ

การละหมาดสุนัตก้อบลิยะฮฺคือการละหมาดสุนัตสองร็อกอ์ตหลังจากอะซานก่อน
เคาะฎิบจะขึ้นไปนั่งบนมินบรในวันศุกร์ การละหมาดสุนัตดังกล่าวเป็นเรื่องที่บรรดาอุละมาอ์มีทัศนะ
ที่เห็นต่างทั้งกลุ่มที่เห็นว่าการละหมาดสุนัตและกลุ่มที่เห็นว่าไม่มีการละหมาดสุนัตก้อบลิยะฮฺ
เนื่องจากหลักฐานที่ปรากฏไม่ชัดเจนว่าท่านนบี ﷺ ละหมาดสุนัตดังกล่าวที่บ้านหรือไม่ แต่ไม่ปรากฏ
หลักฐานการปฏิบัติของท่านนบี ﷺ การปฏิบัติของท่านอบูบักร์ อัศศิดดีกและการปฏิบัติของท่านอุมร์
เป็น อัลค็อฎฎอบ ﷺ ที่มีสัจญิดเพราะในช่วงดังกล่าวการอะซานเกิดขึ้นหลังจากเคาะฎิบขึ้นไปนั่งบน
มินบรเพียงครั้งเดียว แต่เมื่อครั้งสมัยการปกครองของท่านอูษมาน เบน อัฟฟาน ﷺ ปรากฏว่าผู้ร่วม

ละหมาดวันศุกร์ในนครมะดีนะฮ์มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นด้วยปัจจัยหลายอย่างดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ รัฎฎิ จึงมีคำสั่งให้มีการอะซานก่อนเคาะฎิบจะขึ้นมินบรเพื่อให้ทุกคนได้รู้ว่าเวลาละหมาดวันศุกร์ได้มาถึงแล้วและให้เตรียมพร้อมมุ่งหน้าไปยังมัสญิดอย่างพร้อมเพรียงกัน

ในเรื่องการละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์สำหรับเคาะฎิบและผู้ร่วมละหมาดทุกคนนั้น บรรดาอูละมาอ์ อาทิอิหม่ามมาลิก อะฮฺหมัด และหนึ่งทัศนะของอิหม่ามอัชชาฟีอีย เห็นว่าท่านนบี รัฎฎิ ไม่เคยละหมาดสุนัตดังกล่าวทั้งที่บ้านและที่มัสญิดก่อนขึ้นมินบร เช่นเดียวกับละหมาดสุนัตอดทั้ง สองที่ไม่มีการละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์ (al-Shāfi‘iyy,2001:2/195 ; Ibn Qudāmah, 1997: 3/250)

แต่ทัศนะของอิหม่ามอูษัยมะฮ์และหนึ่งทัศนะของอิหม่ามอัชชาฟีอีย เห็นว่าการละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์สามารถปฏิบัติได้สองร็อกออต โดยให้เหตุผลว่า การละหมาดวันศุกร์นั้น เปรียบเสมือนกับการละหมาดศุฮริที่มีละหมาดสุนัตทั้งก่อนและหลัง และการละหมาดวันศุกร์เป็นการย่อละหมาดศุฮริจากสี่ร็อกออตเป็นสองร็อกออต เมื่อมีการละหมาดศุฮริในวันปกติ ย่อมมีการละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์เสมอ ฉะนั้นเมื่อเทียบกับวันปกติแล้วการละหมาดวันศุกร์จึงควรมีการละหมาดสุนัต ก็อบลียะฮ์เหมือนกับละหมาดศุฮริ โดยอ้างอัลฮะดีษที่เล่าจากอับดุลลอฮ์ เป็น อัมร รัฎฎิ ว่า

((أِنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ รัฎฎิ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الظُّهْرِ رُكْعَتَيْنِ ، وَبَعْدَهَا رُكْعَتَيْنِ ، وَبَعْدَ الْمَغْرِبِ رُكْعَتَيْنِ فِي بَيْتِهِ ، وَبَعْدَ الْعِشَاءِ رُكْعَتَيْنِ وَكَانَ لَا يُصَلِّي بَعْدَ الْجُمُعَةِ حَتَّى يَنْصَرِفَ فَيُصَلِّي رُكْعَتَيْنِ))

(أخرجه البخاري ، 2005 : 937)

ความว่า ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ รัฎฎิ ละหมาดสุนัตก่อนศุฮริสองร็อกออต และหลังศุฮริสองร็อกออต และหลังมัฆริบสองร็อกออตในบ้านท่าน และหลังอิซาอ์สองร็อกออต และท่านจะไม่ละหมาดสุนัตสอง ร็อกออตยกเว้นหลังจากละหมาดวันศุกร์จนกว่าท่านจะลุกย้ายไป

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 2005 : 937)

และอ้างจากอัลฮะดีษที่เล่าจากนาฟิอ รัฎฎิ ว่า อิบน์ อุมัร รัฎฎิ ได้ละหมาดสุนัตยาวก่อนละหมาดวันศุกร์และละหมาดสองร็อกออตหลังจากละหมาดวันศุกร์ที่บ้านท่าน เขากล่าวต่อไปว่า ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ รัฎฎิ ได้ปฏิบัติดังกล่าว (บันทึกโดย Abu Dāwūd,2005 :1128) และอ้างจากอัลฮะดีษที่บันทึกโดยออตติรมิซียว่า อับดุลลอฮ์ เป็น มัสอูด รัฎฎิ ได้ละหมาดสี่ร็อกออตก่อนละหมาดวันศุกร์และสี่ร็อกออตหลังจากละหมาดวันศุกร์ (บันทึกโดย al-Tirmidhiy,2005 :523) ซึ่งทั้งสองฮะดีษนี้ อัลอัลบานีย์กล่าวว่า เป็นฮะดีษเศาะฮีฮ

เมื่อพิจารณาหลักฐานจากทั้งสองกลุ่ม ผู้วิจัยเห็นว่า หลักฐานที่ปรากฏในอัลฮะดีษ บันทึกโดยอับดุลลอฮ์ข้างต้นที่หมายถึงคือการละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์ศุฮริแต่ไม่ใช่สุนัตก็อบลียะฮ์ ละหมาดวันศุกร์ อีกทั้งท่านนบี รัฎฎิ และบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงคุณธรรมทั้งสี่ท่าน รัฎฎิ ไม่เคยละหมาดสุนัตก็อบลียะฮ์ก่อนละหมาดวันศุกร์แต่อย่างใดทั้งที่บ้านและที่มัสญิด เป็นหลักฐานที่ชัดเจนว่าการ

ละหมาดดังกล่าวไม่ใช่สุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ อย่างชัดเจน ถึงแม้บรรดาอุละมาอ์จะเทียบกับการละหมาดสุนัตก็อปติยะฮ์ก่อนละหมาดศุริกก็ตาม และอาจเป็นไปได้ที่ท่านอิบนุ อุมร์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ ได้ละหมาดยาวก่อนละหมาดวันศุกร์นั้นเป็นการละหมาดสุนัตมุญลักหรือละหมาดกุฮา เพราะท่านถือว่าวันศุกร์เป็นวันประเสริฐที่ควรแก่การประกอบศาสนกิจมากกว่าวันปกติทั่วไป

2.7.1.3 การก้าวเดินขึ้นมินบ์

บรรดาอุละมาอ์เห็นพ้องว่าเมื่อท่านนบี ﷺ ก้าวเท้าเข้าไปยังมัสญิดท่านก้าวด้วยเท้าขวาและออกจากมัสญิดด้วยเท้าซ้ายและการทำงานของท่านทุกอย่างท่านจะเริ่มด้วยทางขวามากกว่าทางซ้าย เช่นเดียวกับการก้าวเดินขึ้นมินบ์ที่บรรดาอุละมาอ์เห็นว่าท่านก้าวเดินขึ้นมินบ์ด้วยเท้าขวาเมื่อถึงเวลาคุฏบะฮ์วันศุกร์เนื่องจากการปฏิบัติสิ่งที่ตั้งมานั้นควรเริ่มด้วยทางขวาก่อน ดังอัลฮะดีษที่เล่าจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ رضي الله عنها ว่า

((كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْجِبُهُ التَّيْمُنُ فِي تَنَعُّلِهِ وَتَرْجُلِهِ وَطُهُورِهِ وَفِي شَأْنِهِ كُلِّهِ))

(أخرجه البخاري ، 2005 : 168)

ความว่า ท่านนบี ﷺ รักการปฏิบัติด้วยทางขวาก่อน ทั้งการสวมรองเท้า การห่มม การอาบน้ำละหมาดและทุกกิจการ

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 2005 : 168)

เป็นที่ประจักษ์ว่าการก้าวเดินขึ้นมินบ์ในวันศุกร์ของท่านนบี ﷺ เป็นการปฏิบัติศาสนกิจในมัสญิดที่เป็นแบบอย่างแก่บรรดาเศาะฮาบะฮ์ رضي الله عنهم และประชาชาติที่ท่านได้ก้าวเดินด้วยเท้าขวาอย่างแน่นอน เช่นเดียวกับการเดินลงจากมินบ์ท่านได้ก้าวเดินด้วยเท้าซ้ายเมื่อเทียบกับการก้าวเดินออกจากมัสญิด หรือท่านอาจก้าวเดินด้วยเท้าขวาก็ได้ เนื่องจากการลงจากมินบ์เป็นการประกอบศาสนกิจคุฏบะฮ์ที่เชื่อมต่อการละหมาดวันศุกร์ แต่การก้าวออกจากมัสญิดเป็นการออกจากสถานที่อับดาฮ์ไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อประกอบกิจการคุนยา ซึ่งในเรื่องนี้ อิบนุ ตัยมียะฮ์ ได้กล่าวเกี่ยวกับการใช้มือและเท้าข้างใดก่อนนั้นย่อมมีความประเสริฐตามความเหมาะสมที่ถูกกำหนดไว้แล้ว บางครั้งจำเป็นต้องใช้พร้อมกันทั้งสองข้าง บางครั้งต้องใช้ข้างใดข้างหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่ในหลักการชะรีอะฮ์ เมื่อจำเป็นต้องใช้มือหรือเท้าข้างใดข้างหนึ่งที่เป็นความดีและศิริมงคล ท่านนบี ﷺ มักเริ่มด้วยข้างขวาก่อนข้างซ้าย เช่นการอาบน้ำละหมาด การล้าง การแปรงฟัน การสวมเสื้อผ้า การรับประทานอาหาร เป็นต้น (Ibn Taymiyyah, 1993 : 21/65)

2.7.2 การปฏิบัติตนของเคาะฎิบหลังจากขึ้นมินบ์

การปฏิบัติตนของเคาะฎิบหลังจากขึ้นมินบ์เป็นการปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ที่ได้ปฏิบัติเป็นประจำ มีทั้งการให้สลามและนั่งบนมินบ์ การยื่นขณะนำเสนอคุฏบะฮ์ การนั่งระหว่างสองคุฏบะฮ์ การถือไม้เท้าของเคาะฎิบ และการหันหน้าไปยังผู้ฟังขณะคุฏบะฮ์ดังต่อไปนี้

2.7.2.1 การให้สลามแก่ผู้ร่วมละหมาดวันศุกร์

การกล่าวสลามแก่ผู้ร่วมละหมาดหลังจากเดินขึ้นบนมินบรของเคาะฎิบเป็นเสมือนกับพิธีกรรมที่จำเป็นต้องปฏิบัติ เพราะบรรดาอุละมาอ์ส่วนใหญ่เห็นว่าเมื่อท่านนบี ﷺ ได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างทุกครั้งที่ท่านขึ้นบนมินบรก่อนนำเสนอคุฏบะฮ์วันศุกร์ก็จำเป็นต้องปฏิบัติตาม แต่หากเคาะฎิบคนใดลืมกล่าวสลามจะมีผลต่อการนำเสนอคุฏบะฮ์หรือไม่ บรรดาอุละมาอ์มีสองทัศนะในเรื่องนี้ดังต่อไปนี้

ทัศนะแรกจากอิบนุ อับบาส อิบนุ อัชชูบัยร อัชชาฟีอีย และอะฮฺมัดเห็นว่าสุนัตสำหรับเคาะฎิบกล่าวสลามสองครั้งคือเมื่อเข้าไปในบริเวณมัสญิดที่มีผู้ร่วมละหมาดนั่งอยู่หรือกล่าวสลามแก่ผู้ที่นั่งข้างๆ มินบรและกล่าวสลามหลังจากเดินขึ้นไปยังมินบรก่อนนั่งพัก (al-Nawawiy,1999 : 4/383) โดยอ้างหลักฐานจากอัลฮะดีษที่เล่าจาก ญาบิร เบน อับดิลลาฮฺ ﷺ ว่า

((أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا صَعِدَ الْمِنْبَرَ سَلَّمَ))

(أخرجه ابن ماجه ، 2005 : 1109) وقال الألباني حديث حسن

ความว่า เมื่อท่านนบี ﷺ ขึ้นไปยังมินบรท่านจะกล่าวสลาม (บันทึกโดย Ibn Mājah, 2005 : 1109)ท่านอัลอัลบานีย์ยกกล่าวว่า เป็นฮะดีษะสัน

ถึงแม้ฮะดีษนี้เป็นที่ถกเถียงระหว่างบรรดาอุละมาอ์ว่าอยู่ระหว่างญะฮะอีย อ่อนทางสายรายงานหรือเป็นฮะดีษเมาฎวอ แต่ท่านอัลอัลบานีย์ได้กล่าวว่าฮะดีษข้างต้นเป็นเศาะฮีย (al-Albāniy, 1413 : 5/106 ฮะดีษหมายเลข 2076)

ทัศนะที่สองเป็นทัศนะของอูปูษะนีฟะฮฺและมาลิกเห็นว่าการกล่าวสลามของเคาะฎิบหลังจากขึ้นไปยังมินบรเป็นมักรูฮ เพราะท่านนบี ﷺ ไม่เคยกล่าวสลาม ก่อนนั่งบนมินบร แต่ท่านกล่าวสลามหลังจากก้าวเดินเข้าไปยังมัสญิด ไม่ใช่หลังจากขึ้นไปยังมินบร เพราะไม่ปรากฏหลักฐานการกล่าวสลามจากท่านนบี ﷺ แต่ประการใด (Mālik bin Anas al-Aṣḥabī,1994 : 1/231)

จากการศึกษาหลักฐานและทัศนะทั้งสองกลุ่มข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า ถึงแม้บรรดาอุละมาอ์บางท่านเห็นฮะดีษที่ถูกหยิบยกในเรื่องดังกล่าวเป็นฮะดีษที่อ่อนถึงแม้อัลอัลบานีย์เห็นว่าเป็นฮะดีษเศาะฮีย แต่เมื่อพิจารณาการกล่าวสลามทุกครั้งที่มีพิธีกรรมใดพิธีกรรมหนึ่ง ผู้ที่เป็นคนสำคัญในพิธีนั้นก่อนที่จะเริ่มกระทำการใดๆ ที่เป็นศิริมงคลควรกล่าวสลาม ยังเป็นคุฏบะฮ์วันศุกร์ที่มีคนจำนวนมากกำลังรอการฟังด้วยความตั้งใจ เคาะฎิบยิ่งควรกล่าวสลามถึงแม้เป็นการกล่าวสั้นๆ ก็ตาม

2.7.2.2 การถือไม้เท้าขณะนำเสนอคุฏบะฮ์

การถือไม้เท้าของเคาะฎิบขณะยืนนำเสนอคุฏบะฮ์บนมินบรเป็นสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ซึ่งมีหลักฐานจากอัลฮะดีษในเรื่องนี้ อาทิ อัลฮะดีษบันทึกโดย Abū Dāwūd,2005 : 1096,1147 และอัลฮะดีษบันทึกโดย Ibn Khuzaymah,1980 : 2/1452 เป็นต้น แต่ในอัลฮะดีษดังกล่าวท่านนบี ﷺ ถือไม้เท้าในบางครั้งและถือไม้ธนูในบางครั้ง

จากการปฏิบัติของท่านนบี ﷺ เป็นประจำทุกวันศุกร์นั้น บรรดาอุละมาอ์ส่วนใหญ่มีทัศนะว่าการถือไม้เท้าหรือไม้ธนูขณะนำเสนอคุฏบะฮ์บนมิมิบร์นั้นเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติอย่างยิ่ง (Malik bin Anas al-Aṣḥabī, 1994 : 1/232 ; al-Shāfi'īy, 2001 : 2/409) แต่มีทัศนะจากอันนะวะวีย์ เห็นว่า สุนัตให้มีการถือไม้เท้า ไม้ธนู ดาบหรือสิ่งอื่นที่มีลักษณะเหมือนไม้เท้า (al-Nawawiy, 1999 : 4/357) และทัศนะอุละมาอ์อื่นหลายท่านก็เห็นสอดคล้องกับทัศนะของอันนะวะวีย์ เนื่องจากบางท่านเห็นว่า ประเทศที่ได้รับการขยายดินแดนด้วยดาบ เคาะฎิบควรถือดาบขณะคุฏบะฮ์ แต่ประเทศที่ขึ้นพื้นเมืองรับอิสลามด้วยความเต็มใจโดยไม่มีการสู้รบ เคาะฎิบควรถือไม้เท้าขณะนำเสนอคุฏบะฮ์

ในเรื่องข้างต้น อิบน์ ก็อยยิม อัล ญะฮิยยะฮฺ ได้กล่าวพอสังเขปว่า ท่านนบี ﷺ ไม่เคยถือดาบขณะยื่นนำเสนอคุฏบะฮ์ แต่ท่านถือไม้เท้าก่อนขึ้นมิมิบร์ และจะถือไม้ธนูขณะนำเสนอคุฏบะฮ์ก่อนเข้าสู่สมรภูมิสงคราม ซึ่งกลุ่มผู้อัฒิมักเข้าใจว่าการถือดาบขณะนำเสนอคุฏบะฮ์วันศุกร์เป็นการแสดงความศรัทธาอิสลามอย่างแท้จริงที่ขยายดินแดนด้วยดาบ ซึ่งแท้จริงท่านนบี ﷺ ไม่เคยถือดาบขณะนำเสนอคุฏบะฮ์วันศุกร์แม้แต่ครั้งเดียว (Ibn Qayyim al-Jawziyyah, 1994 : 1/429)

2.8 วิธีการดำเนินการในคุฏบะฮ์วันศุกร์

สิ่งที่ปรากฏในคุฏบะฮ์วันศุกร์มีทั้งรูกุน เงื่อนไข และสุนัตต่างๆ¹ ที่เคาะฎิบและผู้ฟังควรทราบและปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบในการนำเสนอและการฟังคุฏบะฮ์ตั้งแต่ต้นจนจบ

¹ รูกุนคุฏบะฮ์วันศุกร์ตามทัศนะของบรรดาอุละมาอ์กลุ่มอัลฮันะฟียะฮฺมีแค่รูกุนเดียวเท่านั้นคือการกล่าวตักเตือนเพื่อให้เกิดการรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ โดยมีเนื้อหาเป็นการแจ้งข่าวดีและตักเตือน การคุฏบะฮ์ที่สั้นที่สุดเท่ากับการอ่านตะซ็ฮฺฮุดหรืออ่านสามอายะฮ์อัลกุรอาน ส่วนทัศนะของบรรดาอุละมาอ์กลุ่มอัชชาฟีอียะฮฺและอัลฮันบาลียะฮ์เห็นว่า รูกุนคุฏบะฮ์มีห้าประการคือ 1. การสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ 2. การกล่าวขออภัยพรเสาะละวาดแต่ท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ 3. การสั่งเสียผู้ฟังด้วยการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ (ทั้งสองคุฏบะฮ์) 4. อ่านหนึ่งอายะฮ์จากคัมภีร์อัลกุรอานในคุฏบะฮ์ใดคุฏบะฮ์หนึ่ง 5. ดุอาขอพรแก่ผู้ศรัทธาในท้ายคุฏบะฮ์ที่สอง

เงื่อนไขคุฏบะฮ์ เงื่อนไขคุฏบะฮ์ตามทัศนะของบรรดาอุละมาอ์กลุ่มอัลมาลิกียะฮ์และอัชชาฟีอียะฮ์และทัศนะหนึ่งของกลุ่มอัลฮันบาลียะฮ์เห็นว่า 1. คุฏบะฮ์ต้องมีสองคุฏบะฮ์โดยเคาะฎิบจะนั่งพักระหว่างสองคุฏบะฮ์ ส่วนทัศนะของอุละมาอ์กลุ่มอัลฮันบาลียะฮ์เห็นว่า คุฏบะฮ์แรกเท่านั้นที่เป็นเงื่อนไขวาญิบของการละหมาดวันศุกร์ ส่วนคุฏบะฮ์ที่สองเป็นสุนัต ซึ่งทัศนะนี้บรรดาอุละมาอ์ในกลุ่มอัลฮันบาลียะฮ์อีกกลุ่มเห็นด้วยและสนับสนุน 2. คุฏบะฮ์ทั้งสองต้องนำเสนอในท่ายืน 3. เคาะฎิบต้องอยู่ในสภาพที่สะอาดจากอะดัชขณะคุฏบะฮ์ หากมีอะดัชถือว่าคุฏบะฮ์นั้นไม่ชะ แต่บางทัศนะเห็นว่าเป็นมักรูฮ 4. ต้องนั่งพักระหว่างสองคุฏบะฮ์

ส่วนสิ่งที่เป็นสุนัตต่างๆ ที่มีในคุฏบะฮ์ คือ 1. กล่าวสลามแก่คนที่นั่งบริเวณมิมิบร์ก่อนขึ้นคุฏบะฮ์หากเคาะฎิบมาจากนอกบริเวณมัสญิด แต่หากเคาะฎิบนั่งพร้อมกับผู้คนที่จะละหมาดวันศุกร์ตั้งแต่ต้น เขาไม่จำเป็นต้องกล่าวสลามแก่พวกเขา 2. กล่าวสลามหลังจากขึ้นบนมิมิบร์แก่ผู้คนที่กำลังรอฟังคุฏบะฮ์โดยหันหน้าไปยังผู้ฟัง 3. คุฏบะฮ์ควรนำเสนอ ณ ที่สูงพอเหมาะเพื่อให้ผู้ฟังเห็นเคาะฎิบโดยจัดให้มิมิบร์มีสามบันไดเป็นอย่างน้อย 4. เคาะฎิบควรยกเสียงให้พอเหมาะเพื่อให้ผู้ฟังได้ยินและเห็นเคาะฎิบและเพื่อแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของการเทศนาในวันศุกร์ที่ผู้ฟังควรได้รับการตักเตือนและข้อคิดที่เป็นประโยชน์ทั้งเรื่องโลกดุนยาและอาคิเราะฮ์ 5. ควรคุฏบะฮ์พอควรกับระดับสติปัญญาของผู้ฟัง โดยใช้ประโยคที่ทุกคนสามารถเข้าใจและเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที และ 6. คุฏบะฮ์ที่พอเหมาะกับเวลาและเนื้อหาเพื่อไม่ให้ผู้ฟังเบื่อหน่าย (Muhammad Bakr Ismā'īl, 1997 : 1/230-232)

พระองค์ทรงเอกะ ที่ไม่มีการตั้งภาคีใดๆ และฉันขอสาบานว่า มุฮัมมัดนั้นเป็นป่าวและศาสนทูตของพระองค์ (บันทึกโดย Abū Dāwūd, 2005 : 2118) ท่านอัลอัลบานีย์กล่าวว่า เป็นชะดีษเศาะฮีย

บางครั้งท่านเริ่มต้นศุบฮ์และอุมรฺด้วยศุบฮ์ฮะญะฮฺ ซึ่งมีเนื้อหา เหมือนกับการเกริ่นนำเบื้องต้น แต่มีการอ่านสามอายะฮฺจากอัลกุรอานเพื่อเป็นการตอกย้ำให้ทุกคน เห็นความยิ่งใหญ่ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และเพื่อตักเตือนให้ทุกคนยำเกรงต่อพระองค์ ดังอายะฮฺ ต่อไปนี้

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ

(سورة آل عمران : آية 102)

ความว่า โอ้ผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงยำเกรงอัลลอฮ์อย่างแท้จริงเถิด และพวกเจ้าจงอย่าตาย เป็นอันขาดนอกจากในฐานะที่พวกเจ้า เป็นผู้มอบน้อมเท่านั้น

(สุเราะฮฺ อาละอิมรอน : อายะฮฺ 102)

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ

مِنْهَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ

عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾

(سورة النساء : آية 1)

ความว่า มนุษยชาติทั้งหลาย ! จงยำเกรงพระเจ้าของพวกเจ้าที่ได้ บังเกิดพวกเจ้ามาจากชีวิตหนึ่ง และได้ทรงบังเกิดจากชีวิตนั้นซึ่ง คู่ครองของเขา และได้ทรงให้แพร่สะพัดไปจากทั้งสองนั้น ซึ่ง บรรดาชายและบรรดาหญิงอันมากมาย และจงยำเกรงอัลลอฮ์ที่ พวกเจ้าต่างขอกัน ด้วยพระองค์ และพึงรักษาเครือญาติ แท้จริงอัลลอฮ์ทรงสอดส่องดูพวกเจ้าอยู่เสมอ

(สุเราะฮฺ อันนิซาอ : อายะฮฺ 1)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ

أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا

(سورة الأحزاب: آية 70-71)

ความว่า โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย ! จงยำเกรงอัลลอฮ์ และจงกล่าวถ้อยคำที่เที่ยงธรรมเถิด พระองค์จะทรงปรับปรุงการทำงานของพวกเจ้าให้ดีขึ้นสำหรับพวกเจ้า และจะทรงอภัยโทษความผิดของพวกเจ้าให้แก่พวกเจ้าและผู้ใดเชื่อฟังปฏิบัติตามอัลลอฮ์และร่อซูลของพระองค์ แน่อนเขาได้รับความสำเร็จใหญ่หลวง

(สุเราะฮ์ อัลอะหزاب : อายะฮ์ 70-71)

ทุกครั้งที่มีการเริ่มต้นศุภะฮ์วันศุกร์ ท่านนบี ﷺ จะสรรเสริญสุดีพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่ควรแก่การสรรเสริญยิ่งพร้อมกับสิ่งเสียบรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ ด้วยการยำเกรงต่อพระองค์ หลังจากนั้นท่านจะเข้าสู่เนื้อหาศุภะฮ์ด้วยการกล่าวประโยคตักเตือนและให้ข้อคิด ('Abd al-Hamid Shākir,1995 : 24-29 ; Ibn Qudāmah,1997 : 3/173-174)

เคาะฎิบสามารถเริ่มต้นศุภะฮ์ด้วยบทเกริ่นนำอื่นที่เริ่มต้นด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ กล่าวขออภัยพรเศาะละวาตแด่ท่านนบี ﷺ และกล่าวคำว่า **مَنْ لَمْ يَكُنْ** ความว่า ประโยคที่จะกล่าวต่อไปจะมาหลังจากนี้ ต่อด้วยการอ่านอัลอะฮ์ดีษหนึ่งบทเป็นการสั่งเสีย และหลังจากนั้นเคาะฎิบจะต่อด้วยประโยคต่อไปนี้เป็นเดือนสติผู้ฟัง

(... فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ وَشُرُّ

الْأُمُورِ مَحْدَأُهَا وَكُلُّ بَدْعَةٍ ...))

(أخرجه مسلم ، 2005 : بعض من حديث 867)

ความว่า ...แท้จริงพระดำรัสที่ดีที่สุดคือคัมภีร์ของพระองค์อัลลอฮ์ ทางนำที่ดีที่สุดคือทางนำที่มาจากท่านนบีมุฮัมมัด กิจการที่เลวที่สุดคือกิจการที่กุขึ้นและทุกการงานที่บิดอะฮ์คือการงานที่หลงทาง...

(บันทึกโดย Muslim,2005 : ส่วนหนึ่งจากอะฮ์ดีษ 867)

2.8.1.2 การกล่าวขออภัยพร(เศาะละวาต)แด่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

การกล่าวขออภัยพรแด่ท่านนบี ﷺ ในศุภะฮ์วันศุกร์เป็นรูกุนที่เคาะฎิบต้องกล่าวทั้งในสองศุภะฮ์ สำหรับบรรดาอุละมาอ์ที่เห็นว่าศุภะฮ์วันศุกร์มีสองศุภะฮ์ หรือกล่าวเฉพาะในศุภะฮ์แรกเท่านั้นสำหรับบรรดาอุละมาอ์ที่เห็นว่าแค่ศุภะฮ์เดียว แต่บางทัศนะเห็นว่าการกล่าวเศาะละวาตเป็นเพียงสุนัตเท่านั้น (al-'Ainyiy,1990 : /72)

สำนวนการเศาะละวาตแด่ท่านนบี ﷺ ที่ท่านได้สอนแก่บรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ นั้นมีหลายสำนวน อาทิ สำนวนที่ปรากฏในอัลอะฮ์ดีษที่เล่าจากอบู ฮุัยมัด อัศสาอิดีย์ ﷺ ว่า บรรดาเศาะฮาบะฮ์ ﷺ ได้ถามท่านนบีว่า โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ เราจะกล่าวขออภัยพรเศาะละวาตแด่ท่านอย่างไร? ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ก็ตอบว่า พวกเจ้าจงกล่าว

((اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ
إِبْرَاهِيمَ ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ
إِبْرَاهِيمَ ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ))

(أخرجه البخاري ، 2005 : 3369)

ความว่า โอ้พระองค์อัลลอฮ์ จงอำนวยการพรแก่มุฮัมมัด บรรดาภรรยาของท่าน และทาสีของท่าน ดังที่พระองค์ได้อำนวยการพรแก่ครอบครัวอิบรอฮีม และจงให้ศิริมงคลแก่มุฮัมมัด บรรดาภรรยาของท่าน และทาสีของท่าน ดังที่พระองค์ได้อำนวยการพรแก่ครอบครัวอิบรอฮีม แท้จริงพระองค์เท่านั้นที่ควรแก่การสรรเสริญและมีเกียรติยิ่ง

(บันทึกโดย al-Bukhāri,2005 : 3369)

หรือด้วยสำนวนอื่นที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน เช่น อัลอะดีษที่บันทึกโดย al-Bukhāri,2005 : 3369,4798,6357,6358,6360 และสำนวนที่บรรดาผู้บันทึกโดยอัลอะดีษในเรื่องที่เกี่ยวกับการกล่าวขออำนวยการพรแต่ท่านนบี ﷺ

2.8.1.3 การกล่าวประโยค "อัมมา บะอูด (أُمَّا بَعْدُ) ในคฺฎบะฮฺ

การกล่าวประโยค أُمَّا بَعْدُ ในคฺฎบะฮฺวันศุกร์เป็นสุนัตและเป็นสุนนะฮฺตามแบบอย่างที่ท่านนบี ﷺ ได้ปฏิบัติไว้เพื่อแยกแยะระหว่างประโยคเกริ่นนำกับประโยคที่จะกล่าวต่อไปที่เป็นบทเริ่มต้นของเนื้อหาคฺฎบะฮฺ ซึ่งในเรื่องนี้ อิหม่ามอัลบะอูรีได้กำหนดหนึ่งบทว่าด้วยการคฺฎบะฮฺวันศุกร์คือบทที่ 29 เรื่องการกล่าวประโยค "อัมมา บะอูด ในคฺฎบะฮฺ เป็นอะดีษที่เล่าจากอิกริมะฮฺ จากอิบดุลลอฮฺ เป็น อัลอับบาส ؓ ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าว أُمَّا بَعْدُ ทุกครั้งที่มีการนำเสนอคฺฎบะฮฺ ทั้งคฺฎบะฮฺวันศุกร์และอื่นๆ

ประโยคข้างต้น บางครั้งบรรดาอุละมาอ์ใช้แทนกับคำว่า أُمَّا بَعْدُ ซึ่งมีความหมายเดียวกันกับคำว่า أُمَّا بَعْدُ ซึ่งในเรื่องนี้บรรดาอุละมาอ์มีทัศนะหลายความคิดเห็นว่าใครเป็นคนแรกที่เกิดกล่าวประโยคดังกล่าว บางท่านเห็นว่าเป็นคำกล่าวของนบีดาอูด ؑ บางท่านเห็นว่าเป็นคำพูดของท่านนบียะอฺกูบ ؑ หรือคำพูดของยะอฺริบ เบน กือฮฺญอน หรือ กะอับ เบน ลุอัย หรือ กิส เบน สาอิดะฮฺ (al-'Asqolāniy,2005 : 2/404)

หลักฐานที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวประโยคดังกล่าวขณะนำเสนอคฺฎบะฮฺปรากฏในอัลอะดีษเล่าจากอัลวิสวีย์ เบน มะฮฺเราะมะฮฺ ؓ ว่า

قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَسَمِعْتُهُ حِينَ تَشْهَدُ يَقُولُ ((أُمَّا بَعْدُ))

(أخرجه البخاري ، 2005 : 926)

ความว่า ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้ยิน (เพื่อนำเสนอคุณบะฮฺ) ฉันท
ได้ยินท่านกล่าวหลังจากปฏิญาณตนว่า **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ**

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 2005 : 926)

การกล่าวประโยคดังกล่าวนั้นเป็นการสะท้อนถึงควมมีทักษะของเคาะฎิบที่มีความรู้
ในการเรียบเรียงเนื้อหาคุณบะฮฺ เริ่มต้นด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และนำเสนอเรื่อยไป
ด้วยวรรคตอนเพื่อให้ผู้ฟังได้เห็นภาพการเรียงลำดับของเนื้อหาคุณบะฮฺ

2.8.1.4 การให้อิวาทเพื่อการยำเกรงต่อพระเจ้า (ตักวา)

การให้อิวาทเพื่อการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ในคุณบะฮฺเป็นรูกุนที่ต้อง
ปรากฏตามทัศนะของบางกลุ่มในมัซฮับที่เห็นว่าเป็นรูกุน อาทิ มัซฮับอัชชาฟีอียะฮ์และมัซฮับ
อัลฮันบะลีฮ์ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการนำเสนอคุณบะฮฺคือการสั่งเสียให้ทุกคนยำเกรงต่อพระองค์
และเพื่อให้เกิดการตกเตือนสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งเรื่องโลกคุณยาและอาคิเราะฮฺ แต่การสั่งเสียว่าด้วย
การตักวาในมัซฮับอื่นนั้นไม่จำเป็นต้องปรากฏเนื่องจากเนื้อหาคุณบะฮฺโดยรวมเป็นการตกเตือนให้ทุก
คนตักวาต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ อยู่แล้ว (al-Bayhaqiy, 2002 : 3/297)

การสั่งเสียแก่ผู้ฟังด้วยการตักวาต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ในคุณบะฮฺนั้น สามารถ
กล่าวด้วยประโยคคำสั่งให้ตักวาหรือด้วยการเชิญชวนให้ยำเกรงต่อพระองค์หรือด้วยการอ่านอายะฮฺ
ใดอายะฮฺหนึ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการตักวาที่ผู้ฟังเข้าใจว่านั่นเป็นการสั่งเสียให้เกิดการยำเกรงต่อ
พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ (al-Nawawiy, 1999 : 4/349)

ในเรื่องข้างต้น อัชชะยค์ อับดุลรอฮมาน อัลสะอดีฮ์ ได้ให้ความคิดเห็นว่ารูกุนที่บรรดา
อุละมาอ์ในมัซฮับต่างๆ ได้วางไว้นั้นมีข้อสังเกตที่ควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้บางรูกุนปรากฏใน
ทัศนะของกลุ่มหนึ่งแต่ไม่ปรากฏในทัศนะอีกกลุ่มหนึ่งก็ตาม เพราะแท้จริงคุณบะฮฺนั้นเป็นการให้
คำแนะนำด้วยเนื้อหาที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ความหมายของคุณบะฮฺคือการตกเตือนสติและหัวใจ แต่
ไม่ได้ปฏิเสธว่าการเกริ่นนำด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ การกล่าวอานวयरเศาะละวาตแต่
ท่านนบี ﷺ และการอ่านอายะฮฺจากอัลกุรอานเป็นสิ่งที่ทำให้การคุณบะฮฺมีความสมบูรณ์ (al-Sa'adi,
n.d. : 2/336) ดังนั้นการนำเสนอคุณบะฮฺทุกครั้งมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ฟังทุกคนยำเกรงต่อพระองค์
อัลลอฮฺ ﷻ และได้รับความรู้ที่เคาะฎิบได้นำเสนอ

2.8.2 เนื้อหาคุณบะฮฺ

เนื้อหาคุณบะฮฺเป็นหัวใจหลักในการนำเสนอรายละเอียดที่ปรากฏในคุณบะฮฺหลังจาก
เคาะฎิบได้เกริ่นนำเบื้องต้นเพื่อให้ผู้ฟังได้เห็นทิศทางกำหนดเนื้อหาและรายละเอียด เสมือนพาด
หัวข้อที่พอมเห็นโครงสร้างของเนื้อหาคุณบะฮฺ เมื่อเคาะฎิบได้นำเสนอหัวข้อใหญ่และสาระสำคัญที่เป็น
หัวข้อย่อย ผู้ฟังก็สามารถคาดหมายถึงรายละเอียดที่เคาะฎิบจะนำเสนอในคุณบะฮฺ แต่ความสมบูรณ์
และสำเร็จในการนำเสนอขึ้นขึ้นอยู่กับวิธีการและทักษะของเคาะฎิบที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์การ
นำเสนอคุณบะฮฺ

ในเรื่องนี้ อัลกาซานีย์ ได้กล่าวว่า เนื้อหาคุฏบะฮ์เป็นหัวใจสำคัญของการนำเสนอแก่ผู้ฟัง เคาะฎิบควรเน้นเรื่องการให้คำแนะนำและตักเตือนไม่ให้ผู้ฟังหลงลืมจากการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะบ่าวของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เนื้อหาคุฏบะฮ์ควรเน้นที่การอ่านอายะฮ์อัลกุรอานและการตักเตือนเป็นหลัก ถึงแม้เป็นเพียงแค่ประโยคสั้นๆ แต่ให้ความหมายที่ลึกซึ้งแก่ผู้ฟัง (al-Kāṣānī, 2001 : 2/196-197) โดยอ้างจากอัลอะดีซ เล่าจากญาบิร เป็น สมะเราะฮ์ อัศสุวาอีย์ ﷺ ว่า

((كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يُطِيلُ الْمَوْعِظَةَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِنَّمَا هُنَّ

كَلِمَاتٌ بَسِيرَاتٌ))

(أخرجه أبو داود، 2005 : 1107) وقال الألباني حديث حسن

ความว่า ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ ไม่นำเสนอคุฏบะฮ์ยาวในวันศุกร์ แต่เป็นแค่คำพูดเพียงไม่กี่ประโยค

(บันทึกโดย Abu Dāwūd, 2005 : 1107) ท่านอัลอัลบานีย์กล่าวว่า เป็นอะดีซอะฮ์

และอ้างจากอัลอะดีซในทำนองเดียวกันที่เขาเล่าว่า

((كَانَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ خُطْبَتَانِ يَجْلِسُ بَيْنَهُمَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَذْكُرُ

النَّاسِ))

(أخرجه مسلم، 2005 : 862)

ความว่า ท่านนบี ﷺ นำเสนอสองคุฏบะฮ์ ท่านจะนั่งระหว่างคุฏบะฮ์ทั้งสอง ท่านอ่านอัลกุรอานและตักเตือนผู้ฟังที่ร่วมละหมาดวันศุกร์

(บันทึกโดย Muslim, 2005 : 862)

เนื้อหาคุฏบะฮ์ที่ท่านนบี ﷺ ได้นำเสนอนั้นเน้นที่การตักเตือน การเชิญชวนให้ทุกคนรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ การขอบคุณพระองค์ หลักการศรัทธา การตาย เรื่องสวรรค์และนรก การให้กำลังใจในการปฏิบัติต่อกันต่อพระองค์และเราะฮ์สุล และห่างไกลจากการทรยศกระทำบาปทั้งปวง สำหรับเคาะฎิบในปัจจุบัน จะนำเสนอด้วยเนื้อหา มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละคน แต่โดยภาพรวมของคุฏบะฮ์คือการกล่าวสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ การกล่าวขานนวยพรหรือเศาะละวาตแด่ท่านนบี ﷺ การดูอาแก่บรรดาผู้ศรัทธา การตักเตือนเรื่องที่เป็นประโยชน์ ถึงแม้เคาะฎิบจะพูดเพียงไม่กี่คำและไม่คล่องในการนำเสนอก็ตาม (al-Tuwayjir, 2010 : 552-553)

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่า ถึงแม้การนำเสนอคุฏบะฮ์มีรูปแบบและวิธีการเฉพาะ แต่เมื่อประมวลภาพรวมแล้ว คุฏบะฮ์เสมือนกับการการเขียนเรียงความที่ต้องมีหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อย รายละเอียดที่เรียงเป็นลำดับ สรุปลงใจความสำคัญหรือผลที่ได้รับจากการนำเสนอ ฉะนั้นเดฉันทัน คุฏบะฮ์

ต้องมีหัวข้อ บทเกริ่นนำ อรรถกถาเข้าสู่เนื้อหา เนื้อหา และสรุปผลที่อยู่ในส่วนท้ายของคุฏบะฮ์ที่อาจเป็นการให้ข้อคิดแก่ผู้ฟัง

2.8.2.1 อรรถกถาเนื้อหา

อรรถกถาเนื้อหาเป็นการนำเสนอบทเริ่มต้นของคุฏบะฮ์ก่อนเข้าสู่เนื้อหาที่เป็นรายละเอียดหลังจากเคาะฏีบกล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เชิญชวนให้ผู้ฟังยำเกรงต่อพระองค์ เสริมด้วยหลักฐานอายะฮ์อัลกุรอาน อัลฮะดีษ หรือด้วยประโยคคำพูดแสดงถึงการเรียกร้องให้ทุกคนยึดมั่นกับหลักการศาสนาและใช้ชีวิตตามบทบัญญัติอิสลาม

การเริ่มต้นคุฏบะฮ์ด้วยอรรถกถาที่ตีความถึงความสนใจของผู้ฟังให้ติดตามเนื้อหาที่จะได้กล่าวในตอนถัดไป เคาะฏีบจะเริ่มต้นด้วยการกล่าวเพียงไม่กี่ประโยคที่ครอบคลุมลำดับเนื้อหาที่แสดงให้ผู้ฟังเห็นภาพรวมที่จะได้กล่าวในรายละเอียด หากผู้ฟังสามารถจับใจความการอรรถกถาเนื้อหาได้ แสดงว่าผู้ฟังสามารถเห็นภาพรวมเนื้อหาคุฏบะฮ์ได้ทั้งหมด ซึ่งบทดังกล่าวเปรียบเสมือนกับพาดหัวข่าวหรือการแจ้งรายละเอียดเบื้องต้นที่ผู้ฟังจะได้ติดตามในตอนต่อไป หรือเป็นการเรียกความสนใจก่อนเข้าสู่รายละเอียด ขึ้นอยู่กับความเฉลียวฉลาดและการมีทักษะของเคาะฏีบแต่ละคนที่จะให้คุฏบะฮ์มีอิทธิพลถึงน้ำถึงเนื้อ ฉะนั้นใครคนนั้น คุฏบะฮ์ที่ตีความนั้นขึ้นอยู่กับเตรียมตัวของเคาะฏีบด้วย ปัจจัยหลายประการสู่ความสำเร็จในการนำเสนอ (Tawfiq Yūsuf al-Wā‘i, 1995 : 93-94)

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่าการอรรถกถาเนื้อหา ควรอยู่ในกรอบของการนำเสนอที่ไม่ควรยาวเกินไป อาจเริ่มต้นด้วยการขยายหัวข้อใหญ่ด้วยเพียงไม่กี่ประโยค เสริมด้วยหลักฐานจากอายะฮ์อัลกุรอานหรืออัลฮะดีษ ถือว่าเป็นการเพียงพอก่อนเข้าสู่เนื้อหาในลำดับต่อไป

2.8.2.2 เนื้อหาคุฏบะฮ์

เนื้อหาคุฏบะฮ์เป็นหัวใจหลักของการนำเสนอคุฏบะฮ์ที่จะทำให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการฟังมากที่สุด เนื้อหาจะเป็นที่ฟังพอใจมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับระเบียบเรียงและทักษะการนำเสนอของเคาะฏีบ รวมทั้งปัจจัยอื่นๆ ที่ต้องควบคู่กับเคาะฏีบระหว่างการนำเสนอคุฏบะฮ์

การนำเสนอเนื้อหาคุฏบะฮ์ควรเน้นเรื่องที่สำคัญที่สุดในรอบสัปดาห์เป็นลำดับแรก เลือกสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งด้านศาสนาและวิถีชีวิตที่ถูกต้องตามหลักการ ให้คำชี้แนะ นำเสนอปัญหาและทางแก้ หรือเสนอข้อคิดเพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปขยายผลหรือสรุปผลที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเคาะฏีบควรพิจารณาหัวข้อและรายละเอียดทุกครั้งก่อนนำเสนอ หรือนำเสนอเนื้อหาที่มาจากข้อเสนอของผู้ฟังคุฏบะฮ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เคาะฏีบอาจไม่ทราบปัญหาและความต้องการของคนส่วนใหญ่ที่อยู่ในชุมชนของตน ('Abd al-Ghaniyy Ahmad Jabr Muzhir, 1422 : 51-53)

ตัวอย่างการนำเสนอคุฏบะฮ์เรื่อง "ความเป็นพี่น้อง" ควรเรียบเรียงเนื้อหาตามลำดับดังต่อไปนี้

1. เกริ่นนำด้วยการให้ความหมายของความเป็นพี่น้องตามทัศนะของบรรดาอุละมาอ์ ต่อด้วยความสำคัญของความเป็นพี่น้อง
2. อธิบายคุณลักษณะของความเป็นพี่น้องตามหลักการอิสลาม รวมถึงเรื่องความรู้สึก อารมณ์ หัวใจ และการเข้าใจถึงความสำคัญของการเป็นพี่น้อง
3. ลงรายละเอียดว่าด้วยเงื่อนไขและสิทธิของทุกคนที่เป็นพี่น้องในอิสลาม รวมทั้งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ การให้อภัยและการให้ความช่วยเหลือ

4. เชิญชวนให้ทุกคนสร้างความเป็นพี่น้องอย่างแน่นแฟ้น และผลดีของความเป็น
 ปึกแผ่นที่เกิดขึ้นจากความเป็นพี่น้องในสังคม

5. สรุปผลจากการเป็นพี่น้องที่จะนำมาซึ่งผลดีในการดำเนินชีวิต (Tawfiq Yūsuf
 al-Wā‘ī, 1995 : 94)

2.8.2.3 เนื้อหาส่วนท้ายคุฏบะฮ์

การกล่าวสรุปเนื้อหาคุฏบะฮ์ไม่ได้เป็นรูกุนและเงื่อนไขคุฏบะฮ์แต่ประการใด แต่เป็น
 การวินิจฉัยจากบรรดาอุละมาอ์ที่เห็นว่าทุกครั้งที่มีการนำเสนอคุฏบะฮ์ควรที่จะให้มีการสรุปเนื้อหา
 เพื่อให้คุฏบะฮ์มีน้ำหนักมากขึ้นและเพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปเป็นบทเรียนในการดำเนินชีวิต ขึ้นอยู่กับ
 เคาะฎิบแต่ละคนว่าจะสรุปเนื้อหาหรือไม่ ซึ่งการกล่าวสรุปคุฏบะฮ์อาจกระทำได้ในรูปแบบประโยค
 ความเรียงหรือด้วยการเรียบเรียงเป็นข้อๆ ตามลำดับเพื่อให้ผู้ฟังสามารถประมวลเนื้อหาจากการฟัง
 คุฏบะฮ์ (Ibrāhīm al-Badawī, 1994 : 163)

2.8.3 ส่วนสรุปคุฏบะฮ์

ส่วนสรุปคุฏบะฮ์มักเป็นการสรุปใจความสำคัญจากเนื้อหาที่ได้นำเสนอหรือเป็นการ
 ทิ้งท้ายเพื่อให้ผู้ฟังได้รับข้อคิดที่เป็นประโยชน์จากเนื้อหาคุฏบะฮ์ มีทั้งการอ่านอายะฮ์อัลกุรอานที่
 เกี่ยวกับกับเนื้อหาหรือด้วยการกล่าวประโยคสั้นๆ เป็นบทเรียนแก่ผู้ฟัง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.8.3.1 การกล่าวข้อความสุดท้ายก่อนจบคุฏบะฮ์แรก

ประโยคสุดท้ายที่เคาะฎิบมักกล่าวก่อนจบคุฏบะฮ์แรกคือการทอเบียกบางอายะฮ์
 จากอัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและทิ้งท้ายด้วยประโยคขอพรให้พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตอบรับ
 ทุกการงานที่ได้ปฏิบัติก่อนหน้านี้ กระตุ้นผู้ฟังให้รำลึกและขอบคุณพระองค์ เสริมด้วยการสนับสนุนให้
 ทุกคนขออวดด้วยความมั่นใจว่าทุกคำขอจะถูกตอบรับ หรือกล่าวว่าผู้ที่กลับตัวด้วยการเตาบัตจะ
 ได้รับการอภัยโทษ และบาปทั้งปวงจะถูกล้างเหมือนไม่มีบาป เป็นต้น ซึ่งเคาะฎิบจะกล่าวประโยค
 ต่อไปนี้ดังที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวบางครั้งในช่วงท้ายของคุฏบะฮ์

((فَادْكُرُوا اللَّهَ يَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا عَلَيَّ نَعْمَ يَزِدْكُمْ وَلَدِكُمْ اللَّهُ أَوْ كَبُرُ

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ))

ความว่า ดั่งนั้นท่านทั้งหลายจงรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์เถิด
 แน่นอนพระองค์จะรำลึกถึงพวกเจ้า จงขอบคุณพระองค์ต่อปัจจัย
 ยังชีพ แน่นอนพระองค์จะทรงเพิ่มพูนแก่พวกเจ้า และการรำลึกถึง
 พระองค์อัลลอฮ์นั้นเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่หนัก และพระองค์อัลลอฮ์ทรง
 รอบรู้สิ่งที่พวกเจ้ากระทำไว้

บางครั้งท่านนบี ﷺ กล่าวประโยคเชิญชวนให้ผู้ฟังขอพรดูอาโดยให้ทุกคนมั่นใจว่า
 ทุกคำขอนั้นจะได้รับการตอบรับจากพระองค์ เช่นประโยคนี

((اذْعُوا اللَّهَ وَأَنْتُمْ مُؤَقَّنُونَ بِالْإِجَابَةِ))

(أخرجه الترمذي ، 2005 : بعض من حديث (3479) وقال هذا

حديث غريب وقال الألباني حديث حسن

ความว่า จงวิงวอนขอจากพระองค์อัลลอฮ์โดยพวกเจ้ามั่นใจใน การตอบรับ

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy,2005 : ส่วนหนึ่งจากอะดิษ 3479) เขา กล่าวว่าเป็นอะดิษเขาะริบ และท่านอัลอัลบานีย์ก็กล่าวว่าเป็น อะดิษอะสัน

บางครั้งท่านนบี ﷺ กล่าวประโยคให้กำลังใจแก่ผู้ฟังว่าผู้ที่เตาบัตกลับตัวจากบาปทั้ง ปวงนั้นเสมือนเป็นคนที่ไม่มีบาปในชีวิต เช่นประโยคนี้

" التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ "

(أخرجه ابن ماجه ، 2005 : بعض من حديث (4250) وقال الألباني

حديث حسن

ความว่า ผู้ที่กลับตัวด้วยการเตาบัตจากบาปนั้นเสมือนเป็นผู้ที่ไม่มี บาปในตัวเขา

(บันทึกโดย Ibn Majah,2005 : ส่วนหนึ่งจากอะดิษ 4250)

ท่านอัลอัลบานีย์ก็กล่าวว่าเป็นอะดิษอะสัน

การกล่าวทั้งทำยักฎบะฮ์ดังประโยคข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งจากสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ แต่ไม่ได้เป็นการกล่าวทั้งทำยักฎบะฮ์ที่ท่านปฏิบัติเป็นประจำทุกครั้ง เคาะฎิบไม่ควรกล่าวเป็นทำนองเดียวทุก สัปดาห์หรือทุกครั้งที่มีการทำยักฎบะฮ์ แต่ควรเลือกหลายๆ ประโยคที่มีความหมายการตักเตือน การ ขอพร การเชิญชวนให้รำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ โดยกล่าวแต่ละครั้งไม่ซ้ำกับครั้งที่ผ่านมา บรรดา อุละมาอ์เห็นว่า หากเคาะฎิบกล่าวทั้งทำยักฎบะฮ์ด้วยประโยคเดียวเป็นประจำถือว่าเป็นบิอะฮ์ฮะฮ์ เพราะจะทำให้ผู้ฟังเข้าใจว่าการกล่าวประโยคดังกล่าวเป็นสุนนะฮ์จากท่านนบี ﷺ ที่ไม่มีทางเลือกอื่น ได้อีกต่อไป หากทั้งทำยักฎบะฮ์บางครั้งด้วยประโยคข้างต้นและบางครั้งด้วยประโยคอื่น ถือว่าเป็นสิ่ง ที่ดี เพราะท่านนบี ﷺ ได้ทั้งทำยักฎบะฮ์ของท่านด้วยประโยคที่หลากหลาย (Muhammad 'Abd al-Salām,2002 : 77 ; al-Hujaylān,1427 : 270-271)

2.8.3.2 การขอพรในคุฏบะฮ์วันศุกร์

การขอพรในคุฏบะฮ์วันศุกร์หมายถึงการดุอาอ์แก่บรรดาผู้ศรัทธาชายและหญิงทั้งที่ ยังมีชีวิตและล่วงลับไปแล้ว เมื่อเคาะฎิบขอดุอาอ์ในคุฏบะฮ์ คนส่วนใหญ่มักจะยกมือทั้งสองพร้อมกัน กล่าวว่ อาะมีน ซึ่งมีความว่า โอ้อัลลอฮ์จงตอบรับดุอาอ์เถิด และจะกล่าวเรื่อยไปจนจบบทดุอาอ์ ซึ่งมี

การปฏิบัติเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งบรรดาอุละมาอ์ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการขอคูอาแก่บรรดาผู้ศรัทธาในศุภะฮวันศุกร์นั้นเป็นสุนนะฮ์ที่ท่านนบี ﷺ ถือปฏิบัติทุกครั้งที่มีการนำเสนอศุภะฮวันศุกร์หรือไม่ หลักฐานใดที่ชี้ว่าท่านได้ขอคูอาดังกล่าวเป็นประจำ แต่หลักฐานที่ประจักษ์เรื่องการคูอาคือท่านได้คูอาขอฝนขณะศุภะฮวันศุกร์ด้วยการยกมือทั้งสองข้างจนเศาะฮาบะฮ์ ﷺ บางคนเห็นได้รักริ้วของ ท่านนบี เพราะสภาพนครมะดีนะฮ์ในขณะนั้นประสบกับความแห้งแล้ง

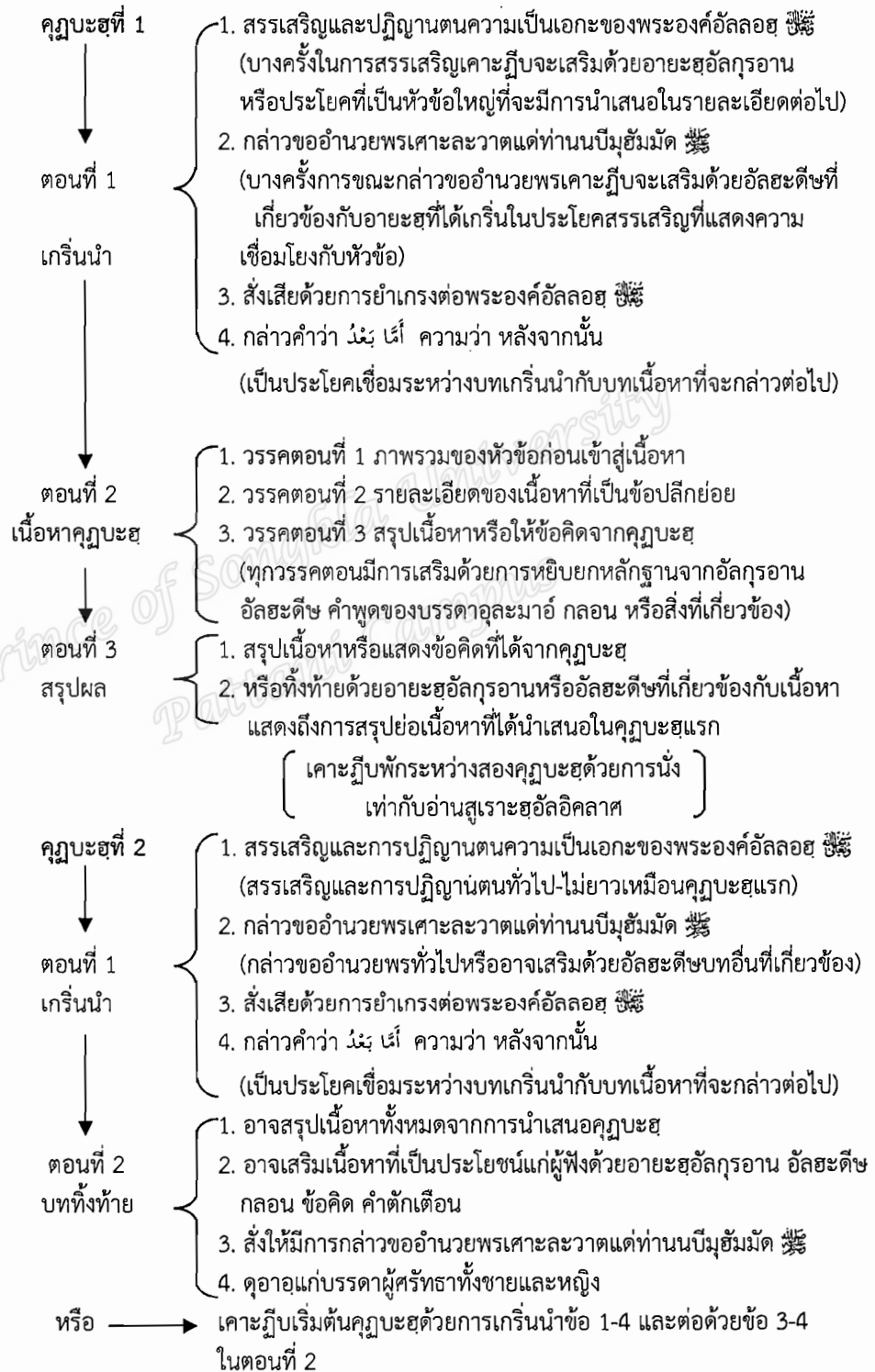
บรรดาอุละมาอ์มีทัศนะเรื่องการคูอาในศุภะฮวันศุกร์ออกเป็นหลายประเด็นสำคัญ ส่วนใหญ่เห็นว่าควรขอคูอาอภัยโทษและคูอาความดีแก่บรรดาผู้ศรัทธาทั้งเรื่องโลกดุนยาและอาคิเราะฮ์ บางกลุ่มเห็นว่าคูอาเป็นรูกุนศุภะฮวันศุกร์หากไม่มีการคูอา ศุภะฮวันศุกร์นั้นใช้ไม่ได้ จำเป็นต้องคูอาอีกครั้ง บางท่านเห็นว่าควรขอคูอาเรื่องอาคิเราะฮ์เท่านั้น ส่วนเรื่องการยกมือขณะคูอาบางท่านเห็นว่าเศาะฮิบไม่จำเป็นต้องยกมือขณะคูอาในศุภะฮวันศุกร์แต่จะชี้ด้วยนิ้วชี้ไปยังฟากฟ้า ยกเว้นเมื่อมีการคูอาขอฝนเศาะฮิบจะยกมือทั้งสองข้าง ส่วนผู้ฟังศุภะฮวันศุกร์ไม่จำเป็นต้องยกมือแต่ประการใด เพียงแค่กล่าวอามีนเท่านั้น

คณะกรรมการศูนย์พัฒนาแห่งประเทศไทยชาอุดีอาระเบียได้ตอบคำถามเรื่องการคูอาในศุภะฮวันศุกร์ว่าเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติเพราะท่านนบี ﷺ เคยขอคูอาในศุภะฮวันศุกร์ เศาะฮิบจึงควรคูอาด้วยบทคูอาที่หลากหลายที่ไม่เหมือนกันหรือไม่ซ้ำกันทุกสัปดาห์เพื่อไม่ให้ผู้ฟังเข้าใจว่าสำนวนคูอาในศุภะฮวันศุกร์มีเพียงแค่นำนวนเดียว ('Abd al-'Aziz bin Bāz, 1413 : 1/410) ซึ่งขั้นตอนการนำเสนอศุภะฮวันศุกร์ตั้งแต่ต้นจนจบโดยสรุปดังนี้

Prince of
Pattani Campus

ขั้นตอนการนำเสนอคุฏบะฮ์วันศุกร์

(‘Abd al- Ghaniy Ahmad Jabr Muzhir, 1422 : 42-44)

2.9 การปฏิบัติตนของเคาะฎิบหลังจากนำเสนอญุมอะฮ์

การปฏิบัติตนของเคาะฎิบหลังจากนำเสนอญุมอะฮ์หมายถึงการปฏิบัติตนหลังจากเสร็จสิ้นการญุมอะฮ์พร้อมที่จะก้าวเดินลงจากมินบ์รสู่การละหมาด ขณะนั้นเป็นช่วงเวลาการอิกอมะฮ์เพื่อเรียกร้องให้ผู้ร่วมละหมาดวันศุกร์ลุกขึ้นเข้าสู่การละหมาด แต่สำหรับเคาะฎิบมีบางอย่างที่ควรปฏิบัติมีดังต่อไปนี้

2.9.1 การก้าวเดินลงจากมินบ์ร

การปฏิบัติที่เป็นกิจจะหรือสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ เมื่อท่านได้เสร็จสิ้นการนำเสนอญุมอะฮ์วันศุกร์ ท่านจะลงจากมินบ์รพร้อมกับเริ่มละหมาดด้วยการตักบีร์หลังการอิกอมะฮ์ เช่นเดียวกับเคาะฎิบทุกคนจะก้าวเดินลงจากมินบ์รทันทีหลังจากเสร็จสิ้นการนำเสนอญุมอะฮ์ และการอิกอมะฮ์ละหมาดวันศุกร์ขณะเขาเดินลงจากมินบ์ร หรืออิกอมะฮ์ขณะเคาะฎิบได้ลงจากมินบ์รเป็นที่เรียบร้อยแล้วมุ่งหน้าไปยังที่ละหมาดหรือการอิกอมะฮ์อาจจบสมบูรณ์เมื่อเคาะฎิบยืนอยู่บนที่ละหมาดพร้อมที่จะนำละหมาดวันศุกร์ (al-Mundhin, 1991 : 4/59, al-Nawawiy, 1999 : 4/359)

ส่วนคนทั่วไปจะยืนละหมาดก็ต่อเมื่อเห็นอิหม่ามได้ลงจรมินบ์ร ดังที่อัลบะฆะอียะวีได้กล่าวว่า การอิกอมะฮ์สามารถทำได้ก่อนที่อิหม่ามจะเดินมายังสถานที่ละหมาด แต่บรรดาอุละมาอ์กลุ่มหนึ่งเห็นว่าไม่ควรยืนรออิกอมะฮ์ก่อนที่อิหม่ามจะเข้ามายังสถานที่ละหมาด เช่นเดียวกับ อิบน์ อัลมุบาร็อกได้กล่าวว่า คนทั่วไปควรยืนขณะมีการอิกอมะฮ์เมื่อมีการกล่าวประโยค **رَبِّكَ أَصَلِّ** ความว่า ถึงเวลายืนละหมาดแล้ว หรือเมื่อกล่าวประโยค **رَبِّكَ أَصَلِّ** ความว่า จงมาละหมาดเถิด (Sa'īd Hawwā, 1994 : 2/567)

เมื่อศึกษาการก้าวเดินลงจากมินบ์รและการอิกอมะฮ์แล้ว สรุปได้ว่าขณะที่เคาะฎิบกำลังก้าวเดินลงจากมินบ์ร มุอัสซิมสามารถดำเนินการอิกอมะฮ์ได้ แต่ไม่ควรยืนรออิกอมะฮ์ขณะที่เคาะฎิบยังยืนอยู่บนมินบ์ร ส่วนการผู้ร่วมละหมาดวันศุกร์เมื่อเห็นว่าเคาะฎิบได้นำเสนอญุมอะฮ์เสร็จสิ้นแล้วควรยืนเพื่อเตรียมพร้อมที่จะละหมาดหรืออาจยืนขณะมีการกล่าวอิกอมะฮ์เมื่อถึงสองประโยคข้างต้น แต่ผู้วิจัยเห็นว่าควรรีบยืนจัดแถวและพร้อมที่จะยืนในแถวหากเห็นว่าควรจัดให้เรียบร้อยก่อนที่อิหม่ามจะเริ่มละหมาด

2.9.2 เคาะฎิบและอิหม่ามคนละคน

เคาะฎิบและอิหม่ามนำละหมาดวันศุกร์ควรเป็นคนเดียวกัน เพราะตามสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ท่านเป็นผู้นำเสนอญุมอะฮ์และท่านเป็นผู้นำละหมาดวันศุกร์ด้วยตนเอง เช่นเดียวกับบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงคุณธรรม ﷺ ที่ได้ปฏิบัติตามสุนนะฮ์เป็นประจำทุกครั้งที่มีการละหมาดวันศุกร์ ซึ่งในเรื่องนี้ หากเคาะฎิบและอิหม่ามคนละคน บรรดาอุละมาอ์มีทัศนะทั้งเห็นพ้องและเห็นต่างดังต่อไปนี้

1) เคาะฎิบและอิหม่ามคนละคน อนุญาตให้กระทำได้เพราะด้วยเหตุจำเป็นที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ จึงต้องมีการญุมอะฮ์และนำละหมาดคนละคน

2) หากไม่มีเหตุจำเป็นใดๆ ไม่ควรที่จะให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่เคาะฎิบเป็นอิหม่ามนำละหมาด เพราะหลักฐานจากอัลฮะดีษเล่าจากมาลิก رضي الله عنه ว่าท่านนบี صلى الله عليه وسلم ได้กล่าวเกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจ และพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับละหมาดว่า

((... وَصَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي ...))

ความว่า...และพวกเจ้าจงละหมาดดังที่พวกเจ้าเห็นฉันละหมาด...

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 2005 : ส่วนหนึ่งจากฮะดีษ 631)

เพราะท่านนบี صلى الله عليه وسلم จะนำละหมาดทุกครั้งหลังจากเสร็จสิ้นคุฏบะฮฺ ไม่มีเศาะฮาบะฮฺ คนใดที่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นเป็นอิหม่ามนำละหมาดแทนท่าน แต่หากเกิดเหตุจำเป็นด้วยประการที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเคาะฎิบป่วยกระทันหันหรือนำละหมาดเสียหลังจากเสร็จสิ้นคุฏบะฮฺจนทำให้ขาดช่วงระหว่างคุฏบะฮฺกับละหมาดวันศุกร์ จึงอนุญาตให้คนใดคนหนึ่งที่อยู่ในมัสญิดที่ได้ฟังคุฏบะฮฺขึ้นเป็นอิหม่ามแทนได้ (al-Kāsānī, 2002 : 2/203, Ibn Qudāmah, 1997 : 3/177-178 , al-Nawawiy, 1999 : 4/402)

2.9.3 การอ่านสุเราะฮฺในละหมาดวันศุกร์

การอ่านสุเราะฮฺในละหมาดวันศุกร์เป็นสุนัตและเป็นกิจจะสุนนะฮฺของท่านนบี صلى الله عليه وسلم ที่ได้ปฏิบัติเป็นประจำหลังจากอ่านสุเราะฮฺอัลฟาติฮะฮฺทั้งในสองร็อกออต ท่านนบี صلى الله عليه وسلم มักอ่านสุเราะฮฺอัลมูอะฮฺในร็อกออตแรกและอ่านสุเราะฮฺอัลมุนาฟิฏนในร็อกออตที่สอง ไม่ว่าท่านคุฏบะฮฺในเรื่องใดก็ตาม ดังหลักฐานอัลฮะดีษที่เล่าจากอิบนุ อับรอฟิฮ رضي الله عنه กับเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับอบีฮุร็อยเราะฮฺ رضي الله عنه (อ้างใน อัลฮะดีษบันทึกโดย Muslim, 2005 : 877) บางครั้งท่านนบี صلى الله عليه وسلم อ่านสุเราะฮฺอัลอะอฺลา ในร็อกออตแรก และอ่านสุเราะฮฺอัลฆอซียะฮฺในร็อกออตที่สองในละหมาดวันอีดทั้งสองและละหมาดวันศุกร์ ดังหลักฐานในอัลฮะดีษที่เล่าจาก อันนุอฺมาน บิน บะชีร رضي الله عنه (อ้างใน อัลฮะดีษบันทึกโดย Muslim, 2005 : 878)

อิหม่ามไม่จำเป็นต้องอ่านอายะฮฺในละหมาดที่เป็นเรื่องเดียวกันกับเนื้อหาคุฏบะฮฺ เพราะบางครั้งอิหม่ามเห็นว่าเมื่อเนื้อหาคุฏบะฮฺที่ได้หยิบยกหลักฐานจากอัลกุรอานด้วยอายะฮฺใดอายะฮฺนั้นก็จะถูกนำมาอ่านในละหมาดวันศุกร์ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องอุตริกรรมที่ท่านนบี صلى الله عليه وسلم และชนรุ่นแรก (อัสสะลัฟ) ไม่เคยปฏิบัติมาก่อนที่ไม่ควรปฏิบัติในทุกรูปแบบเป็นอย่างยิ่ง (Bakr Abū Zayd, 1999 : 319)

เมื่อท่านนบี صلى الله عليه وسلم ได้ปฏิบัติเป็นประจำทุกวันศุกร์แสดงให้เห็นว่าท่านได้ทำเป็นแบบอย่างแก่บรรดาเศาะฮาบะฮฺ رضي الله عنهم และประชาชาติที่ควรแก่การปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง แต่บางครั้งท่านอ่านสุเราะฮฺอื่นในละหมาดวันศุกร์เพื่อแสดงให้เห็นว่าท่านไม่ได้เกาะติดกับสุเราะฮฺดังกล่าวจนทำให้บรรดาเศาะฮาบะฮฺ رضي الله عنهم เข้าใจว่าการปฏิบัติดังกล่าวเป็นสิ่งที่จำเป็นจนกลายเป็นวาญิบ และเพื่อไม่ให้เป็นการเลือกปฏิบัติในการอ่านอายะฮฺจากอัลกุรอานซึ่งอิหม่ามทุกคนสามารถเลือกอ่านอายะฮฺและสุเราะฮฺใดก็ได้แต่ไม่ควรพลาดสุเราะฮฺอัลมูอะฮฺและสุเราะฮฺอัลมุนาฟิฏน ถึงแม้ต้องอ่านควบทั้งสองสุเราะฮฺในร็อกออตที่สองก็ตามเพราะทั้งสองสุเราะฮฺนี้มีเนื้อหาแจ้งเตือนแก่ผู้ร่วมละหมาดวันศุกร์เรื่อง

หน้าที่ของผู้ศรัทธาที่ควรแก่การละหมาดวันศุกร์ และแจ้งเตือนเรื่องคุณลักษณะของบรรดาหน้าไหว้ หลังหลอกเพื่อไม่ให้มุสลิมตกเป็นเหยื่อและกลายเป็นกลุ่มเหล่านั้น (al-Kasāni, 2002 : 2/213-213 , al-Nawawiy, 1999 : 4/402-403)

2.9.4 การศุภะฮ์สันและละหมาดยาว

การศุภะฮ์สันและละหมาดยาวเป็นแบบอย่างจากท่านนบี ﷺ ที่ได้ถือปฏิบัติเป็นประจำทุกวันศุกร์ บรรดาเคาะฎิบควรนำแบบอย่างดังกล่าวไปใช้ในการนำเสนอศุภะฮ์และละหมาดวันศุกร์ จากการสังเกตในปัจจุบันพบว่า เคาะฎิบมักนำเสนอศุภะฮ์ยาวจนทำให้ผู้ฟังรู้สึกเบื่อหน่าย และมีความรู้สึกไม่ดีต่อเคาะฎิบ แต่บางมัสญิดเคาะฎิบนำเสนอศุภะฮ์ด้วยการนำเสนอเฉพาะรูกุนศุภะฮ์เท่านั้น ซึ่งอาจไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการศุภะฮ์อย่างแท้จริง ศุภะฮ์ที่ดีคือการนำเสนอที่พอเหมาะด้วยเนื้อหาและเวลา

ในเรื่องดังกล่าว มีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นในสมัยท่านนบี ﷺ เล่าโดยอบูวาอิล   ว่า มีเคาะฮาบะฮ์ชื่ออัมมาร เป็น ยาสีร์   ได้นำเสนอศุภะฮ์อย่างรวดเร็วด้วยคำพูดที่เร็วมาก หลังจากเขาลงจากมินบร บรรดาเคาะฮาบะฮ์หลายคนก็ได้กล่าวแก่เขาว่า ท่านพูดสั้นและเร็วเกินไป หากท่านศุภะฮ์ยาวอีกนิดก็น่าจะดีกว่า อบูวาอิล   ก็ได้กล่าวแก่เขาว่า แท้จริงฉันได้ยินท่านนบี ﷺ กล่าวในเรื่องนี้ว่า

((إِنَّ طَوْلَ صَلَاةِ الرَّجُلِ وَقَصَرَ خُطْبَتِهِ مِنَّةٌ مِنْ فَفْهِهِ فَأَطِيلُوا الصَّلَاةَ
وَاقْصُرُوا الْخُطْبَةَ وَإِنَّ مِنَ الْبَيَانِ سِحْرًا))

(أخرجه مسلم ، 2005 : 869)

ความว่า แท้จริงผู้ที่ละหมาดยาวและศุภะฮ์สั้นเป็นสัญลักษณ์ของความเข้าใจของเขา ดังนั้นเจ้าทั้งหลายจงละหมาดยาวและจงศุภะฮ์สั้นเถิด เพราะแท้จริงการนำเสนอที่ดีนั้นย่อมเป็นวาทิลบ์

(บันทึกโดย Muslim ,2005 : 869)

ในเรื่องข้างต้น อิหม่ามอัชชาฟีอียได้แสดงทัศนะว่า ฉันปรารถนาที่จะให้เคาะฎิบนำเสนอศุภะฮ์ด้วยประโยคที่พอเหมาะและครอบคลุมประเด็นสำคัญ หากได้ปฏิบัติดังกล่าวแล้ว แสดงว่าการนำเสนอศุภะฮ์อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ยาวเกินไป เช่นเดียวกับทัศนะของอิหม่ามอันนะวะวีฮ์ ได้กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ ได้ทำเป็นแบบอย่างให้เคาะฎิบเห็นว่าควรนำเสนอศุภะฮ์สั้นกว่าการละหมาดวันศุกร์เพื่อให้ทุกคนได้รับคำตักเตือนจากศุภะฮ์และตั้งใจขณะละหมาดด้วยการฟังอายะฮ์อัลกุรอาน (al-Shāfi'iy,2001 : 1/344 , al-Nawawiy, 1999 : 6/219) และมีอุละมาอ์หลายท่านที่เห็นด้วยกับทัศนะข้างต้นโดยให้เหตุผลว่า ศุภะฮ์เป็นการให้ความรู้และการตักเตือนเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ไม่ควรยาวเกินไป

บรรดาอุละมาอ์สมัยใหม่ได้อธิบายด้วยการแสดงทัศนะเกี่ยวกับการศุภะฮ์สันและละหมาดยาวดังที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวในอัลฮะดีษข้างต้นว่าเป็นการวัดความพอเหมาะในการปฏิบัติ

ซึ่งคนทั่วไปย่อมเข้าใจดีว่าความพอเหมาะระหว่างเนื้อหากับเวลาควรอยู่ในช่วงเวลาที่นาฬิกา เมื่อเคาะฆ็อบสามารถประมาณการณ์เนื้อหาและเวลาคุณบะฮฺ แสดงว่าการปฏิบัติดังกล่าวเป็นความเข้าใจที่ดีของผู้ทำหน้าที่นำเสนอคุณบะฮฺ เพราะคุณบะฮฺวันศุกร์เป็นการนำเสนอเนื้อหาที่เน้นการตักเตือนด้วยไม่ก็ประโยค ไม่ควรยาวจนทำให้ผู้ฟังรู้สึกเบื่อหน่ายและหงุดหงิด (Abū Muḥammad ‘Abdullāh al-Jabrayn, 2001 : 1/221-222)

2.9.5 การละหมาดสุนัตหลังจากละหมาดวันศุกร์

การละหมาดสุนัตหลังจากละหมาดวันศุกร์เป็นสุนนะฮฺที่ท่านนบี ﷺ ได้ปฏิบัติเป็นประจำ ปรากฏในหลักฐานจากอัลฮะดีษที่ท่านได้กล่าวไว้ มีทั้งละหมาดสุนัตสองร็อกออตและสี่ร็อกออต ซึ่งบรรดาอุละมาอ์มีทัศนะที่เห็นต่างเกี่ยวกับการละหมาดสุนัตหลังจากละหมาดวันศุกร์ว่ามีสองร็อกออตหรือสี่ร็อกออตดังนี้

อิหม่ามมาลิก อีซฮาฟีอีและอะฮฺหมัดมีทัศนะในเรื่องนี้ว่า การละหมาดสุนัตหลังจากละหมาดวันศุกร์มีสี่ร็อกออตที่แยกปฏิบัติ โดยอ้างอัลฮะดีษที่เล่าจากอบูฮุร็อยเราะฮฺ   ข้างตัน (al-Shāfi‘iyy, 2001 : 2/256) แต่อีกทัศนะหนึ่งของอิหม่ามอีซฮาฟีอีและอะฮฺหมัดว่า ละหมาดสุนัตหลังจากละหมาดวันศุกร์มีสองร็อกออตเท่านั้น (Ibn Abi Shaybah, 2006 : 3/132)

หลักฐานการละหมาดสุนัตหลังจากละหมาดวันศุกร์สี่ร็อกออต ปรากฏในอัลฮะดีษที่เล่าจากอบูฮุร็อยเราะฮฺ   ว่าท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ กล่าวว่

((إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ الْجُمُعَةَ فَلْيُصَلِّ بَعْدَهَا رُجُوعًا))

(أخرجه مسلم ، 2005 : 881)

ความว่า เมื่อคนหนึ่งในกลุ่มพวกเจ้าได้ละหมาดวันศุกร์แล้ว เขาจงละหมาด(สุนัต)หลังจากนั้นสี่ร็อกออต

(บันทึกโดย Muslim, 2005 : 881)

ส่วนหลักฐานการละหมาดสุนัตหลังจากละหมาดวันศุกร์สองร็อกออตนั้นปรากฏในอัลฮะดีษที่เล่าจากอิบนุ อุมัร   บันทึกโดย al-Bukhāriy, 2005 : 937 ว่าท่านนบี ﷺ ละหมาดสุนัตสองร็อกออตหลังจากละหมาดวันศุกร์ และอัลฮะดีษที่เล่าจากอิบนุอุมัร บันทึกโดย Muslim, 2005 : 881 เช่นเดียวกับอัลฮะดีษ บันทึกโดย Abū Dāwūd, 2005 : 1130 เล่าว่าท่านนบี ﷺ ละหมาดสุนัตที่บ้านของท่านหลังจากละหมาดวันศุกร์สองร็อกออต

สำหรับผู้ปรารถนาละหมาดสุนัตดังกล่าวทั้งอิหม่ามและมะฆูมควรเว้นช่วงระหว่างละหมาดวันศุกร์กับละหมาดสุนัตด้วยการพูดหรือลุกจากที่นั่งไปยังที่อื่นหรือละหมาดสุนัตที่บ้าน เพราะนั่นเป็นสุนนะฮฺและการปฏิบัติของบรรดาเศาะฮาบะฮฺ   ที่ได้รับการสอนจากท่านนบี ﷺ (al-Nawawiy, 1999 : 4/123-124)

2.10 คุฏบะฮ์กับการตะอวะฮ์

คุฏบะฮ์เป็นส่วนหนึ่งของการตะอวะฮ์เชิญชวนมวลชนที่รวมตัวที่มีสติญุดก่อนละหมาดวันศุกร์ทุกสัปดาห์ เป็นการตะอวะฮ์คนทุกวัยสู่การเข้าใจอิสลามเพื่อให้มีวิถีชีวิตที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอันนำไปสู่การประกอบคุณงามความดี ละเว้นความชั่ว และสร้างสังคมคุณธรรม เมื่อวิเคราะห์การนำเสนอคุฏบะฮ์วันศุกร์แล้ว เห็นได้ชัดเจนว่าคุฏบะฮ์มีนัยการตะอวะฮ์ที่แฝงอยู่ในเนื้อหาที่นำไปสู่การพัฒนาสังคมด้วยวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจ ปฏิบัติ และสานต่อ ซึ่งเนื้อหาคุฏบะฮ์มีวัตถุประสงค์ของการตะอวะฮ์ในหลายประการดังรายละเอียดดังนี้

2.10.1 ตะอวะฮ์ด้วยคุฏบะฮ์สู่การเข้าใจอิสลาม

การรวมตัวของบรรดามุสลิมที่มีสติญุดทุกวันศุกร์ เกิดขึ้นด้วยจิตสำนึกของแต่ละคนทีละคนทีละคน การเชิญชวนดำเนินไปเพียงแค่การป่าวประกาศด้วยเสียงอะซาน ผู้ที่ได้ยินเสียงเรียกร้องจะรวมตัวที่มีสติญุดเพื่อปฏิบัติศาสนกิจในวันดังกล่าวอย่างพร้อมเพรียงกัน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ยากด้วยวิธีการอื่น

คุฏบะฮ์วันศุกร์เป็นอัตลักษณ์หนึ่งของสังคมมุสลิมที่มีการนำเสนอความรู้อันแก่นจำนวนมากที่สดับฟังอย่างตั้งใจ ผู้ที่สำคัญที่สุดในช่วงเวลานั้นคือเคาะฎิบผู้ซึ่งปฏิบัติหน้าที่นำเสนอคุฏบะฮ์ที่มีเนื้อหาและรายละเอียดที่หลากหลายเพื่อให้ผู้ฟังได้รับความรู้เกี่ยวกับศาสนาและข่าวคราวที่เป็นเหตุการณ์ร่วมสมัย สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ประกอบคุณงามความดี ยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ สร้างสรรค์และพัฒนาสังคม (al-Shāhūd, 2009 : 138)

เมื่อการนำเสนอคุฏบะฮ์มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อผู้ฟังแล้ว ทุกสังคมจะเกิดการเปลี่ยนแปลง มีการพัฒนา และได้รับความพึงพอใจจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เพราะคุฏบะฮ์เป็นปัจจัยหนึ่งที่น่ามาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของสังคมที่ประกอบด้วยสมาชิกทุกวัยและทุกระดับชั้น คุฏบะฮ์ที่มีคุณภาพจะสร้างความประทับใจแก่ผู้ฟังส่วนใหญ่และสามารถจุดประกายทัศนคติที่ดีแก่ผู้นำสังคมที่รับผิดชอบดูแลความสงบสุข พร้อมกระตุ้นให้ผู้ฟังสามารถปฏิรูปตนเองด้วยความรู้สู่การเป็นพลเมืองที่ดี และยอมรับทางนำจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ กลายเป็นชุมชนและประเทศชาติที่มีคนดี มีความรู้ มีคุณภาพและคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต (al-Qusoair, 2009 : 3-4)

2.10.2 ตะอวะฮ์ด้วยคุฏบะฮ์สู่การปฏิบัติหลักคำสอนศาสนา

ตะอวะฮ์สู่การปฏิบัติตามหลักคำสอนศาสนาด้วยคุฏบะฮ์เป็นการตะอวะฮ์ให้ทุกคนนำความรู้ที่ได้จากการฟังและเข้าใจไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ซึ่งถือเป็นการตะอวะฮ์ในรูปแบบอิวาดะฮ์ที่ยิ่งใหญ่ เพราะผู้ที่มีความรู้เป็นผู้ที่มีเกียรติยิ่ง ณ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จึงจำเป็นต้องปฏิบัติในความรู้ที่ได้ศึกษามาพร้อมทั้งเชิญชวนให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์จากการศึกษาและปฏิบัติทั้งสิ่งที่เป็นฟัรฎูและเป็นสุนัต

ความรู้ที่ปราศจากการปฏิบัติจะไม่เกิดผลดีแก่ผู้ศึกษาแต่ประการใด ดังคำกล่าวของ อัลฟุฏอยลฺ เป็น อียาฎ عليه السلام¹ ที่ได้กล่าวว่า "ผู้รู้ยังคงไร้วิชาจนกว่าเขาจะปฏิบัติสิ่งที่เขาได้ศึกษามา" เนื่องจากความรู้มีความเชื่อมต่อกับอิหม่าม และอิหม่ามของผู้ศรัทธาจะเพิ่มพูนได้ก็ต่อเมื่อคนหนึ่งได้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจนเกิดการตักวาต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ดังอายะฮฺที่พระองค์ได้ตรัสว่า

﴿ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ... ﴾

(سورة يونس : بعض من آية 9)

ความหมาย แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธาและผู้ประกอบความดี พระเจ้าของพวกเขาจะทรงชี้แนะทางที่ถูกต้องให้แก่พวกเขา เนื่องด้วยการศรัทธาของพวกเขา...

(สุเราะฮฺยูนุส : ส่วนหนึ่งจากอายะฮฺ 9)

จากอายะฮฺข้างต้น อัลฎาะบะรียฺได้อธิบายว่า ผู้ศรัทธามั่นในพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ปฏิบัติตามเราะฮฺลุล ﷻ และภักดีด้วยการประกอบคุณงามความดียอมได้รับการชี้แนะจากพระองค์ด้วยอิหม่ามสุ่แดนสวรรค์อันไพศาล เพราะความดีและความศรัทธานั้นเป็นรัศมีให้คนดีเดินสู่ศาสนาที่พระองค์ทรงพอพระทัยยิ่ง (al-Tabari, 2001 : 12/123-125)

การดะอวะฮฺสู่ปฏิบัติตามหลักคำสอนมีความสำคัญยิ่ง เคาะฎิบควรเป็นแบบอย่างที่ดีและสามารถปฏิบัติดังที่ตนได้ดะอวะฮฺผู้ฟัง เช่นเดียวกับผู้ฟังควรมิควรปฏิบัติในสิ่งที่ตนได้เรียนรู้จากคุฏบะฮฺ สำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติในความรู้ที่ได้ศึกษานั้นทั้งเคาะฎิบและผู้ฟังก็จะอยู่ในข่ายผู้ที่ทุกข์ระทมในโลกอาคิเราะฮฺดังอัลฮะดีษที่เล่าจากออบูฮุร็อยเราะฮฺ رضي الله عنه ว่า ท่านเราะฮฺลุลลอฮฺ ﷻ ได้กล่าวว่า

((لَا يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا شَقِيٌّ)) قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنِ الشَّقِيُّ قَالَ

((مَنْ لَمْ يَعْمَلْ لِلَّهِ بِطَاعَةٍ وَلَمْ يَتْرِكْ لَهُ مَعْصِيَةً))

(أخرجه ابن ماجه ، 2005 : 4298) وقال الألباني حديث ضعيف

ความว่า...ไม่มีใครตกนรกยกเว้นผู้ที่ทุกข์ระทม มีการถามว่า โอ้เราะฮฺลุลลอฮฺ ใครคือผู้ที่ทุกข์ระทมหรือ? ท่านตอบว่า คนที่ไม่ปฏิบัติด้วยการภักดีเพื่อพระองค์อัลลอฮฺและไม่ละทิ้งการกระทำความบาปเพื่อพระองค์

(บันทึกโดย Ibn Majah, 2005 : 4298) ท่านอัลอัลบานียฺยกกล่าวว่า เป็นสะดีษ ฎะอ์ฟ

¹ อัลฟุฏอยลฺ เป็น อียาฎ มีชีวิตระหว่างปี พ.ศ. 105-187 ตรงกับปี ค.ศ. 723-803 มีชื่อเต็มว่า ออบู อาลี อัลฟุฏอยลฺ เป็น อียาฎ เป็น มัสอูด อัลตะมิมีย อัลฮัรบุอีย เกิดที่เมืองสามร์กอนด์ เติบโตที่เมืองอับยูริด และพำนักชั่วคราวในเมืองกูพะฮฺ เป็นซัยคุ อัลฮะรออม มักกะฮฺ ได้รับการไว้วางใจในการไกลเกลี่ยปัญหา เป็นผู้รายงานอะดีษน่าเชื่อถือยิ่ง มีลูกศิษย์มากมาย อาทิ อิหม่ามอัซฮาฟีอีย เขาเสียชีวิตที่นครมักกะฮฺ วจนะวาจาที่โดดเด่นที่เขาเคยกล่าวคือ " عَنْ غُرَبَاءِ الْمَنَاسِكِ أَنَّ كَرْتًا لَمْ يَكُنْ يَجِدُ مَنُحًا يَكُونُ يَوْمَئِذٍ كَالْمَنُحِ الْمَعْرُوفِ " ความว่า ใครที่รู้จักมนุษย์เขาจะได้ผ่อนคลายเป็นอันมาก (al-Zirikli, 2002 : 5/153)

ฉะนั้น การตะอวะฮฺด้วยคุณบะฮฺสู่การปฏิบัติในหลักคำสอนศาสนาเป็นการตะอวะฮฺให้ทุกคนเข้าสู่ในหลักการศาสนาสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดผลดีต่อผู้ปฏิบัติทั้งบนโลกนี้และอาคิเราะฮฺ ดังกวีท่านหนึ่งได้กล่าวในกลอนหนึ่งว่า

اعْمَلْ بِعِلْمِكَ ، تَغْنَمْ أَهْيَا الرَّجُلِ

لا يَنْفَعُ الْعِلْمُ إِنْ لَمْ يَحْسُنِ الْعَمَلُ

وَالْعِلْمُ زَيْنٌ وَتَقْوَى اللَّهِ زِينَتُهُ

وَالْمُتَّقُونَ هُمْ فِي عِلْمِهِمْ شُعْلٌ

ความว่า จงปฏิบัติด้วยความรู้เกิดไอ้สุภาพบุรุษเจ้าจะประสบความดีในชีวิต

ความรู้จะไม่เกิดผลใด ๆ หากการปฏิบัติออกมาไม่ดี

ความรู้เป็นเครื่องประดับการยำเกรงต่ออัลลอฮฺนั้นแหละจะประดับมัน

ผู้ยำเกรงจะหมกมุ่นกับความรู้ด้วยการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

(Ibn 'Asākir, 1416 : 45)

ทุกครั้งที่ท่านนบี ﷺ ได้สอนบรรดาเศาะฮาบะฮฺ ท่านจะอ่านอัลกุรอานให้ฟังและให้กำลังใจแก่พวกเขาโดยฝากความหวังถึงความรุ่งโรจน์ของประชาชาติในกิจการงานและศาสนาจนถึงวันกิยามะฮฺ ดังอัลฮะดีษที่เล่าจากอุบัย บิน กะอฺบ ﷺ ว่าท่านเราะสูลุลอฮฺ ﷺ กล่าวว่า

((بَشِّرْ هَذِهِ الْأُمَّةَ بِالسَّنَاءِ وَالرَّفْعَةِ وَالِدِّينِ وَالنَّصْرِ وَالْتَّمَكِينِ فِي

الْأَرْضِ ...))

(أخرجه أحمد ، 1995 : بعض من حديث 21220) وقال الشيخ

الأرنؤوط إسناده قوي

ความว่า จงแจ้งข่าวดีแก่ประชาชาตินี้ด้วยเกียรติยศ ความสูงส่ง

ความแพร่หลายของศาสนา การได้รับชัยชนะ และความเป็น

ปึกแผ่นบนผืนแผ่นดินนี้เกิด...

(บันทึกโดย Ahmad, 1995 ส่วนหนึ่งจากฮะดีษ 21220) ท่านชัยคุ

อัลอรรนะอูฏกล่าวว่า เป็นฮะดีษที่มีสายรายงานที่เข้มแข็ง

จากการศึกษาการตะอวะฮฺของท่านนบี ﷺ ทั้งที่นครมักกะฮฺและนครมะดีนะฮฺพบว่า การตะอวะฮฺของท่านเป็นการเชิญชวนเชิงรุกเพื่อให้ทุกคนเข้ารับอิสลามและหวนกลับไปสู่การศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ด้วยการปฏิบัติสิ่งที่ดีงาม ส่งเสริมการศึกษาหาความรู้ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ปฏิบัติศาสนกิจอย่างต่อเนื่อง มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต ห่างไกลจากการตั้งภาคีและบาปทั้งปวง ถึงแม้ต้องเผชิญหน้ากับมรสุมและอุปสรรคต่างๆ จากฝ่ายตรงข้าม แต่ด้วยความอดทนและความเชื่อมั่นในคำมั่นสัญญาจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ด้วยความช่วยเหลือและชัยชนะ ท่าน

- 1) งานตะอวะฮฺดำเนินอย่างต่อเนื่องในทุกรูปแบบ ทั้งในนามปัจเจกบุคคลหรือองค์กร แม้จะล้มลุกคลุกคลานตามกาลเวลาก็ตาม แต่ดาอีย์ต้องศรัทธามั่นต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และเชื่อในสัญญาณที่พระองค์จะทรงคุ้มครองดาอีย์ผู้เผยแพร่ศาสนาของพระองค์บนโลกนี้ตลอดกาลนาน
- 2) การตะอวะฮฺมีหลากหลายและแตกต่างกันทั้งในนามส่วนตัวหรือองค์กร รัฐหรือเอกชน ทางทหารหรือไม่เป็นทางการ ทุกหนแห่งย่อมมีดาอีย์ที่กำลังเดินหน้าเชิญชวนผู้คนสู่สังฆธรรมดังที่ปรากฏให้เห็นเสมอ
- 3) การตะอวะฮฺย่อมมีทั้งครอบคลุมทุกประเด็นหรือบางประเด็น หรือเน้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อตอบสนองนโยบายที่ถูกกำหนดไว้เพื่อให้คนทั่วไปหันมาสนใจเพิ่มจำนวนมากขึ้น
- 4) การตะอวะฮฺย่อมเกิดความผิดพลาดโดยไม่ได้ตั้งใจ อาทิ การตัดสินใจผิดพลาดเกี่ยวกับสถานะของมัดอูว์ การหวังในความสำเร็จเร็วเกินไป การให้ความสำคัญกับเรื่องที่ไม่สำคัญ การใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ ปัญหาบ่อยครั้งที่ปัญหาเดิมเกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าอันเนื่องมาจากดาอีย์ขาดความระมัดระวังในการตะอวะฮฺหรือขาดทักษะในการตะอวะฮฺ
- 5) ความประมาทในการตะอวะฮฺอาจเกิดผลร้ายต่อดาอีย์และมัดอูว์เสมอ ทั้งเรื่องการใช้วาจา การแสดงออกด้วยพฤติกรรม และการตัดสินใจ ซึ่งอันตรายยิ่งกว่าโรคระบาดดังอัลฮะดีษที่เล่าจาก อบีษะอฺละบะฮฺ ﷺ ว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((... بَلِ اتَّخِرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَتَنَاهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ حَتَّىٰ إِذَا رَأَيْتَ
شُخْرًا مُطَاعًا وَهَوًى مُتَّبِعًا وَدُنْيَا مُؤْتَرَةً وَإِعْجَابَ كُلِّ ذِي رَأْيٍ
يُرَايِهِ فَعَلَيْكَ - يَعْنِي بِنَفْسِكَ - وَدَعْ عَنكَ الْعَوَامَّ ...))

(أخرجه أبو داود، 2005 : بعض من حديث 4341) وقال

الأباني حديث ضعيف

ความว่า ...จงเชิญชวนกระทำความดีและห้ามปรามความชั่ว
เถิด จนกว่าเจ้าจะเห็นความตระหนี่ถูกตาม อารมณ์ใฝ่ต่ำถูก
ปฏิบัติ โลกคุณยาได้รับการยกย่อง คนหนึ่งรู้สึกตะลึงกับ
ความคิดของตนเอง ดังนั้นเจ้าจงยึดตัวของเจ้าเอง และจงละ
ทิ้งคนทั่วไปเถิด...

(บันทึกโดย Abu Dāwūd, 2005 : ส่วนหนึ่งจากฮะดีษ 4341)

ท่านอัลอัลบานีย์กล่าวว่า เป็นฮะดีษฎะอ์ฟ

- 6) ดาอีย์ทุกระดับต้องเผชิญกับการทำทลายจากฝ่ายที่พยายามทำลายล้างอิสลาม บิดเบือนสังฆธรรม รุกรานทางวัฒนธรรมและสติปัญญา ใช้กลยุทธ์ทุกรูปแบบให้ดาอีย์หย่อนยานในการปฏิบัติหน้าที่จนล้มเหลวและถอยหลังจากการดำเนินภารกิจตะอวะฮฺ (al-Bayānūnī, 1993 : 107-111)

ผู้วิจัยเห็นว่า เนื่องจากคุณบะฮฺฮ์เป็นเป็นส่วนหนึ่งของตะอวะฮฺที่เป็นภารกิจของเคาะฎิบหรือผู้รู้ที่ควรแก่การปฏิบัติตามอรรถภาพ เคาะฎิบที่เป็นดาอีย์ควรดำเนินการนำเสนอคุณบะฮฺในรูปแบบการตะอวะฮฺเพื่อให้ผู้ฟังกลายเป็นผู้สานเนื้อหาต่อไปยังผู้อื่นอย่างต่อเนื่องในทุกรูปแบบ ทุกวิธีการ และทุกโอกาส ตามบริบทของตน เพราะการตะอวะฮฺเป็นมรดกจากบรรดาเราะฮฺลุส ดังนั้นประชาชาติในแต่ละยุคควรสืบสานเจตนารมณ์นี้ด้วยการเชิญชวนมุสลิมและคนต่างศาสนิกสู่การเข้าใจศาสนา ให้ความกระจ่างเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายอิสลามที่ได้วางไว้

2.11 การพัฒนาสังคมด้วยคุณบะฮฺฮ์

คุณบะฮฺฮ์เป็นหัวใจหลักของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นก่อนละหมาดวันศุกร์ทุกสัปดาห์ เพื่อให้ผู้ร่วมละหมาดได้รับความรู้ คำแนะนำ ข้อตักเตือน และข้อมูลต่างๆ จากบรรดาเคาะฎิบ เพื่อให้เกิดการพัฒนาวิถีชีวิต ได้รับความพึงพอใจพระทัยจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และเกิดการยำเกรงต่อพระองค์ ด้วยความรู้และความเข้าใจที่เปรียบเสมือนจุดประกายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อการพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.11.1 การพัฒนาสังคมด้วยคุณบะฮฺฮ์ด้านความรู้

การนำเสนอคุณบะฮฺฮ์เป็นการนำเสนอความรู้ที่มาจากหลากหลายแหล่งข้อมูลที่เคาะฎิบสรรบรวรรวมแก่ผู้ฟังเพื่อเป็นประโยชน์ เกิดทัศนคติที่ดี ปฏิบัติที่ถูกต้อง และเกิดการตักวาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ โดยเน้นเนื้อหาที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัสสุนนะฮฺที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ซึ่งการพัฒนาสังคมผ่านคุณบะฮฺฮ์วันศุกร์เกิดขึ้นได้ในหลายมิติ อาทิ ด้านความรู้ ด้านข้อมูล และด้านการปรับความเข้าใจ ซึ่งในเรื่องนี้ อัลชาฎิบีย ได้กล่าวว่า

" أَنْ الْعِلْمَ وَسَيْلَةٌ مِنَ الْوَسَائِلِ، لَيْسَ مَقْصُودًا لِنَفْسِهِ مِنْ حَيْثُ النَّظَرُ الشَّرْعِيُّ، وَإِنَّمَا هُوَ وَسَيْلَةٌ إِلَى الْعَمَلِ، وَكُلُّ مَا وَرَدَ فِي فَضْلِ الْعِلْمِ؛ فَإِنَّمَا هُوَ ثَابِتٌ لِلْعِلْمِ مِنْ جِهَةِ مَا هُوَ مُكَلَّفٌ بِالْعَمَلِ بِهِ "

(الشاطبي، 1997 : 83/1)

ความว่า ความรู้เป็นตัวเชื่อมที่ไม่ได้เป็นจุดหมายในตัวของมันในหลักการชะรีอะฮ์ แต่เป็นตัวเชื่อม (ระหว่างผู้ศึกษากับเนื้อหาที่ได้ศึกษา) อันนำไปสู่การปฏิบัติ เพราะความประเสริฐของความรู้ เป็นสิ่งที่ปรากฏชัดเจนในตัวของมันที่ถูกบัญญัติไว้เพื่อให้เกิดการปฏิบัติอย่างแท้จริง

(al-Shāṭibī, 1997 : 1/83)

ความรู้ที่ถูกบรรจุในคุณบะฮฺฮ์ล้วนเป็นความรู้ที่เป็นปัจจัยสำคัญอันนำไปสู่การพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ ให้รุ่งเรืองทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยเนื้อหาที่เป็นศาสตร์ที่ถูกรวบรวมทั้งอดีต

และปัจจุบันจนกลายเป็นจุดประกายของการดำเนินชีวิต เคาะฆิบบที่มีวิสัยทัศน์มักมองการไกลกับการพัฒนาสังคมด้วยเนื้อหาคุณบะฮฺเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากเนื้อหาเป็นลำดับขั้นตอน ตลอดจนแทรกด้วยเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยหวังว่าความรู้ที่ได้นำเสนอนั้นจะถูกสะสมในสติปัญญาของผู้ฟังจนกลายเป็นสังคมอุดมปัญญาและพัฒนาในทางที่ดีอย่างต่อเนื่อง

เคาะฆิบบที่มีทักษะในการนำเสนอคุณบะฮฺเป็นเคาะฆิบบที่ได้รับเกียรติและเป็นที่ยอมรับของสังคม ทุกคำพูดมีพลัง นำฟังและดึงดูดผู้ฟังสู่การพัฒนาในด้านใดด้านหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อคุณบะฮฺมีเนื้อหาการให้กำลังใจเพื่อให้ผู้ฟังศึกษาอย่างต่อเนื่อง ค้นคว้า วิจัย ความเจริญรุ่งเรืองของบรรพชนด้วยการศึกษา คุณบะฮฺก็จะกลายเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ฟังรู้สึกที่จะพัฒนาตนเองสู่การเป็นพลเมืองที่มีความรู้ เมื่อใดที่เคาะฆิบบมองปัญหาและสามารถให้ข้อเสนอแนะในเรื่องวิถีชีวิตของชุมชนสามารถนำเสนอคุณบะฮฺได้อย่างดีและสามารถพัฒนาสังคมสู่สังคมที่มั่งคั่งที่ยั่งยืน

บรรดาบรรพชนได้รุ่งเรืองด้วยความรู้เพราะความทะเยอทะยานในการแสวงหาความเจริญตลอดหลายศตวรรษ จนโลกได้จารึกไว้ซึ่งความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นด้วยการพลิกวิถีชีวิตจากความป่าเถื่อนและความไร้ซึ่งความเจริญสู่โฉมใหม่แห่งความมั่นคงและมั่งคั่งด้วยการศึกษา การเข้าใจหลักคำสอนของศาสนา ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ตักวาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และได้รับความพึงพอใจจากพระองค์ (Shakib Arsalan, n.d. : 41-45)

การพัฒนาสังคมด้วยคุณบะฮฺด้านความรู้จึงเป็นสาเหตุของความเจริญด้านอารยธรรมของมนุษยชาติที่เป็นจุดประกายของกระบวนการคิด การวางแผน การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงสู่ความรุ่งเรืองเพื่ออนาคตที่ดีกว่า ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ได้ตรัสว่า

﴿ ... يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا

تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۱۱﴾

(سورة المجادلة : بعض من آية ۱۱)

ความว่า อัลลอฮ์จะทรงยกย่องเทอดเกียรติแก่บรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวกเขา และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายชั้นและอัลลอฮ์ทรงรอบรู้อย่างยิ่งในสิ่งที่พวกเขากระทำ

(สุเราะฮฺ อัลมัจญาดะละฮฺ : ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ 11)

2.11.2 การสร้างสังคมคุณธรรมด้วยคุณบะฮฺ

วัตถุประสงค์หลักของการนำเสนอคุณบะฮฺคือให้ความรู้ คำแนะนำ ชี้แนะ ตักเตือน และส่งเสริมให้เกิดการตักวาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ถึงแม้คุณบะฮฺมีการนำเสนอในรูปแบบที่คล้ายกันแต่เป้าหมายจะไม่ออกนอกวัตถุประสงค์ของการนำเสนอ ('Abd al-Ghaniyy Ahmad Jabr Muzhir, 2002 : 77) หนึ่งในเป้าหมายดังกล่าวคือการสร้างสังคมคุณธรรมด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเพิ่มจำนวนคนดี เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ รักใคร่ สู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องตามหลักการศาสนาด้วยจรรยาบรรณที่ดี จริยธรรมที่งดงาม และซื่อสัตย์สุจริต ดังที่ท่านนบี ﷺ ได้

สร้างสังคมคุณธรรมที่มาจากนำเสนอคุณบะฮฺประจำสัปดาห์ เพราะเนื้อหาในคุณบะฮฺเน้นให้คนมีคุณธรรม โดยหวังว่าเมื่อมีการตอกย้ำและให้ความเข้าใจจะกลายเป็นการเตือนสติให้เกิดความรู้สึกรงกลัวต่อพระองค์ทุกที่ทุกเวลา (Ibn Qayyim al-Jawziyyah, 1998 : 1/409-410)

อิสลามให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและสังคมเป็นอย่างยิ่ง เริ่มต้นด้วยการสร้างความเข้าใจด้วยความรู้ที่ถูกต้องและใช้ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสู่การเป็นสังคมที่มีพลังเสมือนก้อนอิฐที่เป็นส่วนสำคัญในการสร้างอาคาร จนกลายเป็นสิ่งปลูกสร้างที่แข็งแกร่ง ฉันทัดฉันทัน สังคมที่มีคุณธรรมย่อมเป็นสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ มีคนดีเพิ่มขึ้น มีมนุษยธรรม มีเกราะป้องกันจากสิ่งเลวร้าย ซึ่งส่วนมาจากการบ่มเพาะ อบรมสั่งสอนที่มาจากการศึกษาที่ดีตั้งแต่วัยเด็กจนกลายเป็นสังคมคุณธรรม (Muhammad Abu Zahrah, 1981 : 121-123)

การสร้างสังคมคุณธรรมจำเป็นต้องใช้กระบวนการเข้าใจและความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งเรื่องศาสนาและวิถีดำเนินชีวิต เริ่มต้นจากปัจเจกบุคคลจนกลายเป็นสังคมที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน ภาพพจน์ของสังคมจะสะท้อนถึงความเป็นสังคมที่ทุกคนร่วมตัดสินใจ ยิ่งถ้าเป็นสังคมที่ต้องมีความรักใคร่ เป็นพี่น้อง ให้เกียรติ มีความเป็นอยู่อย่างสมานฉันท์ เห็นได้จากการขออวยทั้งในและนอกละหมาด ทุกคนจะขอในนามส่วนรวมด้วยคำว่า **اللَّهُمَّ...ความว่า** โอ้พระเจ้าของเรา...ถึงแม้มีบางอวยผู้ขอจะวิงวอนในนามส่วนตัวด้วยคำว่า **رَبِّ...ความว่า** โอ้พระเจ้าของฉัน...ก็ตาม เช่นเดียวกับการศุภบะฮฺที่ต้องการรวมตัวในมัสญิดและร่วมกันรับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์เพื่อพัฒนาวิถีชีวิตของแต่ละคน ครอบครัว ประเทศชาติ และประชาชาติ (al-Qaradāwī, 2001 : 5-9)

เมื่อสังคมได้รับการฟื้นฟูด้วยการปลูกฝังคุณธรรมอย่างต่อเนื่องสู่การเป็นสังคมที่มีคนดี มีความรู้ ตักวาต่ออัลลอฮ์ **عَلَيْهِ** เมื่อนั้นสังคมก็จะมั่นคงและสันติ เพราะคนดีย่อมมีความเกรงกลัวต่อพระองค์ มั่นใจในการควบคุมและการสอดส่องจากพระองค์ รู้สึกละอายที่จะทำความผิด รู้ถึงหนทางที่จะนำไปสู่ความเลวทรามและบาป รู้ถึงการหลอกลวงของชัยฏอนมารร้ายที่ใช้กลอุบาย รู้วิธีการเอาชนะกิเลสและปฏิบัติตามหลักการศาสนา ผู้ยำเกรงย่อมได้รับรางวัลอันยิ่งใหญ่ทั้งโลกนี้และอาคิเราะฮ์ (Ahmad Fard, 1993 : 5-7) ดังอายะฮ์ที่พระองค์ตรัสว่า

﴿ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَأَتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١١﴾ ﴾

(سورة الأعراف : آية ٩٦)

ความว่า และหากว่าชาวเมืองนั้นได้ศรัทธากันและมีความยำเกรงแล้วไซ้ไรแน่นอนเราก็เปิดให้แก่พวกเขาแล้ว ซึ่งบรรดาความเพิ่มพูนจากฟากฟ้าและแผ่นดินแต่ทว่าพวกเขาปฏิเสธ ดังนั้นเราจึงได้ลงโทษพวกเขา เนื่องด้วยสิ่งที่พวกเขาชวนขายไว้

(สุเราะฮ์ อ้อละฮรอฟ : อายะฮ์ 96)

ความต้องการในการดำเนินชีวิต อาทิ ความรู้ทางการแพทย์ การคิดคำนวณ การเพาะปลูก การค้าขาย เป็นต้น (Ibn Taymiyyah, 1993 : 13/136)

ผู้ที่มีความรู้ย่อมมีเกียรติยิ่ง ณ พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ หลังจากได้ศึกษาและปฏิบัติ แล้วควรเผยแพร่แก่ผู้อื่นในทุกรูปแบบที่สามารถกระทำได้ ไม่ควรเก็บหรือปกปิดสิ่งที่ตนรู้เพียงคนเดียว สอดคล้องกับประโยคที่ท่านสุฟยาน เป็น อุยัยนะฮฺ¹ ได้กล่าวว่า

" أَحْهَلُ النَّاسِ مَنْ تَرَكَ مَا يَعْلَمُ ، وَأَعْلَمُ النَّاسِ مَنْ عَمِلَ بِمَا يَعْلَمُ ، وَأَفْضَلُ النَّاسِ
أَخْشَعُهُمْ لِلَّهِ " وَقَالَ رَحْمَةُ اللَّهِ " يُرَادُ لِلْعِلْمِ : الْحِفْظُ وَالْعَمَلُ وَالِاسْتِمَاعُ وَالِإِنْصَاتُ
وَالنَّشْرُ "

ความว่า "ผู้ที่โง่เขลาที่สุดคือผู้ที่ละทิ้งสิ่งที่เขารู้ (ได้ศึกษามา) ผู้ที่ฉลาดคือ ผู้ที่ปฏิบัติ กับสิ่งที่ตนได้ศึกษา และผู้ที่ประเสริฐคือผู้ที่เกรงกลัวพระองค์อัลลอฮฺมากที่สุด" ท่าน ได้กล่าวอีกว่า "ความรู้ที่หมายถึงในที่นี้คือ การท่อง การปฏิบัติ การตั้งใจฟัง การสงบนิ่งขณะศึกษาและจริงจังในการเผยแพร่
(‘Abd al-‘Aziz Bādū, 1978 : 70)

ความรู้ที่ได้มานั้นจะเกิดประสิทธิภาพพวมน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความเฉลียวฉลาด ของผู้ศึกษาด้านสติปัญญาที่เปรียบเสมือนเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ในการรับและจำสิ่งที่ได้ศึกษาและสัมผัส ด้วยประสาทที่มีในร่างกายมนุษย์ เช่นเดียวกับความรู้ที่ปรากฏในคุณบะฮฺวันศุกรีที่เคาะฎิบบัได้ออบแก่ ผู้ฟังเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ศึกษาอย่างต่อเนื่อง และเผยแพร่แก่ผู้อื่น

¹ สุฟยาน เป็น อุยัยนะฮฺ มีชีวิตระหว่างปี ฮ.ศ. 107-198 ตรงกับปี ฮ.ศ. 725-815 มีชื่อเต็มว่า สุฟยาน เป็น อุยัยนะฮฺ เป็น มัยมูน อัลฮิลาลีย์ อัลญุฟีย์ เกิดที่เมืองอัลญุฟะฮฺและพำนักในนครมักกะฮฺ ตาเฮล ประกอบพิธีฮัจญ์ 70 ครั้ง เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาอัลฮะดีษใน อัลฮะรอม อัลมักกีย์ ท่องจำอัลฮะดีษที่น่าเชื่อถือยิ่ง มีความรู้มากมาย อิหม่ามอัชชาฟีฮียได้กล่าวยกย่องเขาว่า หากไม่มีอิหม่ามมาลิก และสุฟยาน ความรู้ที่แคว้นอิญาซย่อมจางหายไป เขาเสียชีวิตที่นครมักกะฮฺ (al-Zirikli, 2002 : 3/105)